

Sv. Ambrož Milánský

O pokání

knihy dvě

Slovo k překladu:

Pokání, o kterém sv. Ambrož v těchto dvou knihách mluví, není to, co si pod slovy svátost pokání neboli sv. zpověď představuje současný katolík. Jde zde spíše o vysvětlení a obhajobu kající praxe starověké Církve; obhajobu pokání, které znamenalo skutečné druhé obrácení křesťana a opravdové osvobození od pout hříchu. Nešlo tedy zdaleka jenom o jednorázové gesto, ale spíše o jakési životní pokání; náročný proces skutečné změny života, při němž bylo potřebné pevné odhodlání kajícího, jeho určitá zralost, ale také vnější podmínky, které spočívaly v tom, že toto pokání nekonal sám, ale byl biskupem zařazen do skupiny kajících, byly mu předepsány konkrétní kající skutky a byl podporován modlitbami celého církevního společenství. Samotný Ambrožův text spolu s poznámkami i úvodem, kterými je překlad opatřen, poskytuje čtenáři na tuto kající praxi starověké Církve dost ucelený pohled. Předlohou textu je vydání: J.P. Migne, *Patrologia latina XVI.*, Paříž, 1845.¹ Poznámky jsou zde většinou přeloženy z Migneho vydání; v opačném případě je uvedeno (pozn. překl.). Celý poznámkový aparát uvádějící i textové varianty je jen u latinského textu.² Způsob překladu je zde pokud možno doslovný. Slova v kulatých závorkách se v latinském textu nenacházejí, ale jsou v překladu doplněna pro lepší srozumitelnost, někdy i jako stylistická úprava. Biblické citáty jsou většinou přeloženy podle znění Ambrožova textu. Kdyby snad čtenáři byla místy na obtíž přílišná doslovnost překladu, ať prosím vezme na vědomí, že není způsobena nadměrnou horlivostí, ale spíš nedostatečnou zkušeností překladatele.

Nitra 6. 11. 2023

¹ Sloupec 461 a násl. Porovnáváno také s textem na: <https://mlat.uzh.ch/>. V PL 16.1414 uvádí Migne i 13 rukopisů, podle nichž byl latinský text revidován.

Kdo by hledal uvedení do problematiky s novějším datem, naskytuje se mu dokument: *Starověká praxe pokání a Ambrožův spis De paenitentia* : diplomová práce / Karolína Štauberová; vedoucí práce: David Vopřada. Praha, 2021. 91 s.; případně možné knižní vydání této práce, které prý má brzy vyjít. (pozn. překl.).

² Viz latinsko-česká verze této knihy na webu pravover.cz.

Úvod z vydání J.P. Migneho

Jelikož tyto dvě knihy proti novaciánům byly napsány coby Ambrožova rada, nechť je věnována trocha pozornosti uspořádání a pořadí díla a také síle a závažnosti látky. Usoudili jsme, že čtenářovi nebude proti chuti, jestliže bychom jeho očím nabídli, odkud ona hereze povstala, jak se šířila a v jakém stavu se nacházela v době, kdy byly tyto knihy sepisovány.

Novaciány byli nazváni podle původců sekty Nováta a Novaciána, které mezi sebou Ambrož nikdy nerozlišuje. Také mnozí ze starých (autorů), především z Řeků, je nesprávně pokládají za jednu osobu. První z nich byl knězem kartáginské církve a nikdy nedospěl k biskupské hodnosti; v čemž se pomýlili Baronius, Petavius, Labeus a někteří další. Tento (Novátus) byl nepokojného a zločinného ducha a k ničemu nebyl tak pohotový jako k novým věcem. Spojil se s Felicissimem, který blouznil v tom, že upadnuvším do modloslužby se má udělit smíření bez uložení jakéhokoliv trestu. Čím více jeho herezi schvaloval, tím lépe se díky jeho autoritě se vši dovedností šikovně prodral k jáhenství, a to nejen bez schválení, ale dokonce i bez otázení se samotného biskupa Cypriána. K tomuto zločinu přidali i jiné, jednak (skutky) necudnosti, jednak celou kopu strašných ukrutností. Proto měl být souzen před Cypriánem. Ten ale nařídil, aby v té věci už nebyl vyšetřován, protože právě v tom čase bylo obnoveno pronásledování. Této příležitosti Novátus využil a utekl do Říma. Dorazil tam začátkem roku 251 a pobouřil zde klérus i lid, který byl rozdělen kvůli dosazení velekněze na místo Fabiána, jenž nedlouho předtím zemřel mučednickou smrtí.

Pozornost Římanů na sebe už dříve obrátili dva kněží, Kornelius a Novacián. Novacián který byl pokročilým ve vědomostech stoických filozofů. Byl to člověk vytríbeného nadání, rozmanitého vzdělání, ale ne lidové výřečnosti. Kvůli nemoci byl pokřtěn na lůžku, přitom nad ním sice biskup vykonal exorcismy, ale nepoznačil ho svatým pomazáním.³ Zanedbavši tyto nedostatky přece ho tentýž biskup uznal za hodného kněžské důstojnosti. Tím v duších lidu vzbudil nemalé pohoršení. Proto když četnější a oprávněnější hlasy zvolily za papeže Kornéliu, muže vynikající ctnosti vycvičeného v jednotlivých církevních stupních, Novacián neumějíc strpět odmítnutí si umínil zvrátit tuto volbu. Aby to, co započal, dokončil, napsal pověstnou knížku proti Korneliovi, a nakonec jeho volbu odmítl jako nelegitimní, protože od svého přijímání neodmítal ty křesťany, kteří za krutého pronásledování spálili kadidlo modlám. Na svou stranu zlákal nemalou část lidu. Tuto vhodnou příležitost využil vypočítavý Novátus a k Novaciánovi se připojil. A aby ho podle svých sil postrčil dopředu, následoval své způsoby jednání a přivolal tři nevzdělané a prosté biskupy z nepatrné a nejméně významné části Itálie k tomu, aby onen byl ustanoven za papeže. A tak se stalo známým jméno prvního vzdoropapeže od dob, kdy Kristus založil náboženství. Své ustanovení vydáním listů a vysláním poslů oznámil africké a východní církvi, ale bylo všude odmítnuto.

³ Pravděpodobně se míní, že při zkrácených křestních obřadech biskup vykonal exorcismy, které regulérně předcházejí křtu, ale už nemocnému neudělil pomazání, které se dává po křtu, tedy svátost biřmování, i když zmínka o exorcizmech je trochu nejasná (pozn. překl.).

Mezitím, aby pokračoval v rozněcování závisti vůči Korneliovi a sobě zdáním kázně zjednal nějakou vážnost, učil, že Církev nemá tu moc, kterou se odpouští zločin upadnuvších, které rozlišovali na libellatiky, thurifikáty a apostaty⁴, i když přeci jen nijak nepopíral, že mají být povzbuzováni ke skutkům pokání. Zpočátku se (novaciáni) pravda drželi v těchto mezích. Ale když byli rázně tlačeni Cypriánem a ostatními Otcí, kteří ukazovali, že je nejvyšší nespravedlností, aby milost, kterou udílejí nejohavnějším hříchům, jako vraždě a smilstvu, odmítali samotným upadnuvším, byli tím nakonec dotlačeni k tomu, aby všechny hříchy stavěli na jednu rovinu a tvrdili, že jsou neodpustitelné. Za tuto jejich nerozumnost se styděli dokonce i jejich následovníci. Později však nechyběli takoví, kteří toto tvrzení chtěli vztahovat jen na samotné těžší zločiny.

Většina se přísnosti tohoto druhu usmála, přesto však z nich v krátké době vzrostla početná sekta. Aby se odlišili od pravověrných, dali si nepravdivě jméno „kataroi“, tedy čistí. Rozsáhlý seznam biskupů této sekty zaznamenal k velké pochvale Sokrates (4. kniha dějin kap. 21). Popisuje také zápasy, které jejich vyznavači podstoupili pro Kristovo božství a říká, že jejich vytrvalost při mučení byla tak slavná, že jí byli pohnuti i samotní katolíci a toužili být s nimi účastni modliteb v jejich chrámech. To bychom pravda měli za méně podezřelé, jestliže by to nepocházelo od spisovatele v těchto pasážích tak zaujatého. Tuto herezi zapověděly různé sněmy a nařídily, co by se mělo zachovávat v případě těch, kteří se vraceli do Církve. Ačkoliv však Otcové proti této herezi usilovně psali, ona přeci byla rozšířena během téměř všech pronásledování křesťanů a velmi dlouho přetrvala.

V takovém stavu na tuto (herezi) narazil i Ambrož, když proti ní zakročil těmito dvěma knihami. Začíná je doporučením umírněnosti, která novaciánům určitě scházela (kap. 1). Pak dokazuje, že Církvi byla svěřena moc rozhřešovat jakékoliv zločiny (kap. 2), ukazujíc, že Bůh je více nakloněn k milostivosti než k přísnosti (kap. 3 a 4). Potom však co se vypořádal s námitkou o Boží neproměnnosti (kap. 5), sám na ně rázně útočí z části z různých svědectví Písma, nejvíce však z toho, že Kristus slíbil Petrovi klíče nebes (č. 32 a 33). K tomu připojuje i jiné popudy vzaté z jejich zásad a zvyků (kap. 8); hned přistupujíc k jiným námitkám a nejvíce se zdržuje u vyvracení toho, s čím se vtírali ohledně hříchu k smrti (kap. 10). Ukazuje, že pravověrná nauka je jasně prohlašována Janem Evangelistou (kap. 11) a jejich jalové odpovědi zcela vyvrací (kap. 12). Nakonec předkládá nejsilnější argument potvrzující katolické učení z události Korint'ana, který byl Pavlem odloučen a potom navrácen k účasti na svátostech (kap. 13 a násl.).

V druhé knize (kap. 1) potom učí, že pokání je třeba konat horlivě ale také zrale a útočí na dvě hlavní záštity novaciánů. První je jejich odvolávání se na slova Apoštola, že ti, kteří odpadají, nemohou být obnoveni k pokání (kap. 2 a 3); druhou si vypůjčovali z Matoušova evangelia⁵, kde se říká, že hřích proti Duchu svatému se neodpouští ani v tomto ani v budoucím věku (kap. 4). Obojí obtíž však (Ambrož) vysvětluje a rozřešuje silou

⁴ Libellatici si podvodem opatřili potvrzení, že vykonali oběť pohanským modlám. Thurifikáti „pouze“ vhodili symbolické zrnko kadidla modle. Apostati byli ti, kdo přímo vykonali pohanský modloslužebný obřad. Všechny tři druhy zpronevřivších se byli Církvi považováni za odpadlé od Krista a vrátit do Církve se mohly jen po přísném pokání (pozn. překl.).

⁵ Migneho poznámka omylem uvádí evangelium Janovo, ale jde o citát z Mt 12,31n – viz začátek 4. kap. 2. knihy (pozn. překl.).

argumentů, která při řešení těchto otázek osvětlila zrak téměř všem pozdějším teologům, jak jsme si toho všimli na svém místě. Svědčí ostatně, že hříšníci jsou novaciány přiváděni k opakování křtu (kap. 5, č. 36), aby jeho přijetím dosáhli tu milost, kterou (vykonáváním) skutků pokání (de facto) zamítali; zatímco Apoštolové nám naopak vždy slibovali odpuštění hříchů. Odsud naleznuvše příležitost pobádá křesťany k pokání (kap. 6) a staví (nám) před oči jeho jednotlivé části i vlastnosti. Dodává, že Kristus bude slzami kajících i prosbami matky Církve pohnut tak, že k nim přistoupí, aby je duchovně vzkřísil, což bylo naznačeno vzkříšením Lazara (kap. 7) a také hostinou, které se pak Lazar spolu s Pánem účastnil. To vše posiluje odsouzení novaciánů, k čemuž je znovu užit příklad milosti, kterou Pavel udělil Korint'anovi. Potom obrací (Ambrož) oči na sebe samého (kap. 8, č. 67 a dále), aby mu bylo dáno i odpuštění vlastních hříchů i soucit s jinými, a prosí Boha s co největší ponížeností duše. Nakonec zamítá chyby, které se při pokání častokrát vplíží (kap. 9. a násl.) a zakončuje knihu poukázáním na opatrnost, která má být při veřejném pokání zachována.

A co se nám zdá ohledně času (sepsání) tohoto díla, to se vhodně předpokládá z dvou navzájem porovnaných míst. Totiž z oněch slov, že o pokání „jsem už dávno napsal dvě knížky“, na která jsme už upozornili ve výkladu na žalm 37, jenž byl, jak jsme ukázali, napsán r. 393.⁶ A pak z toho, co poznamenává v této druhé knize, že: „Hřešíme i my staří.“ (kap. 8. č. 74). Nejvíce však z oněch slov, jež předcházejí: „Já jsem už jakési útrapy pro svatou Církev podstoupil.“ (č. 73). Není pochyb, že na tomto posledním místě se mluví o útrapách veřejných, a ne nějakých neznámých. Je třeba tomu rozumět tak, že je řeč buďto o zápase proti (císařovně) Justýně vůdkyni ariánů nebo proti Symmachovi obráncovi model. A proto tomuto dílu přísluší připisovat některý rok tohoto období, snad 384; totiž kvůli tomu, aby světec mohl s ohledem na r. 393 říci „již dávno jsem napsal“.

Tato poslední slova dostatečně objasňují, jakému autorovi má být ona poznámka připisována. To, co čteme v téže 2. knize, že byl vzat od soudu a podstoupil útrapy pro Církev, to je natolik ambroziánské, že se rázně podívme Petru Sotovi (Kniha ustanovení kněží O nutnosti zpovědi, čtení 9), že chtěl našeho učitele tohoto díla zbavit právě kvůli tomu místu, jímž je mu také připisováno, což nikoho nemůže přesvědčit. Ale jeho námitky, budou-li toho hodny, budeme řešit ve svém čase. Zde však jen dodáme, že Augustin tyto knihy jakožto skutečně Ambrožovy cituje až třikrát (Kniha o prvotním hříchu. kap. 31; 2. kniha Proti Julianovi, kap. 3 a 9; a 4. kniha Proti dvěma listům Pelagia, kap. 11.). A on je přeci tím nejpovolanejším, kdo otázku Ambrožova autorství může rozhodovat, ať už jako teologická autorita nebo pro své úzké spojení s autorem. Nemenší pochybnost pravda měl Rivetus (Kritika posvátných kniha III, kap. 16), který předložil důvody uvedené Sotem a o protiargumentech nesprávně pomlčel. Příčinu tohoto mlčení v knize, která podléhala cenzuře, není těžko se domyslet. Sotva totiž jsou jinde (než v těchto Ambrožových dvou knihách o pokání) jasněji ukázány pravdy tradované Kristovou Církví: moc odpouštět hříchy, nutnost je vyznávat, a taktéž záslužnost dobrých skutků a umrtvování těla.

⁶ Viz PL 14.1009 (pozn. překl.).

Sv. Ambrož
biskup milánský
O pokání
knihy dvě⁷

Kapitola první

Chvála uměřenosti. Jak je tato ctnost potřebná pro představené Církve, to se ukazuje nejvíce příkladem Pánovy lásky a vlídnosti. A protože od té se novaciáni odchýlili, není správné je pokládat za Kristovy učedníky. Kárá se jejich pýcha a bezbožnost.

1. Jestliže⁸ nejhlavnějším cílem ctností je především ten, jenž se vztahuje na prospěch mnohých, pak ctností téměř nejkrásnější je mírnost,⁹ která když i někoho odsuzuje, neuráží ho; a ty, které odsoudila, činí obvykle hodnými odpuštění. Ona rozšířila po světě Církve vydobytou Pánovou Krví, ona je napodobitelkou nebeského dobrodiní a usměrňuje vykoupení všech k spasitelnému cíli, aby ho lidské uši mohly snést, aby od něj mysl neutíkala a duch se nelekal.

2. Ten, kdo se usiluje napravit chyby lidské slabosti, měl by tuto slabost nést a jaksí vyvažovat svými vlastními rameny (Lk 15,5), a ne (někoho) odvrhovat. Ani onen pastýř z Evangelia zesláblou ovcí neodvrhl, ale nesl ji na ramenou. A Šalomoun říká: „*Nebud' příliš spravedlivý.*“ (Kaz 7,17). Spravedlnost totiž má být zmírňována uměřeností. Nechá se snad tebou léčit člověk, nad nějž se povyšuješ a který od lékaře na místo soucitu očekává opovržení?

3. A opravdu Pán Ježíš trpěl spolu s námi, aby nás volal k sobě, ne aby nás děsil. Přišel tichý, přišel ponížen. Ostatně sám říká: „*Pojďte ke mně všichni, kdo se namáháte a jste obtíženi, a já vás občerstvím.*“ (Mt 11,28). Pán Ježíš tedy občerstvuje, nevylučuje, neodvrhuje; a ne bez důvodu si vyvolil takové učedníky, kteří by byli zprostředkovateli Pánovy vůle a stmelovali jeho lid, ne ho rozháněli. Z čehož je zřejmé, že mezi Kristovy učedníky nenáleží ti, kteří místo mírnosti považují za hodnou následování tvrdost a místo poníženosti pýchu, a zatímco sami vyhledávají Pánovo milosrdenství, jiným ho odmítají, jako jsou novaciánští učitelé, kteří sami sebe nazývají čistými.¹⁰

⁷ Napsané kolem r. 384.

⁸ Jeden německý kodex z období kolem r. 800 začíná takto: *Když nás Bůh děsí, chce nás trestat, ale ne zlomit. Kterýsi žalm říká: Těm, kdo se tě bojí jsi dal znamení, aby unikly před lukem. Luk totiž když se napíná, nakolik se ruka natáhne zpět, o to prudčeji se šíp vystřelí. Tak je to i s Božími hrozbami: doléhají tím tížeji, čím déle jsou odkládány. A přece, když jsou odkládány, je to z milosrdenství, aby kající byl uzdraven, a uzdravený nebyl odsouzen. Slyš Apoštola: Nebo snad pohrdáš trpělivostí jeho dobroty? Nevíš, že dobrota Boží tě vede k pokání! Ale (k takovému pokání), abychom mohli napravit chyby naší slabosti.* atd. Ostatní kodexy a vydání se mezi sebou až na drobnosti shodují.

⁹ Neboli uměřenost (pozn. překl.).

¹⁰ Eusébius v 4. knize církevních dějin, kap. 23; Epifanius Haeres. 79; Augustin O Herezích 38; Theodoretus 3. kniha Haeret. Fab. a jiní říkají, že Novaciáni si přisvojili označení „Kataroi“ (čistí), aby se odlišili od katolíků, které pokládali za nečisté. Augustin se jim v knize o zápase Kristově, kap. 2 vysmívá takto: „*Kterížto, kdyby chtěli pochopit své jméno, nazývali by se raději světskými než čistými.*“ Oni zase katolíky, jak se dozvídáme od Cypriána, Paciána, Augustina a mnoha jiných, označovali jako *apoštolské* a *kapitolíny*: protože udělovali přijímání těm, kteří vykonali úlitby na Jovově Kapitolu. Na oplátku byli zase jimi nazýváni *Montenses* (mons - hora) buďto podle nějakého místa, které se takto jmenovalo, anebo proto, že Novátus podporoval Felicissima, který, jak víme od Cypriána, list 41, se se svými lidmi uchyloval do hor. Také byli nazýváni *skérové* („scaevus“ – levý, nepravý), zřejmě ne pro nic jiného než

4. Co je pyšnějšího než oni. Vždyť Písmo říká: „*Nikdo není čistým od hříchu, ani jednodenní dítě.*“ (Job 14,4). A David volá: „*Očist mne od mého hříchu.*“ (Ž 50,2). Jsou snad oni světlejší než David, z jehož rodiny se skrze tajemství vtělení a panenské lůno přijímající Vykupitele světa chtěl narodit Kristus, jehož potomstvem jsou nebeští dvořané? Co je však tvrdšího než to, že vyhlašují pokání, které nerozvazují,¹¹ protože popíráním milosti naprosto odnímají to co k pokání pobízí? Nikdo totiž nemůže dobře konat pokání, jestliže nepřijme naději na odpuštění.

Kapitola druhá

Tvrzení novaciánů, že jedině odpadlíkům má být odmítnuto přijímání, se neshoduje ani s Písmem ani s jejich vlastní naukou. Tím že omezují důstojnost Boží moci, dopouštějí se proti ní bezpráví, protože bezpráví působí ten, kdo odmítá vykonávat úřad sobě svěřený nebo jeho část. Ostatně právo svazovat a rozvazovat, které nemůže být připisováno herezi, je vhodně připisováno Církvi, která ho přijala skrze Ducha svatého, proti němuž se tamti pyšně stavějí.

5. Oni ale popírají, že se sluší znovu udělit přijímání těm, kteří upadli skrze zpronevěru. Kdyby si vybrali jenom samotný zločin svatokrádeže, kterému by odmítali milost, což je zajisté tvrdé, zdálo by se, že odporují pouze Božím výrokům a neprotiřečí aspoň svým vlastním tvrzením. Pán totiž nevyňal žádný zločin. On odpouštěl všechny hříchy. A když si podle obyčeje stoiků myslí, že všechny hříchy mají být stavěny na jednu roveň, a že od nebeských tajemství má být trvale vyloučen stejně tak ten, kdo zardousil domácího kohouta, jako ten, kdo zardousil otce, proč tedy předhazují (jako neodpustitelný) zločin odpadlictví, když ani sami nemohou popřít, že je nanejvýš nevhodné, aby trest nemnohých přešel na mnohé?

6. Říkají ale, že tím dodávají důstojnost Pánu, jemuž jedinému moc odpouštět hříchy vyhrazují. Nikoliv, nikdo nečiní větší bezpráví než ti, kdo chtějí zrušit jeho nařízení a promrhat svěřený dar. Vždyť když Pán Ježíš ve svém Evangelii sám říká: „*Přijměte Ducha svatého, komu hříchy odpustíte, tomu budou odpuštěny, a komu je zadržíte, budou zadrženy.*“ (J 20,22-23), kdo ho tedy více ctí, ten, kdo jeho přikázání poslouchá, anebo ten, kdo jim odporuje?

7. Církev zachovává poslušnost v obojím, že hřích i svazuje i rozvazuje.¹² Hereze je v obojím nevládná, v obojím neposlušná. Chce svazovat to, co nerozvazuje. Nechce rozvázat to, co svázala. Tím se sami odsuzují svým vlastním tvrzením. Pán totiž chtěl, aby právo svazovat a rozvazovat bylo rovné a obojí svěřil téže podmínce. Kdo tedy nemá právo rozvazovat, nemá ani právo svazovat. Jelikož tedy podle Pánova výroku ten, kdo má právo svazovat, má i právo rozvazovat, tvrzení těchto (novaciánů) škrtí samo sebe. Aby popřeli, že mají právo rozvazovat, jsou povinni popřít i své právo svazovat. Jak tedy může jedno být dovoleno a druhé ne? Těm, jimž bylo obojí dáno, buďto obojí zjevně přísluší, anebo

proto, že když užívali moc svazovat hříchy, nikoli však je rozvazovat, jaksí tím napodobovali ty, kteří zapomenuvši na pravici užívají k práci jenom levou ruku.

¹¹ Tj. nenabízejí naději na ukončení pokání znovupřijetím ke svátostem, viz dále (pozn. překl.).

¹² Svázáním hříchu se tu rozumí ta první fáze svátostného pokání, ve které kající kněz vyznal knězi hřích a kněz kajícího přijal a zařadil do některého ze stupňů kajících a určil mu, jak dlouho má dané pokání konat. Až po tomto vykonání pokání byly hříchy „rozvázány“ tedy rozhřešeny a bylo mu dovoleno přistoupit ke svátostem a stal se tak opět plnohodnotným členem Církve (pozn. překl.).

obojí zajisté nepřísluší. Církvi obojí přísluší, herezi obojí nepřísluší. Toto právo bylo totiž přislíbeno jen samotným kněžím. Správně si ho tedy nárokuje Církev, která má pravé kněze. Hereze si ho nárokovat nemůže, ona totiž kněze Boha nemá. A tím, že si ho nenárokuje, sama o sobě prohlašuje, že jelikož nemá kněze, nenáleží jí nárokovat si kněžské právo.¹³ A tak skrze hanebnou vzdorovitost vidíme počestné vyznání (pravdy).

8. Pohled' také na to, že kdo přijal Ducha svatého, přijal také moc hřích i svazovat i rozsvazovat. Tak je totiž psáno: „Přijměte Ducha svatého, komu hřichy odpustíte, tomu budou odpuštěny, a komu je zadržíte, budou zadrženy.“ (J 20,22-23). Kdo tedy nemůže rozsvazovat hřích, nemá Ducha svatého. Kněžský úřad je (totiž) darem Ducha svatého, a (tato) moc Ducha svatého je v svazování a rozsvazování vin. Jakým způsobem si tedy nárokují úřad toho, jehož právu a moci nedůvěřují?

9. Co ale? Oni jsou ještě drzejší! Duch Boží je pohotovější k milosrdenství než k přísnosti. Avšak co On říká, že chce, to oni nechťejí, a co nechce, to oni činí. Vždyť vymáhat náleží soudci, ale odpouštět milosrdnému. Trpělivěji tedy, novaciáne, (raději) kdybys odpustil, než svazoval; něco bys hřešícímu opatrně připomenul a něco bys (mu) jako soucítící s (jeho) svízelem odpustil.

Kapitola třetí

Těmtýž novaciánům oponujícím tím, že milost odmítají jen těžším zločinům, odpovídá sv. učitel, že tímto tvrzením je jimi znovu odsuzován zakladatel jejich sekty a urážen samotný Bůh, který dal moc k odpouštění kterýchkoliv hříchů; že ale u větších provinění má být konáno také větší pokání. Dodává však, že oni sami se v tom ukazují natolik popletenými, že rozlišení materie tohoto druhu přenechávají přísnému Bohu, jehož milosrdenství tak velice zářící v Kristově vtělení odmítají napodobovat.

10. Oni však říkají, že těžší zločiny odmítají a lehčím udílejí milost. Ne tak, pravda, původce vašeho bludu Novacián. On míní, že pokání nemá být udíleno nikomu. Patrně (vězel v takové) netečnosti, že co by sám nemohl rozvázat, nemohl by ani svázat, aby snad svázáním nevyvolával naději na rozhřešení. Tím tedy svým vlastním míněním odsuzujete vašeho otce, když (takto) rozlišujete, které hřichy se domníváte, že mají být vámi rozhřešované, a které pokládáte za nemající léku. Bůh ale nečiní rozdíl, on své milosrdenství slíbil všem, a udělil svým kněžím dovolení odpouštět bez nějaké výjimky. Avšak kdo nahromadil viny, ať hromadí také pokání. Větší zločiny se totiž obmývají větším pláčem. Nemá tedy pravdu ani Novacián, který odmítl milost všem, ani vy, kteří ho napodobujete i odsuzujete, neboť zmenšujete úsilí o pokání tam, kde je třeba ho zvětšovat. Vždyť Kristovo milosrdenství (nás) naučilo, že tam, kde jsou těžší hřichy, je zapotřebí pevnější opory.

11. Jaká je to však převrácenost, že sobě nárokujete věci, které mohou být odpuštěny, a Bohu, jak sami říkáte, přenecháváte to, co odpuštěno být nemůže? Pro sebe si vybírat případy odpuštění a Bohu nechávat látku k hněvu? A kde je ono: „*Ať je však Bůh pravdivý, ale každý člověk lhář, jak je psáno: abys byl ospravedlněn ve svých řečech a zvítězil, když*

¹³ Na tomto místě Ambrož polemizující s postojem protivníků neučí nic jiného než to, že kněžské úkony novaciánských biskupů nebo kněží jsou nedovolené. Otcové nicejského sněmu v 8. kánonu totiž zjevně stanovili, že jejich svěcení je platné. Kněží heretiků jsou však označováni za nepravé kněze tak, jako veřejně říkáme, že není pravým král, který užívá své moci nelegitimně.

budeš souzen. “? (Ř 3,4). Abychom tedy poznali, že Bůh milosrdenství se více přidržuje promíjení než přísnosti, říká sám: „*Milosrdenství chci raději než oběť.*“ (Oz 6,6). Jak tedy může být Bohem přijata vaše oběť, když vy popíráte milosrdenství, zatímco on sám říká, že nechce smrt hříšníka, ale jeho nápravu? (Ez 18,32).

12. A jeho posel Apoštol říká: „*Neboť Bůh poslal svého Syna v podobnosti těla hříchu a kvůli hříchu odsoudil hřích v těle, aby se ospravedlnění zákona naplnilo na nás.*“ (Ř 8,3-4). Neříká „v podobnosti těla“, protože Kristus přijal skutečné lidské tělo, nejen jeho podobu. Ani neříká „v podobnosti hříchu“, neboť on hříchu neučinil, ale „*stal se pro nás hříchem*“ (2Kor 5,21). Nýbrž říká, že „*přišel v podobnosti těla hříchu*“. To znamená: přijal podobu hříšného těla, tedy podobu, neboť je psáno: „*A je člověkem, a kdo ho pozná?*“ (Jer 17,9).¹⁴ Byl člověkem v těle a jako člověk byl poznáván, ale mocí nad člověka (vynikal jako ten), kdo poznáván není. Má naše tělo, ale vady tohoto těla nemá.

13. On totiž není jako každý člověk zrozen ze smíšení mužského a ženského (prvku), ale byl zrozen z Ducha svatého a z Panny (Mt 1,18), přijal neposkvrněné tělo, které nejen že nebylo dotčeno žádnými vadami, ale nebylo ani pošpiněno běžným způsobem nespravedlivého tělesného plození nebo početí. Vždyť my všichni lidé se rodíme pod hříchem a samotné naše zrození je poskvrněné, jak máš psáno, když David říká: „*Hle s vinou jsem se narodil a v hříchu mne počala má matka.*“ (Ž 50,5). A proto i Pavlovo tělo bylo tělem smrti, jak sám říká: „*Kdo mne vysvobodí z těla této smrti?*“ (Ř 7,24). Avšak Kristovo tělo odsoudilo hřích, který při zrození nepocítilo a při umírání ukřižovalo, aby v našem těle bylo ospravedlnění skrze milost, když předtím v něm byla spoušť skrze hřích.

14. Co k tomu tedy řekneme, ne-li to, co říká Apoštol: „*Je-li Bůh za nás, kdo proti nám? On neušetřil vlastního Syna, ale za nás všechny ho vydal; jak by nám tedy s ním nedaroval i všechno ostatní? Kdo vystoupí s obžalobou proti vyvoleným Božím? Zdali snad Bůh, který ospravedlňuje? A kdo je odsoudí? Kristus, který zemřel, a nejen to, také z mrtvých vstal, je na pravici Boží a přimlouvá se za nás.*“ (Ř 8,31n). Za ty, za které se tedy Kristus přimlouvá, ty novacián obžalovává. Ty, jenž Kristus vykoupil k spáse, ty novacián odsuzuje k smrti. Těm, kterým Kristus říká: „*Vezměte na sebe mé jho a učte se ode mne, neboť jsem tichý.*“ (Mt 11,29); těm novacián říká: „*Jsem hlučný.*“. Těm, jimž Kristus říká: „*Naleznete odpočínutí vašim duším; mé jho je totiž příjemné a jařmo mé lehké*“ (v. 30); těm novacián nakládá jho těžké a jařmo tvrdé.

¹⁴ Správně Jer 17,9. V staroslověnském znění:

Глубокò сѣрдце (человѣкъ) паче всѣхъ, ѡ человекъ ѣсть, ѡ кто̀ познаеть егò; - Hluboko je srdce (člověka) více než cokoli, a je člověk, a kdo ho pozná? (pozn. překl.).

Kapitola čtvrtá

Pokračuje v dosvědčování Božího milosrdenství a svědectvím Evangelia ukazuje, že milosrdenství je větší než přísnost. Ti, kteří zapřeli Krista před lidmi nemají být všichni hodnoceni stejně, což ozřejmuje na příkladu sportovců.

15. Jak je tedy Pán Ježíš nakloněn k milosrdenství, o tom, ač nás dostatečně poučuje to, co už bylo řečeno, přeci ale ať tě poučí také on sám, jenž když nás chtěl připravit na pronásledování, říká: „*Nebojte se těch, kdo zabíjejí tělo, ale duši zabít nemohou, spíše se bojte toho, který může duši i tělo uvrhnout do pekla.*“ (Mt 10,28). A níže: „*Každý tedy, kdo mě vyzná před lidmi, toho i já vyznám před svým Otcem, který je v nebi; kdo mne však zapře před lidmi, toho i já zapřu před svým Otcem, který je v nebi.*“ (v. 32-33).

16. Když mluví o vyznání, zdůrazňuje slovo „každý“ a zahrnuje tam všechny. Když ale mluví o zapření, už slovo „každý“ neopakuje. Říká přeci: „*Každý, kdo mě vyzná, i já ho vyznám.*“; to jest: každého. Měl tedy také dodat: „*Každý však, kdo mě zapře.*“ Ale aby se nezdálo, že zapře všechny, dodal: „*Kdo však mě zapře před lidmi, toho zapřu i já.*“ Milost slibuje všem, ne všem hrozí trestem. Co se týká milosrdenství, to zdůrazňuje, co se však týká trestu, to zmírňuje.

17. A navíc to takto není napsáno jen v knize Evangelia Pána Ježíše, která je napsána podle Matouše, ale také v té, kterou nacházíme podle Lukáše (Lk 12,8); abys věděl, že obojí nebylo napsáno nedbale.

18. Řekli jsme, co je psáno, sestavme tedy myšlenku. Říká: „*Každý, kdo mě vyzná.*“ (Mt 10,32). To znamená: člověk jakéhokoliv života, jakéhokoliv stavu, který mě vyzná, tomu budu odplatitelem jeho vyznání. Když říká „*každý*“, nikdo, kdo vyzná, se nevylučuje od odměny. Ne však každý, kdo zapře, bude zapřen. Může se totiž stát, že někdo přemožen mučením zapře Boha slovem, ale srdcem ho uctívá.

19. Cožpak je snad případ toho, kdo zapřel sám od sebe, tentýž, jako toho, koho k svatokrádeži donutila muka, a ne jeho vůle? Jak podivné je tvrdit, že u Boha neplatí milost, když u lidí milost při závodě platí! Vždyť častokrát i ve světském závodě atletů má dav lidí ve zvyku věnčit spolu s vítězi také poražené, jejichž závody byly statečné, zvlášť, když se zdá, že byli o vítězství připraveni bolestí nebo podvodem. A Kristus by snad měl dovolit, aby jeho atleti, které uvidí na chvíli padnout pod těžkými mukami, byli zanecháni bez milosti?

20. Cožpak nebude mít důvod ke starosti ten, jenž dokonce i ty, které odvrhne, neodvrhne navěky? David totiž říká: „*Bůh neodvrhne navěky.*“ (Ž 76,8). Ale proti tomu slyšíme heretiky říkat: Odvrhne navěky. „*Neodejme,*“ říká (žalm), „*své milosrdenství až do konce od pokolení do pokolení. Nebo se snad zapomněl smilovat Bůh?*“ volá prorok (Ž 76,9-10). Jsou však někteří, kteří šíří jakési zapomnění Božího slitování.

Kapitola pátá

Na námitku směřující k nezměnitelnosti Boží se odpovídá vzletnými svědectvími Písma, jimiž Bůh hříšníkům vymaňujícím se ze svého bahna slibuje milosrdenství, a dodává se, že náchylnější přízeň je připravována pro ty, kteří se provinili jaksi zlákáni, což se osvětluje přílehlavým příkladem válečných zajatců a na postoji samotného d'ábla (vůči zhřešivším ze slabosti).

21. Říkají ale, že toto tvrdí, aby se nezdálo, že činí Boha proměnlivým, jestliže by odpustil těm, na něž se rozhněval. Co tedy? Odhodíme Boží prorocství a budeme následovat názory těchto? Bůh ale nemá být hodnocen podle tvrzení jiných, nýbrž podle svých vlastních slov. Co tedy můžeme k prokázání jeho milosrdenství říci pohotovějšího než to, co sám říká skrze proroka Ozeáše, kde těm, jimž jako rozhněván hrozí, hned potom jako usmířen odpouští? Říká totiž: „*Co ti udělám, Efraime, nebo co udělám tobě, Judo? Vaše milosrdenství atd.*“ (Oz 4,4). A níže: „*Jakým způsobem tě ponaučím? Učiním tě jako Admu a jako Seboim.*“ (Oz 12,8). V samotném rozhořčení se nachází jakoby v nějakém pohnutí, jak by bloudícího vydal trestu, a ačkoliv si Žid zaslouží, Bůh přece dosud zkoumá sám sebe. Ale hned na to ten, jenž řekl: „*Jako Admu tě učiním a jako Seboim.*“, což jsou dvě města v sousedství Sodomy, která byla zničena spolu s ní, říká zase: „*Obrátilo se mé srdce samo v sobě, pohnuta je má lítost, neučiním podle prchlivosti svého hněvu.*“ (Oz 11,8-9).

22. Zdali není zřejmé, že Pán Ježíš je na nás hřešící rozhořčen proto, aby nás hrozbou svého rozhořčení obrátil? Jeho rozhořčení tedy není vykonáním pomsty, ale spíše působí v prospěch odpuštění. Řekl totiž: „*Jestliže obrácen zapláčeš, budeš spasen.*“ (Iz 30,15). Očekává naše nářky, ale časné, aby odvrhl ty věčné; očekává naše slzy, aby prohloubil své dobrodiní. Tak měl v Evangelii soustrast se slzami matky vdovy a vzkřísil jejího syna (Lk 7,13). Očekává naše obrácení, aby se i sám obrátil k milosti, která by v nás setrvala, kdyby se k nám žádný padlý nevloudil. Ale protože našimi hříchy stahujeme hněv, hněvá se, abychom byli poníženi. Ponížujme se (tedy), abychom byli hodni spíše slitování než trestu.

23. Ať tě jednoznačně poučí Jeremiáš říkající: „*Neboť Pán neodvrhne navěky, neboť když poníží, smiluje se podle množství svého milosrdenství. On (nás) neponížil celým srdcem ani nezapudil syny lidské.*“ (Pláč 3,31-32). Tato slova jasně čteme v Pláči Jeremiášově a z nich i z dalších následujících si všímáme, že proto ponízuje pod své nohy všechny zajatce země, abychom odvrátili jeho soud. Neponízuje ale hříšníka ze srdce až k zemi. Vždyť on i ubožáka zdvihá ze země a chudáka pozdvihuje z hnoje (Ž 112,7). Neponízuje totiž z celého srdce, ten, kdo si ponechává místo pro milost.

24. A jestliže neponízuje každého hříšníka z celého srdce, čím spíše neponízuje z celého srdce toho, kdo nezhrěšil z celého srdce! Vždyť podobně jako říká o Židech: „*Tento lid mne ctí svými rty, ale jejich srdce je daleko ode mne.*“ (Iz 29,13; Mt 15,8); tak snad také o některých, co padli, říká: „*Tito mne zapřeli svými rty, ale srdcem jsou se mnou. Přemohlo je trápení, ne odvrátila nevěrnost.*“ Bez důvodu tedy někteří popírají víru těch, jejichž víru vyznal pronásledovatel až natolik, že se ji snažil přemoci mučením. Zapřeli jednou, ale dennodenně vyznávají, zapřeli slovem, ale vyznávají s pláčem, vyznávají s naříkáním, vyznávají se vzdycháním, vyznávají svobodně, ne slovy vynucenými. Ustoupili zajisté na čas d'áblu pokušení, ale také i d'ábel potom ustoupil od těch, které si nemohl podrobit.

Ustoupil před jejich pláčem, ustoupil (poražen) pokáním. Ty, které nejdřív jako cizí napadl, ty potom jako své ztratil.

25. Což to není tak, jako když někdo odvede zajatý lid poraženého města. Nazývá se zajatec, ale proti své vůli; z nutnosti utíká do dalších krajin, svým vnitřním citem se však nepřesidluje, vlast si nese v duchu, hledá prostředky, jak by se navrátil. Co tedy? Když se takový navrací, tvrdí snad někdo, že nemá být přijat? Jistě s menší ctí, ale s větší ochotou, aby protivník neměl čím napadat. Jestliže odpouštíš ozbrojenci, který mohl bojovat, neodpouštíš snad tomu, v němž bojovala sama víra?

26. A jestliže bychom se ptali na mínění samotného ďábla o takto padlých, což se nezdá, že říká: „*Tento lid mne ctí ústy, ale jejich srdce je daleko ode mne.*“? „Jak je totiž se mnou ten, který neodstupuje od Krista? Zdá se, že mě ctí bezdůvodně, tito, kteří zachovávají Ježíšovu nauku; a já jsem si myslel, že se vyučují mé. Víc ji odsuzují, když vyučené opouštějí.“ Určitě je Ježíš víc oslaven v těchto, když vracející se přijímá. Jásají všichni andělé, neboť v nebi je větší radost nad jedním hříšníkem činícím pokání než nad devadesáti devíti spravedlivými, kteří pokání nepotřebují (Lk 15,7). Nade mnou jásají v nebi, nade mnou jásají i na zemi. Nikdo se pro Krista neztrácí, když se ti, kteří ke mně přišli s pláčem, toužebně navracejí do Církve. Jejich příkladem jsem i já sám zkoušen. Oni se naučili být zde ničím, zatím co (ostatní) lidé se dráždí světskými poctami. A nejvíce (jsem jimi zkoušen) v tom, že nárek, slzy a posty se upřednostňují před mým hodováním.

Kapitola šestá

Nováciáni tím, že hříšníky vylučují od stolu Páně, nejsou napodobovateli milosrdného Samaritána, ale pyšného zákoníka i kněze a levity, kteří jsou v Evangelii káráni, ba dokonce, jsou bezbožnější než oni.

27. Tyto tedy, vy nováciáni, vylučujete? Co však jiného znamená vyloučit, než odmítnout naději na milost? Ale ani Samaritán neobešel onoho polomrtvého zanechaného zbojníky a léčil jeho rány olejem a vínem. Nejprve do nich nalil olej, který hojí, (pak) vysadil zraněného na své dobytče, na němž odvezl všechny jeho hříchy (Lk 10,33-34)¹⁵. A ani Pastýř (v Evangeliu) nepohrdl bloudící ovcí (Lk 15,4).

28. Vy ale říkáte: „*Nedotýkej se mě.*“. Vy říkáte, snažíte se ospravedlnit sami sebe: „Není naším bližním.“ Jste pyšnější než onen znalec zákona, který chtěl pokoušet Krista. On totiž řekl: „*Kdo je mým bližním?*“ (Lk 10,29). On se ptal, vy popíráte, jako ten sestupující kněz a jako ten levita jdoucí okolo. Toho (zraněného), kterého jste byli povinni přijmout k léčení, nepřijímáte ani do hostince; toho, za nějž Kristus dal dvě mince.¹⁶ Kristus ti přikazuje, aby ses stal jeho bližním, abys mu prokázal milosrdenství. Ten je totiž bližním, jehož (s námi) spojuje nejen podobná přirozenost, ale také váže milosrdenství. Pýchou se mu činíš cizincem, vyvyšujíc se marně s nafoukanou myslí svého těla, nedržíce se hlavy (Krista) (por. Kol 2,18-19.) Kdyby ses totiž držel hlavy, všiml by sis, že nemáš opustit toho, za nějž Kristus zemřel. Kdyby ses držel hlavy, všiml by sis celého těla k jeho spojování,

¹⁵ Tím se myslí to, že Kristus „*Na svém těle vzal naše hříchy na dřevo kříže*“ (1Petr 2,24) (pozn. překl.).

¹⁶ Tj. své tělo i duši nebo také dar Starého i Nového zákona, což odpovídá známému alegorickému výkladu tohoto podobenství, jehož znalost mohl Ambrož u svých čtenářů předpokládat (pozn. překl.).

spíše než k rozdělování, na vzrůst Boží skrze svornost lásky a na vzmáhání se vykoupení hříšníka.

29. Když tedy odnímate každý plod pokání, co jiného říkáte, než toto: „Nikdo ze zraněných ať nevstupuje do našeho hostince, nikdo ať se v naší církvi neuzdravuje? U nás se neléčí nemocní, jsme zdraví, lékaře nepotřebujeme.“ Jenomže On sám říká: „*Lékaře nepotřebují zdraví, ale nemocní.*“ (Mt 9,12).

Kapitola sedmá

Zapřisáhá Krista, aby na svou hostinu zval všechny; novaciány hodnotí jako ty, kteří na ni sami nevcházejí a jiným to nedovolují, což svatá Církev nenapodobuje. Pak objasňuje, že tito heretici nemohou mít podíl s Kristem, který touží spasit všechny.

30. Přijď tedy, Pane Ježíši, v plnosti do své Církve, neboť novacián se vymlouvá. Novacián říká: „*Koupil jsem spřežení volů.*“ (Lk 14,19) a příjemné jho Kristovo nepřijímá, ale klade si na svou šíji jho těžké, které nemůže nést. Novacián tvé služebníky, jimiž byl zván, oslabuje a uráží; a rozrušené pohaněním zabíjí ty, které zprznil poskvrnou opětovného křtu. Pošli tedy na rozcestí a shromáždí dobré i zlé (Lk 14,21), i slabé a slepé a kulhavé a uveď (je) do své Církve. Prikaž ať je tvůj dům naplněn, uveď všechny na svou hostinu. Vždyť koho ty povoláš, toho učiníš hodným, jestliže by (tě) následoval. Onen samozřejmě se odvrhne, kdo neměl svatební šat, to jest oděv lásky, roucho milosti. Pošli (prosím, Pane) ke všem.

31. Tvá Církev nevylučuje od tvé večeře, vylučuje novacián. Tvá rodina ani neříká: jsem zdráva, lékaře nehledám. Nýbrž říká: „*Uzdrav mne, Pane, a budu zdrav, spas mne, a budu spasen.*“ (Jer 17,14). Konečně podoba tvé Církve je v oné ženě, která přistoupila zezadu a dotkla se lemu tvého šatu říkajíc si sama pro sebe: „*Neboť jestliže se dotknu jeho roucha, budu uzdravena.*“ (Mt 9,21). Tato Církev tedy vyznává své rány, touží být léčena.

32. A ty, Pane, zajisté toužíš uzdravit všechny, avšak ne všichni chtějí být léčeni. Nechce novacián, který sám sebe pokládá za zdravého. Ty, Pane, říkáš, že jsi nemocen, a v tom nejmenším cítíš naši nemohoucnost říkáje: „*Byl jsem nemocen a navštívili jste mě.*“ (Mt 25,36). Novacián tohoto nejmenšího navštěvovat neumí, toho, v němž ty toužíš být navštíven. Ty říkáš Petrovi rozmlouvajícimu ti, abys mu myl nohy: „*Jestliže ti neumyji nohy, nebudeš mít se mnou podíl.*“ (J 13,8). Jak by tedy mohli mít s tebou podíl tito, kteří nepřijímají klíče království a popírají, že mají být odpouštěny hříchy?

33. To pravda správně vyznávají o sobě. Nemají totiž Petrovo dědictví – oni, kteří nemají (ani) Petrův stolec. Jak bezbožným rozdělením trhají (Církev)! Jak je to neslýchané! Dokonce popírají, že v Církvi mohou být odpouštěny hříchy, když Petrovi bylo řečeno: „*Tobě dám klíče nebeského království, a cokoliv svážeš na zemi, bude svázáno i v nebi; a cokoliv rozvážeš na zemi, bude rozvázáno i v nebi.*“ (Mt 16,19). A když i sama Pánova nádoba vyvolená říká: „*Komukoliv vy odpustíte, i já (odpouštím), vždyť i já, když odpouštím, odpouštím kvůli vám v osobě Kristově.*“ (2Kor 2,10). Proč tedy čtou Pavla, jestliže myslí, že se tak bezbožně zmýlil, že si nárokoval právo svého Pána? Avšak on si nárokoval jen to, co přijal a nepřivlastňoval si nic nenáležitého.

Kapitola osmá

Jak mnohé Kristus odevzdal svým učedníkům. Nováciáni, tím že vkládají ruce, aby opakovali křest, jsou sami sebou usvědčováni; vždyť hříchy jsou toutéž pravomocí odpouštěny ve křtu i v pokání. A nakonec se jejich nadutost kárá nejvíce příkladem samotného Pána.

34. Pán chce, aby jeho učedníci mohli (konat) co nejvíce. Chce, aby jeho maličcí služebníci konali v jeho jménu ty věci, které konal on sám, když byl zde na zemi (Mt 10,8). Dokonce říká: „*A budete činit větší věci než tyto.*“ (J 14,12). Dal jim (moc), aby křísili mrtvé. A i když mohl Šavlovi navrátit užívání zraku sám, přece k němu poslal svého služebníka Ananiáše, aby se jeho požehnáním Šavlovi opět rozjasnil zrak, který předtím ztratil (Sk 9,7). A také Petrovi přikázal, aby spolu s ním kráčel po moři, a protože se zakolísal, uchopil ho, neboť milost daru víry ztrácel malodušností (Mt 14,29). Rovněž on, jenž sám byl světlem světa, dal svým učedníkům, aby byli světlem světa skrze milost (Mt 5,14). A protože sám zamýšlel sestoupit z nebe a na nebesa (znovu) vystoupit, pozdvihl Eliáše do nebe (2Král 2,11), odkud ho v (předem) vyhlédnutém čase navrátí na zem. Chtěje také křtít Duchem svatým a ohněm (Mt 3,11), naznačil předem tajemství (svátosti) křtu skrze Jana.

35. Ostatně daroval svým učedníkům všechno, když o nich říká: „*V mém jménu budou vymítat demony, budou mluvit novými jazyky, zvednou hady; a jestliže vypijí něco smrtelně jedovatého, neuškodí jim to; na nemocné budou vkládat ruce a budou je uzdravovat.*“ (Mt 26,17-18). Daroval jim tedy všechno, avšak není v nich žádná lidská síla, nýbrž žije v nich milost Božího daru.

36. Proč tedy vkládáte ruce a věříte v působení požehnání, jestliže by se snad někdo nemocný uzdravil? Proč se domníváte, že skrze vás mohou být někteří očištěni od ďáblova kalu? Proč křtíte, nemohou-li být hříchy odpouštěny skrze člověka? Ve křtu je přeci zajisté odpuštění všech hříchů. Jaký je (tedy) rozdíl, jestli si kněží toto sobě dané právo nárokují skrze (svátost) pokání anebo skrze koupel (křtu)? V obojím je jedno (a totéž) svátostné tajemství.

37. Ale říkáte, že v (křestní) koupeli působí milost (svátostných) tajemství. A co v pokání? Nepůsobí (tam) snad Boží jméno? Co tedy? Kde chcete, tam si Boží milost nárokujete, a kde chcete, tam ji zavrhuje? Ale toto je (vlastní) opovážlivé domýšlivosti, ne svaté bázni, že máte odpor k těm, kteří chtějí činit pokání. Zřejmě nemůžete snést slzy plačících. Vaše oči nesnášejí prostotu oděvu, špínu umazaných, vy moji půvabní, mající pyšné oči a nabubřelé srdce. Svými nespokojenými hlasy všichni voláte: Nedotýkejte se mne, neboť jsem čistý.

38. Ano, Pán říká Marii Magdaleně: „*Nedotýkej se mne.*“ (J 20,17), ale neřekl „protože jsem čistý“, (ačkoliv) on čistým byl. Ty však, nováciáne, se odvažuješ říkat, že jsi čistý, ty jenž, i kdybys (snad) skutky byl čistým, tímto jediným slovem se stáváš nečistým? Izajáš říká: „*Ó já bídný s ocejchovaným srdcem; neboť jsem člověk a mám nečisté rty, a také bydlím uprostřed lidu nečisté rty majícího.*“ (Iz 6,5). A ty říkáš: „jsem čistým“, zatímco čistým nejsi, jak je psáno: „*ani jednodenní dítě*“ (Job 14,4)? David říká: „*A očist mne od mého hříchu.*“ (Ž 50,4). A to byl milosrdným, a proto ho také častokrát ospravedlnila Pánova milost. A ty (že jsi) čistý, ačkoli jsi tak nespravedlivý, že se nesmilováváš, že vidíš

třísku v oku svého bratra, a trám, který je v tvém oku, nepozoruješ (Mt 7,3)? Nečistým je tedy před Bohem každý hříšník. Co je však větší nespravedlností než to, že ty chceš, aby ti byly odpuštěny tvé hříchy, zatím co se domníváš, že prosícímu odpuštěny být nemají? Co je nespravedlivějšího než to, že sám sebe ospravedlňuješ v tom, v čem druhého zavrhuješ, zatím co (sám) pácháš věci (ještě) těžší?

39. Ostatně Pán Ježíš chtěl zvelebit odpuštění našich hříchů, když mu Jan řekl: „*Já bych měl být pokřtěn od tebe, a ty přicházíš ke mně?*“; odpověděl: „*Nech to tak nyní, tak se totiž sluší, abychom naplnili veškerou spravedlnost.*“ (Mt 3,14-15). Pán tedy přišel k hříšníkovi, zatím co sám hřích neměl, a chtěl být pokřtěn, ač neměl zapotřebí být očištěn. A vás, kdo má snášet, když si myslíte, že nemáte zapotřebí být očištěni skrze pokání, neboť se nazýváte očištěnými skrze milost, jako byste (snad) už nemohli zhřešit?

Kapitola devátá

Porovnáním s podobnými místy dokazuje, že slova Písma: „Jestliže však člověk zhřeší proti Pánu, kdo se za něj bude modlit?“, neznamenají, že se za něj nikdo nemůže modlit, ale že je třeba hledat vhodného přímluvce, jakými byli Mojžíš a Jeremiáš, o nichž čteme, že jejich modlitbami Bůh odpustil Izraelskému národu.

40. Ale říkáte: Je psáno: „*Jestliže zhřeší člověk proti člověku, budou se za něj modlit k Pánu, jestliže však člověk zhřeší proti Pánu, kdo se za něj bude modlit?*“ (1Sam 2,25). Zaprvé, jak jsem již výše řekl, byl bych přístupný tomu, že tohle namítáš, kdybys nepovoloval pokání pouze těm, kdo se zpronevěřují (zapřením víry). Avšak co přináší tahle skrupulózní otázka? Není totiž napsáno: „*Nikdo se za něj nebude modlit*“, ale „*Kdo se bude modlit?*“ To znamená, kdo je ten, který by se v oné záležitosti modlit mohl? Ptá se, nevyklučuje.

41. Nakonec i v čtrnáctém žalmu máš: „*Pane, kdo bude přebývat v tvém stánku, nebo kdo spočine na jeho svaté hoře?*“ (Ž 14,1). Ne tedy žádný, nýbrž ten, kdo je osvědčen, tam bude přebývat. Neříká to, že tam nikdo nespočine, ale že tam spočine vyvolený. A abys věděl, že je to pravda, kousek dále, v žalmu dvacátém třetím říká: „*Kdo vystoupí na horu Pánovu, a kdo bude stát na jeho svatém místě?*“ (Ž 23,3). To znamená: ne kdokoliv z lidu, ani někdo obyčejný z lidu, ale člověk vynikajícího života a jedinečných zásluh. A abys věděl, že když se říká „*kdo?*“, nerozumí se tím „*nikdo*“, ale znamená to „*někdo*“, když řekl: „*Kdo vystoupí na horu Pánovu?*“, dodává: „*Člověk neposkrvněných rukou a čistého srdce, který svou duši nepřijímá naprázdno.*“ (v. 4). A jinde: „*Kdo je moudrý a porozumí tomu?*“ (Oz 14,10). Zdali tím snad říká, že neporozumí nikdo? A v Evangelii: „*Kdo je ten věrný a rozvážný správce, kterého Pán ustanoví nad svou čeledí, aby jim dával pokrm v pravý čas?*“ (Lk 12,42). A abys pochopil, že to řekl o tom, kdo jím opravdu je, ne o tom, kdo jím není, dodává: „*Blaženým je onen služebník, kterého Pán, když přijde, nalezne tak činícího.*“ (v. 43). A podobně je myslím řečeno: „*Bože, kdo je ti podoben?*“ (Ž 82,1). Ne zajisté „*nikdo*“, protože obrazem Otce je Syn (Žid 1,3).

42. Podobně tedy má být chápáno ono: „*Kdo se za něj bude modlit?*“ (1Sam 2,25). To jest, je třeba, aby se za toho, kdo zhřešil proti Pánu, modlil člověk výjimečného života. Kde je větší vina, tam mají být vyhledávány silnější přímluvné hlasy. Za židovský lid, když tehdy sklonili hlavu před teletem a nepamatovali na věrnost (Hospodinu), se totiž nemodlil

kdokoliv z národa, ale Mojžíš (Ex 32,31). Zdali snad zbloudil i Mojžíš? Ne, on nezbloudil, on si naopak zasloužil to, oč prosil, a také to obdržel. A jak by také takové přičinění nedosáhlo (vyslyšení), když sám sebe nabízí za lid říká: „*A nyní, jestliže jim odpouštíš hřích, odpust, ne-li však, vymaž mne z knihy života!*“ (Ex 32,32). Vidíš, že neradil jako nějaký rozkošnický přímluvce plný přesycenosti ve svůj prospěch, ani nepřivolával odsouzení, jako novacián, který se obává o sebe, nýbrž spíše pamatoval na ostatní zapomínaje na sebe. Sám se odsouzení nebojí, jen aby lid zbavil nebezpečí odsouzení a vysvobodil.

43. Správně je tedy psáno: „*Kdo se za něj bude modlit?*“, to znamená takový jako Mojžíš, který se za hřešící obětuje. Takový jako prorok Jeremiáš, jemuž když bylo řečeno od Pána našeho Boha: „*Nemodli se za tento lid.*“ (Jer 7,16), přece se modlil, a zasloužil milost. Nakonec Pán nakloněn prorockým přimlouváním a žadoněním tak velkého vidoucího mluví k Jeruzalému, protože ten také už činil pokání za (svá) provinění, říká: „*Pane, všemohoucí, Bože Izraele, duše v úzkostech, a duch sevřen volá k tobě: slyš, Pane, a smiluj se.*“ (Bar 3,1-2). A přikazuje odložit smuteční šat a zanechat kajícího nářku, jak je to napsáno v závěru knihy: „*Odlož, Jeruzaléme, roucho smutku a trápení a navěky se oblékni důstojností slávy od Boha.*“ (Bar 5,1).

Kapitola desátá

Že Jan nezakázal zcela a prostě konat modlitbu za provinilé hříchem k smrti; když sám věděl, že se za podobné modlili i Mojžíš, Jeremiáš a Štěpán; a sám také naznačoval, že jim nemá být odmítána milost.

44. Takoví přímluvci mají být tedy vyhledáváni v (záležitosti těch) největších provinění, neboť jestliže by se modlili kteříkoliv z lidu, nejsou vyslyšeni.

45. A proto nemůže způsobovat žádnou obtíž ani ona vaše otázka, kterou berete ze slov Janova listu: „*Kdo ví, že jeho bratr hřeší hříchem, který není k smrti, ať se (za něj) modlí, a Bůh mu daruje život; neboť nehřeší k smrti. Je ovšem i hřích k smrti, za něj neříkám, aby se modlil.*“ (1J 5,16). Nemluvil totiž k Mojžíšovi a Jeremiášovi, ale k (prostému) lidu, který si měl přibírat jako modlitebníka za své hříchy (někoho) jiného. A pro takového (modlitebníka) je dost, kdyby Boha prosil za lehčí provinění. Myslí však, že odpuštění těžších má být přenecháno modlitbám spravedlivých.¹⁷ Vždyť jak by Jan (mohl) říkat, že nemá být prošeno za odpuštění těžšího zločinu, když sám četl, že Mojžíš se (takto) modlil

¹⁷ Snad se ptáš, kdo jsou zde míněni těmi spravedlivými. Abys tomu lépe porozuměl, všimni si, že se to nemůže chápat o jakýchkoliv spravedlivých, protože není pochyb, že takoví byli v lidu mnozí, kterým ale blažený doktor (tj. sv. Ambrož) přeci dává dovolení jen, aby si svou modlitbou navzájem získávali milost za lehčí viny. A proto je zde třeba rozumět buďto výjimečně spravedlivé, jakými jsou zde označeni proroci Mojžíš, Jeremiáš a Štěpán, anebo alespoň samotné kněze, kteří také osobami proroků bývají předobrazováni. A je také možné, že Ambrož naráží na místo u Jakuba: „*Vyznávejte si navzájem vaše hříchy... mnoho totiž zmůže modlitba spravedlivého.*“ (Jak 5,16). Což jsou slova, o nichž mnozí ze starých otců i z novějších teologů učí, že se na nich zakládá nařízení vyznávat hříchy kněžím. A proto se domnívají, že slovo „navzájem“ je vymezeno slovem „spravedliví“, které znamená kněze, jemuž pouze náleží rozhřešování hříchů. A opravdu mínění sv. Ambrože o kněžské moci odpouštět hříchy se od tohoto neliší. Srov. Komentář na Ž 118, řeč 10, č. 17; a Výklad na Lukáše, kniha 5, č. 11. Co se však týče usmírování za lehčí viny, kromě těch modliteb, které konali jedni za druhé spontánně, mohli také recitovat několik žalmů, modlitbu Páně, vyznání víry, a především všeobecnou zpověď, která se konala na začátku sv. liturgie, o níž Morinus v De Poenitentia, kniha 5. kap. 32 míní, že právě na ni zde sv. Ambrož myslí. Ale protože na tomto místě i na několika dalších, o nichž si také myslí, že mají být takto chápána, se o takovéto zpovědi nic nevzpomíná, je pravděpodobné, že zde sv. Ambrož mluví pouze o soukromých vzájemných modlitbách věřících.

a dosáhl (vyslyšení), a to tam, kde šlo o dobrovolnou zpronevěru. A také věděl, že i Jeremiáš se (takto) přimlouval (Jer 7,16).

46. Proč by Jan říkal, že se nesmíme modlit za toho, kdo hřešil k smrti, když sám napsal v Apokalypse příkaz andělovi církve v Pergamu? „*Máš i některé, kteří se drží Balaámovy nauky, který učil Baláka činit pohoršení před syny Izraele, jíst obětované (modlám) a smilnit; tak i ty máš ty, kteří se drží nauky Nikolaitů, proto čin pokání, jinak na tebe rychle přijdu.*“ (Zj 2,14-16). Vidíš, že Bůh, který vymáhá pokání, také slibuje milost! Nakonec i tam (ve Zjevení) říká: „*Kdo má uši, ať slyší, co říká Duch církvím. Tomu, kdo zvítězí, dám jíst skrytou manu* (Zj 2,7).

47. A cožpak sám Jan neznal Štěpána, který se přimlouval za své pronásledovatele, kteří Kristovo jméno nemohli ani slyšet, a říkal o nich, když ho kamenovali: „*Pane, nepočítej jim tento hřích.*“ (Sk 7,59)? A účinek jeho přimluvy vidíme na Apoštolovi. Pavel totiž, který hlídal oděvy těch, kdo Štěpána kamenovali (Sk 9,15), se zanedlouho potom skrze Kristovu milost stal apoštolem, ač byl předtím pronásledovatelem.

Kapitola jedenáctá

Už uvedený citát apoštola Jana se vysvětluje dalším svěděním téhož (Jana), jímž je věřícím v Krista slibena spása. Tím jsou novaciáni usvědčováni, protože odpadlíkům sice doporučují víru, ale zároveň jim i odmítají milost. Dodává se, že mnozí mučedníci po odpadnutí obdrželi druhou milost, a nejen příkladem zbožného Samaritána se ukazuje, že ti, v nichž dýchá i nejslabší víra, nemají být opouštěni.

48. Tedy protože je řeč o Janově všeobecném listu,¹⁸ dotazujme se samotných Janových (slov) napsaných v Evangeliiu, zda se shodují s vaším výkladem. Píše totiž, že Pán řekl: „*Neboť tak Bůh miloval tento svět, že Syna svého jednorozeného dal, aby každý, kdo v něho věří, nezahynul, ale měl život věčný.*“ (J 3,16). Jestliže tedy chceš nějakého odpadlíka volat zpět, povzbuzuješ ho, aby věřil, anebo aby nevěřil? Samozřejmě, aby věřil. Avšak kdo věří, podle Pánova výroku bude mít život věčný. Jak to že tedy zakazuješ modlit se za toho, jemuž náleží věčný život? Vždyť víra je Božím darem, jak tomu učí Apoštol v rozdělení darů, neboť „*jinému je dána víra v tomtéž Duchu*“ (1Kor 12,9). A učedníci říkají Pánovi: „*Dej nám více víry.*“ (Lk 17,5). Kdo tedy má víru, má život, a kdo má život, není samozřejmě vyloučen z milosti. „*Každý*“, říká, „*kdo věří v něho, (ať) nezahyne.*“ Když se říká „*každý*“, nikdo se nevyklučuje, nikdo se nevyjímá. Nevyjímá totiž toho, kdo padl, jestliže potom bude přeci jen dobře věřit.

49. Nacházíme (přeci) mnohé, kteří se po pádu znova obnovili a trpěli pro Boží jméno. Cožpak můžeme odmítnout tyto sbory mučedníků, které (sám) Pán Ježíš neodmítl? Odvažujeme se snad říci, že není navrácen život těm, jímž Kristus odevzdal korunu (slávy)? Tedy stejně jako je velmi mnohým, jestliže by po pádu (znovu) trpěli, navrácena koruna, tak je jim navrácena i věrnost, jestliže by věřili. Tato víra je (totiž) Božím darem, jak máš napsáno: „*Neboť vám je od Boha dáno, abyste v něho nejen věřili, nýbrž abyste pro něj také trpěli.*“ (Flp 1,29). Cožpak ten, kdo má Boží dar, může nemít odpuštění?

¹⁸ Všeobecným neboli katolickým je první list Janův nazýván proto, že není adresován nějaké jednotlivé osobě, jako jeho druhý a třetí list, ale celé Církvi.

50. Není totiž jedna, ale dvojí milost, aby každý, kdo věří, také trpěl pro Pána Ježíše. Ten, kdo věří, má totiž svou (vlastní) milost, a má také druhou (milost), jestliže by jeho víra byla korunována utrpením. Ani Petr předtím, než trpěl nebyl bez milosti, ale když (potom) trpěl, obdržel druhou. A mnozí, kteří neměli milost, aby pro Ježíše trpěli, přeci měli milost, aby v Ježíše věřili.

51. Je tedy řečeno: „*Aby každý, kdo v něho věří, nezhynul.*“ (J 3,16). Říká „*každý*“, to znamená, z jakéhokoliv stavu, z jakéhokoliv pádu; jestliže věří, ať se nebojí zahynutí. Může se totiž stát, že někoho sestupujícího z Jeruzaléma do Jericha (Lk 10,33), to jest odpadlého od zápasu mučednictví k žádostivosti tohoto světa a k světské přízni, zraněného zbojníky, to jest pronásledovateli, a zanechaného napůl živého, nalezne onen Samaritán z Evangelia, který je strážcem našich duší – Samaritán totiž znamená strážce – a neobejde ho, ale léčí ho a uzdraví.

52. Snad proto jej neobchází, protože v něm rozpoznává cosi životaschopného, skrze co by mohl život znova přijmout. Což se vám ten, kdo padl, nezdá být jako napůl živý, v němž ještě dýchá něco z víry? Ano, ten, jenž ze svého srdce úplně odvrhl Boha, ten je mrtvý. Kdo však (ho) neodhodil zcela, ale skrze útlak muk (ho) načas zapřel, je napůl živý. Anebo, jestliže je mrtev, proč mu říkáte, aby činil pokání, když už nemůže být (podle vás) léčen? A jestliže je napůl živý, vlij (mu do ran) olej a víno, ne víno bez oleje, patrně proto, že to pálí a štípe. Vezmi ho na své dobytče, předej hostinskému, vynalož na jeho léčení dvě mince, buď mu bližním (Lk 10,34-35). A bližním nemůžeš být jinak, než že mu prokážeš milosrdenství; nikdo totiž nemůže být nazván bližním než jedině ten, kdo bude léčit, ne zabíjet. Jestliže tedy chceš být nazván bližním, Kristus ti říká: „*Jdi a jednej také tak.*“ (v. 37).

Kapitola dvanáctá

K místům citovaným již z Janova evangelia se připojuje jiné rovněž odsud. Pak namítajícím, že je nutno zachovávat Boží přikázání, se jednoduše odpovídá, že život je zaslíben nejen tomu, kdo je zachová vždy, ale i tomu, kdo je zachová po pádu. Což když je dosvědčeno z Davida, přece se prohlašuje, že je mezi jedním a druhým rozdíl.

53. Vidíme něco podobného: „*Kdo věří v Syna, má život věčný; kdo však Synu nevěří, nespátří života, ale Boží hněv na něm zůstává.*“ (J 3,36). Co zůstává, to jistě už začalo, a začalo od nějakého provinění; protože předtím neuvěřil. Kde však někdo věří, tam Boží hněv odstupuje (v. 36). Věřit tedy v Krista je odměněno životem. Kdo totiž v Něho věří, není souzen.

54. Ale odpovídají tím místem (kde se říká), že kdo věří v Krista, má i zachovávat jeho slovo (por. J 14,23); (upozorňují) totiž, že Pán říká: „*Já, světlo, jsem přišel do tohoto světa, aby každý, kdo ve mne věří, nezůstal v temnotách; a jestliže kdo uslyší mé slovo, a bude ho zachovávat, já ho nesoudím.*“ (J 12,46). On nesoudí a ty soudíš! On říká: „*Aby ten, kdo věří ve mne, nezůstal v temnotách.*“ To znamená: i kdyby v temnotách byl, aby v nich nezůstal, aby opravil omyl, napravil vinu, a má přikázání zachovával. Řekl jsem totiž: „*Nechci smrt hříšníka, ale nápravu.*“ (Ez 33,11). Již jsem řekl: „*Neboť kdo ve mne věří, není souzen.*“ A to zachovávám: „*Nepřišel jsem totiž, abych svět soudil, ale aby svět byl skrze mne spasen.*“ (J 3,17). Rád odpouštím, ochotně promíjím: „*Milosrdenství chci raději*

než obět'.“ (Oz 6,6); neboť skrze obět' je doporučován spravedlivý, skrze milosrdenství se přijímá hříšník. „*Nepřišel jsem volat spravedlivé, ale hříšníky.*“ (Mt 9,13). V Zákoně je obět', v Evangelii milosrdenství. Zákon byl dán skrze Mojžíše, skrze mne milost (J 1,17). Co je jasnější než toto?

55. Ostatně i dále říká: „*Kdo mnou pohrdá, a nepřijímá má slova, má svého soudce.*“ (J 12,48). Zdá se ti snad, že slova Kristova přijímá ten, kdo se nenapravitel? Zajisté nezdá! Kdo se však napravuje, přijímá jeho slovo, to je totiž jeho slovo, aby se každý odvrátil od viny. Je tedy nutno, abys tento jeho výrok buďto odmítl, anebo, jestliže ho nemůžeš popřít, uspokoj se (s tím).

56. Ten, kdo přestává hřešit a odřiká se provinění, je také povinen zachovávat Pánova přikázání. Nemáš tedy toto slovo vykládat o tom, kdo (přikázání) zachoval vždy. Jestliže by býval mínil toto, býval by dodal „vždycky“; tím však, že to nedodal, prohlásil to o tom, který zachová to, co uslyšel. Uslyšel ovšem proto, aby napravil omyly; zachoval tedy to, co uslyšel.

57. Jak tvrdé ovšem je, aby k ustavičnému trestu byl volán i ten, kdo aspoň potom Pánova přikázání zachovává. Ať tě poučí on sám, jenž dokonce ani nezachovávajícím jeho přikázání neodmítl milost, jak máš v Žaltáři: „*Jestliže má práva znesvěti, a má nařízení nezachovají; navštívím jejich nepravosti s trestem a s důtkami jejich provinění; avšak své milosrdenství od nich neodejmu.*“ (Ž 88,32-33). Milosrdenství tedy slibuje všem.

58. Avšak abyste nemysleli, že toto milosrdenství je bez soudu, je rozdíl mezi těmi, kteří snesli neustálou poslušnost nebeským přikázáním, a mezi těmi, kteří někdy buď z bludu nebo z donucení padli. A abys nemyslel, že jsem ti podsunul náš (vlastní) důvod, přijmi soud Kristův, říká totiž: „*Jestliže služebník znající vůli Pána neučiní, bude mnoho bit; jestliže však neznal, bude bit méně.*“ (Lk 12,47-48). Oba dva tedy, jestliže věří, budou přijati, neboť Bůh *trestá každého syna, kterého přijímá* (Žid 12,6). A toho, koho trestá, toho jistě nevydává smrti, neboť je psáno: „*Trestaje potrestal mě Pán, ale smrti mě nevydal.*“ (Ž 117,18).

Kapitola třináctá

Z Pavla se učí, že ti, kteří spáchali hřích k smrti nemají být opuštěni, ale podřízeni pokání. Co znamená být vydán satanovi k záhubě těla a jak je to žádoucí. Že satan způsobuje slabosti těla, ty se však obračejíš k prospěchu ducha; z čehož vysvítá velká Boží moc, kterou je onen nucen, aby proti své vůli sobě škodil a nám prospíval.

59. Ostatně Pavel učí, že ti, kteří spáchali hřích k smrti, nemají být opuštěni, ale raději podrobeni chlebem slz a nápojem pláče; ovšem tak, aby i sám zármutek byl přiměřeným. To totiž znamená: „*Dáš jim nápoj v slzách v míře.*“ (Ž 79,6); aby i sám zármutek měl míru, a aby nebyl pohlčen silnou přemírou zármutku (2Kor 2,5n) ten, kdo koná pokání, jak napsal Korint'ánům: „*Co chcete? Abych k vám přišel s prutem, nebo s láskou a v duchu mírnosti?*“ (1Kor 4,21). Avšak ani prut není těžký, neboť předtím četl: „*Pokáráš ho trochu prutem, avšak jeho duši vysvobodíš od smrti.*“ (Př 23,14).

60. Co by to bylo přijít s prutem, to učí na případu smilstva, na odsouzení incestu a pokárání nadutosti těch, kteří byli nafoukaní, zatímco by spíše měli truchlit; a také rozsouzením věci tak, aby byl zbaven účasti na přijímání a vydán protivníkovi, ne k záhubě

duše, ale těla (1Kor 5,1n). Jako totiž Pán nedal (satanovi) moc nad duší sv. Joba, ale dovolil mu mít moc pouze nad jeho tělem (Job 2,6), tak i tento je vydán satanovi k záhubě těla, aby had požíral jeho zem, ale duši neuškodil (Mich 7,17).

61. Ať tedy naše tělo umírá žádostem, ať je zajatcem, ať je poddáno, aby nebojovalo proti zákonu naší mysli, ale poddáno dobré službě mřelo; tak jako u Pavla, který trestal své tělo (1Kor 9,27), aby bylo poddáno službě; a aby jeho kázání bylo co nejpřesvědčivější, jestliže by se zákon jeho těla shodoval a souzněl se zákonem jeho mysli. Tělo totiž hyne tehdy, když jeho moudrost přechází do ducha, aby již nemyslelo ty věci, které jsou těla, ale ty, které jsou ducha. Kéž vidím své tělo slábnout! Kéž nejsem zajatcem taženým do zákona hříchu! Kéž nežiji v těle, ale ve víře Kristově! (Ř 7,23). A tak je v slabosti těla větší milost než ve zdraví. Ostatně i Pavla, kterého velmi miloval (Gal 2,20), nechtěl osvobodit od slabosti těla, a když prosil, aby od něj odstoupila slabost, odpověděl mu: „*Stačí ti má milost, neboť síla se osvědčuje v slabosti.*“ (1Kor 12,8-9). A Pavel si více hověl ve slabostech říká: „*Když jsem sláb, tehdy jsem silný.*“ (1Kor 12,40). Síla duše se totiž dovršuje slabostmi těla.

62. Vysvětlili jsme Pavlův výrok. Nyní si všimněme samotných slov, z jakého důvodu řekl, že ho vydal satanovi k záhubě těla; neboť tím, kdo nás zkouší je ďábel. Vždyť jednotlivým údům přináší slabosti a celému tělu obvykle způsobuje nemoci. Ostatně ranil (i) sv. Joba zlými vředy od nohou až po hlavu, neboť obdržel moc k záhubě jeho těla, když Bůh říkal: „*Hle, vydávám ti ho, jenom ušetří jeho duši.*“ (Job 2,6). To týmiž slovy přejímá i Apoštol říká, že člověka toho druhu vydal satanovi k záhubě těla, aby duch byl spasen v den našeho Pána Ježíše Krista (1Kor 5,5).

63. Veliká moc, veliká milost, která poroučí ďáblu, aby sám sebe ničil. Sebe totiž ničí, když člověka, kterému se pokoušením snaží podrazit nohy, činí ze slabého silnějším; neboť zatím co zeslabuje jeho tělo, jeho mysl posiluje. Slabost těla totiž zahání hřích, avšak bujnost těla rozpaluje vinu.

64. Ďábel je tedy vysmíván, aby svým hryzáním zraňoval sám sebe a vyzbrojoval proti sobě toho, jehož chtěl oslabit. Tak také svatého Joba (Bůh) více miloval, potom co ho ranil. On totiž maje celé tělo poseto strašnými vředy, zasadil ďáblu jistou ránu, ale (sám ďábelského) jedu nepocítil. A tak mu bylo právem řečeno: „*Přivedeš draka na udici, budeš si s ním hrát jako s ptáčkem: uvážeš ho jako chlapec (uvazuje) vrabce, položíš na něho ruku.*“ (Job 40,24).

65. Vidíš, jakým způsobem je Pavlem vysmíván, že strká ruku do jeho skrýše jako onen chlapec u proroka (Iz 11,8-9), a had mu nijak neškodí, vytahuje ho ze sluje, z jeho jedu činí duchovní protijed; aby to, co je jedem, stávalo se lékem; jedem je (to) k záhubě těla, lékem se (to) stává k spáse ducha. Co tedy škodí tělu, prospívá duchu.

66. Ať tedy had žere mou zem, do těla ať zatne zub, ať hubí tělo, ať Pán řekne i o mě: „*Vydávám ti ho, jenom zachovej jeho duši.*“ (Job 2,6). Kolikerá je moc Kristova, že svěruje strážení člověka dokonce samotnému ďáblu, který vždycky chce škodit. Nakloňme si tedy Pána Ježíše, aby Kristovým příkazem i sám ďábel se stal strážcem své kořisti a proti své vůli prospíval (k zachovávaní) nebeských přikázání; a ačkoliv s odporem, aby přece sloužil nařízením pokoje.

67. Na co já ale doporučuji jeho službu? On je vždy zlým, tak jako Bůh je vždy dobrým, a on jeho zlobu pro nás obrací v milost. Onen chce škodit, ale nemůže, jestliže (mu) Kristus brání; tělo zraňuje, ale duši stráží; požívá zemi, ale zachovává ducha. Ostatně je psáno: „*Tehdy se budou společně pást vlci a beránci; lev i vůl budou žrát trávu, had však zem jako chléb; a nebudou škodit ani pustošit na mé svaté hoře, praví Pán.*“ (Iz 11,6n). Rozsudek nad hadem totiž je: „*Země ti bude za pokrm.*“ (Gn 3,14). Jaká země? Ta zajisté, o které bylo řečeno: „*Zem jsi a do země půjdeš.*“ (Gn 3,19).

Kapitola čtrnáctá

Co Ambrož už výše řekl, že tělo vydané satanovi k záhubě je požíváno hadem, o tom nyní učí, že se to děje tehdy, je-li duše osvobozována od tělesných žádostí. A proto předpisuje mnohé potřebné k hlídání očí i mysle; což potvrzuje příkladem nejčistšího Jozefa; potom napomenuvši všechny k odhazování sítí, jimiž jsme taženi do ohně rozkoše; nabádá, abychom se nebáli, že bude naše tělo požíváno hadem.

68. Tuto zem had požívá, je-li nám Pán Ježíš milostiv, aby slabostí těla netrpěla i duše a aby se nerozpalovala žárem těla a teplotou údů. „*Lépe je se oženit nežli hořet.*“ (1Kor 7,9). Existuje totiž plamen, který spaluje nitro (Př 6,27). Proto si tento plamen neshrnijme do klína (své) mysli ani do skrytu (svého) srdce, abychom nespalovali vnější schránku našeho vnitřního (člověka), a tento vnější oděv naší duše a tělesný závoj, aby nebyl stravován hltavým plamenem smyslnosti; nýbrž projdeme ohněm (Iz 43,2). A i kdyby někdo zažehl požár lásky, (a ten) přeskočil a vzplanul, ať se pouty myšlenek do smilné žádostivosti nezaplétá, ať si neuvazuje žádné smyčky svazkem neustálého uvažování; ať častěji neobrací pozornost na podobu ženy nevěstky; ani mladice ať nepozdvihuje oči k tváři chlapce. A i kdyby náhodou pohlédla a byla lapena, čím více se lapí, jestliže pohlédne zvědavě!

69. Ať nás poučí (sám) zvyk. Proto žena zahaluje svou hlavu závojem, aby i na veřejnosti byla chráněna stydlivostí. Její pohled ať se snadno nenamane očím mladíka. Ať je zahalena svatebním¹⁹ závojem. Ať se ani náhodnými setkáními nevystavuje zranění svému nebo druhého, ale obojí je jejím zraněním. A jestliže si zakrývá hlavu závojem, aby nebyla náhodně viděna nebo (sama) neviděla (1Kor 11,5n) – protože dokud je hlava zahalena, je tvář skryta – čím spíše se má zahalovat příkrývkou studu, aby i na veřejnosti byla v ústraní!

70. Jistě budiž, oko pochybí, ale ať se k tomu nepřidává náklonnost. Není totiž zločinem uvidět, ale je třeba se chránit, aby to nebylo počátkem zločinu. Hledí oko těla, ale oko srdce ať je ve střehu, aby si zachovalo stydlivost. Máme přísného i milostivého Pána. Prorok sice řekl: „*Nevšímej si podoby ženy smilnice.*“ (Př 5,3); ale Pán přece říká: „*Kdo uvidí ženu proto, aby po ní dychtil, už s ní zcizoložil ve svém srdci.*“ (Mt 5,28). Neřekl: „*Jestliže kdo uvidí, zesmilnil.*“, nýbrž: „*Kdo pohlédne s žádostivostí.*“. Nezakázal pohled, ale ptal se na (vnitřní) hnutí. Avšak pravá cudnost je ta, která si zvykla tak usměřňovat samotné tělesné oči, abychom často neviděli i to, co vidíme. A opravdu na pohled vypadáme, že hledíme na vše, co nám přijde do cesty; avšak jestliže se nepřidává úmysl duše, pak i tento náš pohled se podle řádu těla rozplývá.²⁰ A tak se díváme více duchem než tělem.

¹⁹ Tedy tím, který nosily vdané ženy (pozn. překl.).

²⁰ Tedy pokud v člověku není žádostivost po tom, co vidí jeho fyzické oči, jakmile předmět očím zmizí, mizí i z duše (pozn. překl.).

71. A jestliže by tělo zaznalo oheň, neshrnujme si oheň do klína, to jest, do úkrytu mysle a do tajného (zákoutí) našeho ducha. Nepouštějme si tento oheň do kostí, nenastražujme sami sobě léčky; nezavádějme nějaký hovor s takovým člověkem, od něž vzplane oheň smilstva. Řeč mladice je léčkou pro chlapce a slova mladíka jsou pouta lásky.

72. Tento oheň poznal Josef (sloužíc jako otrok v Egyptě), když k němu promluvila žena žádostivá smilstva (Gn 39,7); chtěla ho chytit svou řečí, hodila smyčku svých rtů, avšak cudného muže spoutat nemohla. Pouta ženy tedy rozvázal hlas cudnosti, řeč vážnosti, uzda ostražitosti, stráž víry, mravní ukázněnost. Smilnice ho tedy nedokázala lapit svými sítěmi, a tak vztáhla ruku a uchopila jeho oděv, aby nastražila past. „*Slova rozmařilé ženy jsou síť žádostivosti, její ruka je smyčkou lásky.*“ (Př 7,21). Avšak cudná mysl nemohla být polapena ani sítěmi ani smyčkou. Oděv se vysmekl, léčka se přetrhla; a tak, protože si nenahrnul oheň do klína své mysli, nepopálil (si ani) své tělo.

73. Vidiš tedy, že původcem viny je náš duch? Tělo je tedy nevinné, ale většinou je služebníkem hříchu. Ať tě tedy nepřemáhá žádostivost po (něčí) podobě. Mnohé síť jsou nastraženy ďáblem, mnohé léčky. Oči nevěstky jsou milovníkovi (tělesnosti) léčkou. Samotné naše oči jsou nám sítěmi. A tak je i psáno: „*Ani ať nejsi lapán svýma očima.*“ (Př 6,25). Sami sobě tedy nastražujeme síť, kterými jsme omotáváni a zaplétáni. Sami sobě nasazujeme pouta, jak čteme: „*Neboť každý je svazován pouty svých hříchů.*“ (Př 6,2).

74. A tak tedy přejdeme oheň dospívání a žár mladického věku; projdeme vodu, a nezůstávejme ve vodě, aby se nad námi vodní proudy nezavřely. Pokročme dále, abychom i my mohli říci: „*Naše duše přešla vodními proudy.*“ (Ž 123,5). Kdo totiž přešel, je zachráněn. Pán ostatně říká: „*Půjdeš-li přes vody, já budu s tebou, půjdeš-li přes řeky, nestrhne tě proud.*“ (Iz 43,2). A prorok říká: „*Viděl jsem bezbožníka povýšeného až nad Libanonské cedry: a přešel jsem, a hle, nebylo ho.*“ (Ž 36,35-36). Opust' světské věci a uvidíš, že padla povýšenost bezbožníků. Mojžíš taktéž přecházejíc světské proudy uviděl veliké vidění a řekl: „*Přejdu a uvidím ten úkaz.*“ (Ex 3,3). Kdyby totiž byl býval (setrval) v chybách těla a v zálučných rozkoších tohoto světa, nebyl by spatřil tak veliká tajemství.

75. Opust' me tedy i my tento oheň smyslnosti, kterého se obával Pavel, ovšem obávaje se o nás. On (totiž) trestáním (svého) těla dokázal, aby se už neobával o sebe a nám říká: „*Utíkejte od smilstva.*“ (1Kor 6,18). Utíkejme tedy tak jako před nějakou pronásledovatelkou, která nás pronásleduje ne někde za námi, ale v nás samotných. Dejme si tedy dobrý pozor, abychom si ji, zatímco před ní utíkáme, nenosili s sebou. Většinou totiž chceme utéci, avšak jestliže ji zcela neodhazujeme z našeho ducha, pak se jí více držíme, než ji opouštíme. Vynechme ji tedy (ze svých myšlenek), aby o nás neplatilo: „*Kráčíte v ohni své výhně, kterou jste si zapálili.*“ (Iz 50,11). Neboť jako onen, „*jenž si nahrnul oheň do klína, si popálil oděv*“ (Př 6,27), tak i ten, kdo kráčí po ohni, musí si nutně spálit nohy; neboť je psáno: „*Může někdo kráčet po žhavém uhlí a nepopálit si nohy?*“ (Př 6,28).

76. Oheň je těžko snesitelný, a proto mu nedávejme pokrm rozkoše. Smyslnost se krmí hostinami, živí se rozkošemi, zapaluje se vínem a rozdmýchává se opilstvím. Ale ještě závažnější, než tyto věci jsou líbezná slova, která opájejí mysl jakýmsi vínem sodomských nepravostí. Chraňme se ale přece i této přemíry vína, protože když se tělo napájí, mysl vrávorá, duch kolísá a srdce je zmítáno (jako ve vlnách). A tak je dvojnásobně užitečným

nařízení, kterým se napomíná Timotej: „*Užívej trochu vína pro své časté slabosti.*“ (1Tim 5,23). Když je tělo rozpáleno, probouzí to vášně. Když ale mrzne chladem nemoci, občerstvuje se tvá duše. Když tě tvé tělo bolí, je smutná i tvá mysl, avšak tvůj zármutek se obrátí v radost.

77. Neboj se tedy, je-li tvé tělo stravováno, tvá duše pohlčena není. Tak i David říká, že se nebojí, protože jeho nepřátelé požírali jeho tělo, ne duši, jak čteme: „*Když se blíží ti, kdo mi škodí, aby požírali mé tělo, mi nepřátelé, kteří mne souží, sami byli oslabeni a padli.*“ (Ž 26,2). Had tedy působí zkázu sám sobě, a tak bývá hadovi vydán ten, kdo byl od hada ponechán (na pokoji), aby koho sráží, toho (vlastně nechťic) pozdvihl, a tak se zkáza hada stala vzkříšením člověka. Písmo totiž ukazuje, že satan je původcem tohoto zkroušení a tělesné slabosti, když Pavel říká: „*A abych se nepovyšoval, byl mi do těla dán osten, posel satanův, který mne sráží.*“ (2Kor 12,7). Tak se tedy Pavel naučil léčit tím způsobem, kterým byl sám uzdraven.

Kapitola patnáctá

Vracejíc se tam, kde odbočil, učí, co znamená „s prutem nebo v duchu mírnosti“. Ten, kdo těžce padl má být odloučen, ale (potom také znovu) přijat k posvátným věcem dle příkladu Apoštola, když bude očištěn modlitbou a slzami věřícího lidu. Že starý kvas je odstraňován, když se přísné předpisy mísí a zmírňují moukou výkladu. Jak všichni mají být zavlaženi moukou Církve a krmeni pokrmem lásky; aby nováci ani nedopadli jako podobní onomu závistivému (staršímu) bratrovi, kterého horlivě následují, čímž je jejich nadutost zřejmá.

78. Proto dobrý učitel sice slíbil jednu ze dvou variant, ale dal obě dvě. Přišel s prutem, protože (dotyčného) zbavil účasti na svatém přijímání. A tak je správně nazván vydaným satanovi; ten, kdo se odlučuje od Těla Kristova. Přišel ovšem také s láskou a v duchu mírnosti, a to jednak proto, že ho takto vydal s tím cílem, aby jeho duch byl spasen, a pak také proto, že ho sice od svátostí nejprve vyloučil, ale potom znovu přijal.

79. Je totiž třeba toho, kdo těžce padl, i vyloučit, aby trochu kvasu nezkazilo celé těsto; a je třeba odstranit starý kvas nepravosti, který se usadil i v každém jako jeho starý člověk, to znamená člověk vnější se svými skutky, (a usadil se) i v (celém) lidu, který zastaral svými hříchy. A správně říká „odstranit“, ne vyhodit. Kde se totiž něco odstraňuje, není odsouzen celek jako neužitečný, nýbrž se očišťuje, aby se oddělilo užitečné od neužitečného; co se však vyhazuje, o tom se míní, že v sobě nemá nic užitečného.

80. Již tehdy Apoštol rozhodl, že se (potom) má znovu navrátit k nebeským svátostem, jestliže se sám chce očistit. A vhodně říká: „*očistěte se*“, jako by totiž byl očišťován nějakými skutky celého lidu a obmýván slzami společenství. Vždyť (takový člověk) se modlitbami a pláčem lidu vykupuje od hříchu a očišťuje ve (svém) vnitřním člověku. Kristus totiž chtěl, aby Církev vykupovala jednoho skrze všechny, stejně jako jí bylo dáno, aby příchodem Pána Ježíše byli všichni vykoupeni skrze jednoho.²¹

²¹ Vykonávání veřejného pokání bylo spojeno i s povinností prosit před vstupem do chrámu vcházející křesťany o jejich modlitbu. Tato praxe je doložena mnoha církevními autory na Západě i na Východě. Viz: Tertullián O pokání, kap. 10; Apoštolské konstituce, 2. kniha, kap. 18 a 8. kniha, kap. 9; Laodicejský koncil, kán. 19; sv. Jan Zlat. kom. 72 na Matouše a 18 na 2Kor; Pacián Povzbuzení k pokání a 1. list Sympronovi; Sozomenus, 7. kniha historie, kap. 16; Ordo Romanus na místě kde se popisuje obřad rozhršení na Zelený čtvrtek.

81. Toto je smysl Pavlových slov, který je poněkud skrytý. Všimněme si, ale jak mluví sám Apoštol: „*Vyčistěte starý kvas, abyste byli zákvaskou novou, jako jste (kvasu) prostí.*“ (1Kor 5,7). Snad (tím míní), aby celá Církev přijala břemeno hříšníka, s nímž je třeba mít soustrast v (jeho) pláči a modlitbě i bolesti, a jakoby se nechat prokvasit jeho kvasem (pokání); aby s pomocí všech bylo očištěno to, co ještě schází v pokání jednoho jakoby nějakým příspěvkem a statečným i milosrdným připojením svého spolustrádání.²² Anebo jako (nás) učí ona žena v Evangelii (Lk 12,21), která obrazně představuje vzor Církev, a to tím, že zamísila kvas do svého těsta, dokud se celé neprokvásí, aby se tak všechno očistilo.

82. Co je to kvas, o tom mě poučil Pán v Evangelii říká: „*Nerozumíte, že jsem vám nemluvil o chlebu: Dejte si pozor na kvas farizeů a saduceů.*“ (Mt 16,11). Tehdy, jak říká, pochopili, že to neřekl o chlebech, ale o tom, aby se měli na pozoru před učením farizeů a saduceů. Tento kvas tedy – to jest učení farizeů a rozpravy saduceů – skryla Církev do své mouky, když tvrdší literu zákona zjemnila duchovním výkladem a jako nějaký mlýnek ji rozemlela svými rozmluvami a z pokladnice Písma vynáší skrytá vnitřní tajemství a přidává (k tomu) víru ve vzkříšení, kterou se ohlašuje Boží milosrdenství a věří se v navrácení života mrtvým.

83. Takové přirovnání užitě na tomto místě se nezdá nevhodným. Jestliže totiž nebeské království je vykoupením hříšníka, ať jsme tedy všichni, dobří i zlí, zakvašeni moukou Církev, abychom všichni byli novou zákvaskou. A aby se někdo neobával, že přimíšení závadnějšího kvasu znehodnotí těsto, proto říká: „*Abyste byli kvasem novým, jako jste (kvasu) prostí.*“ (1Kor 5,7).²³ To znamená, že nový kvas vás znovu činí (takovými), jaká byla čistá upřímnost vaší neposkvrněnosti. Tedy jestliže se slitováváme, nebarvěme na černo hřích druhého, ale k naší milosti získejme navíc i jeho vykoupení, aby čistota zůstala takovou, jakou byla. A proto dodal: „*Neboť naše Pascha²⁴, Kristus, byl obětován.*“ To znamená, že utrpení Páně všem prospělo a přineslo vykoupení hříšníkům, kteří spáchanou hanebnost olitovali.

84. Požijeme tedy dobrého pokrmu konajíce pokání a radujíce se z vykoupení. Žádný pokrm totiž není sladší než dobrořečnost a zbožnost. Ať se do našich hostin a radosti nevrátí žádná závist nad záchranou hříšníka; aby – tak jako onen závistivý bratr, o němž nám vykládá Evangelium – sám sebe nevyloučil z otcova domu ten, kdo trpce snášel, že bratr, z jehož trvalého vyloučení se těšil, byl přijat. (Lk 15,28).

85. Vy novaciáni nemůžete zapřít, že jste tomuto (závistivému) bratru podobní, protože tvrdíte, že nemáte ve zvyku, aby byla skrze pokání dopřána naděje na návrat těm, kteří

²² Zde se myslí na starý chvalitebný zvyk, že když se někomu z přátel přihodilo neštěstí, ostatní přátelé pro něj uspořádali sbírku, aby tak jeho svízele ulehčili. Mluví o tom Kasaubonus. Láska prvních křesťanů toto dobrodiní rozmnožila tak, že, jak nejednou svědčí Apoštol, pořádali sbírky na pomoc nejen pro křesťany ve svém městě, ale i pro jiné žijící daleko. Tento zvyk přenesl sv. Ambrož od tělesné potřeby křesťanů na duchovní.

²³ Při přípravě kvašeného chleba se před pečením vždy trochu těsta odložilo, aby se to použilo jako kvas pro další těsto; to byl ten „starý kvas“, lat. fermentum. Před svátky nekvašených chlebů Židé veškerý kvas odstranili a po svátcích si znovu vytvářeli kvásek: lat. „consersio“, tj. „pokropení“, protože nový kvas zakvasil tím, že se žitná mouka (nebo jiná kvasící surovina) namočila. „Dejme se tedy zakvasit“ by se proto mohlo přeložit i „dejme se pokropit, svlažit“ (pozn. překl.).

²⁴ Velikonoční Beránek (pozn. překl.).

padli. Ale to je (jenom) snaha udělat dojem. Ostatně Novacián založil schizma byvši zanícen žalem, že nedosáhl biskupství.

86. Vy ale nechápete, že také o vás prorokoval Apoštol a vám řekl: „*A vy jste přitom nadutí, místo abyste se raději zarmoutili; odstraňte ze svého středu toho, kdo to udělal.*“ (1Kor 5,2). Zajisté tehdy se naprosto odstraňuje, když se zahlazuje jeho hřích. Apoštol totiž neříká, že má být z Církve vylučován ten, kdo se usiluje být čistým.

Kapitola šestnáctá

Novaciáni jsou porovnáváni s Apoštolem. Jak krásně se na ně hodí Pánovo slovo: „Nevíte, čího jste ducha.“ Že úsilí o pokání je jimi mařeno, protože z něj odstraňují jeho plod. Tím jsou hříšníci zbavováni Kristových příslibení. Přece však nemají být k tajemstvím přijímáni (příliš) rychle. Nakonec se předkládají příklady pokání některých (lidí).

87. Když tedy Apoštol hřích odpustil, jakou autoritou vy tvrdíte, že nemá být odpouštěn? Kdo je důstojnější než Kristus? (Snad) Novacián, nebo Pavel? Ale Pavel znal Pánovo milosrdenství. Věděl, že Pán Ježíš byl více rozhořčen přísností učedníků než milosrdenstvím (2Kor 2,10).

88. Ostatně Jakuba a Jana, kteří říkali, že svolávají oheň z nebe, aby pozřel ty, co Pána nechtěli přijmout, odbyl Ježíš slovy: „*Nevíte, čího jste ducha; Syn člověka totiž nepřišel zahubit lidské duše, ale spasit je.*“ (Lk 9,55-56). I jim tedy řekl: „*Nevíte, čího jste ducha.*“, ačkoliv byli jeho ducha. Vám však říká: „*Nemáte mého Ducha, protože se nedržíte mé laskavosti a odmítáte mé milosrdenství. Vylučujete (možnost) pokání, zatím co já jsem chtěl, aby bylo skrze mé Apoštoly kázáno v mém jménu.*“ (por. Lk 24,47).

89. Marně totiž říkáte, že kážete pokání, zatím co ovoce pokání (Mt 3,8) odnímate. Lidé totiž bývají pohnuti k nějakému úsilí buďto odměnami nebo plody. Oddalováním (odměny) se však každé úsilí otupuje. A proto Pán, aby blízkostí odměny zvětšil zbožnost učedníků, řekl těm, kteří opustili všechno a následovali Boha, že obdrží sedmkrát více²⁵ i zde i v budoucím věku (Mt 19,29). Nejprve slibuje zde, aby odňal znechucení z odkladu, (a pak) dodává: „*i v budoucím (věku)*“, aby ses zde naučil věřit také v odměnu, která ti má být udělena na věčnosti. Přítomná odměna je totiž svědectvím o té budoucí.

90. Jestliže tedy někdo mající tajné hříchy přece kvůli Kristu usilovně vykoná pokání, jakým způsobem tyto (slíbené odměny) obdrží, jestli mu není znovu uděleno přijímání?²⁶ Chci, aby viník doufal v milost, aby ji hledal se slzami, aby ji žádal s nářky, aby se o ni pokoušel pláčem celého lidu; nechť snažně prosí, aby mu bylo odpuštěno. A když je jeho přijímání odloženo dvakrát i potřetí, ať věří, že (snad) žadonil málo, ať (své) nářky rozmnoží a potom se navrátí ještě žalostnější, pažemi ať se chápe nohou, ústy ať (je) líbá, obmývá slzami a neustává; aby i o něm řekl Pán Ježíš: „*Odpuštěny jsou její mnohé hříchy; protože mnoho milovala.*“ (Lk 7,47).

²⁵ V Evangeliiu je řečeno „*stokrát více*“.

²⁶ Toto místo je dokladem, že veřejné pokání bylo v starověké Církvi konáno nejen z veřejných hříchů, ale i z hříchů tajných. Někteří ale namítají, že se to dalo jen spontánně a nebylo to vyžadováno žádným církevním zákonem. Migneho poznámka tento názor odmítá a tvrdí, že i za závažnější tajné hříchy bylo veřejné pokání vyžadováno.

91. Víím o některých, kteří si v pokání tvář zvrásčili slzami, kolena rozorali neustálím nářkem, celé své tělo ztrýznili a utáhli a skrze neustálý přísný půst mělo jejich živé tělo už dopředu podobu mrtvol.

Kapitola sedmnáctá

Že k přísnosti je třeba dodat laskavost, a že příklad toho ukázal Apoštol v Korintě. K tomu se proti vytáčkám novaciánů připojuje, že (ten člověk) byl už očištěn křtem. K těmto věcem se dodává, že slovo záhuba (zde) neznamena zničení, ale potrestání těla, což se potvrzuje i přirovnáním s půdou.

92. Co čekáme, že si milost zaslouží mrtví, kteří si způsobili smrt, když ještě byli živými? „Stačí už,“ říká, „tomu, kdo je takovým, to pokárání, kterého se mu dostalo od mnohých. Nyní je spíše potřeba, abyste mu odpustili a potěšili ho, aby se pod přívalem zármutku nezhroutil.“ (2Kor 2,6). Jestliže k odsouzení stačí pokárání od mnohých, pak také k odpuštění hříchu stačí prosby mnohých. Učitel mravnosti vědom si i naší slabosti i zprostředkovávajíc Boží dobrotivost chce, aby hřích byl odpuštěn. Chce, aby bylo užito útěchy, aby kajícíka nezničila trpkost příliš dlouho trvajícího zármutku.

93. Proto tedy Apoštol odpustil, a nejenom odpustil, ale chtěl také, aby se posílila láska vůči tomu (člověku). Kdo je laskavý, nemá tvrdost, ale mírnost. A nejen že sám odpustil, ale chtěl, aby odpustili i všichni. A řekl, že sám odpustil kvůli jiným, aby už dále mnozí netrpěli zármutkem kvůli jednomu. Říká: „Komukoli něco odpustíte, odpustím i já. A když já něco odpouštím – mám-li, co odpouštět – činím to v osobě Kristově kvůli vám, aby nás Satan neobelstil. Jeho úskočnost přece známe.“ (2Kor 2,10-11). Dobře se chránit před hadem může (jen) ten, kdo dobře zná jeho úskoky, které jsou mnohé a jsou k tomu, aby škodily. On chce stále škodit, stále podvádět, aby přinášel smrt. Máme se ale chránit, aby se náš lék nestal jeho vítězstvím. Jsme totiž od něj podváděni, jestliže pro přílišnost zármutku hyne ten, kdo může být osvobozen skrze odpuštění.

94. A abychom věděli, že mluví o pokřtěném, dodává: „Napsal jsem vám, abyste se nespojovali se smilníky tohoto světa“ (1Kor 5,9). A níže připojuje: „Nyní jsem vám ale napsal, nespojovat se, jestliže se nějaký smilník nazývá bratrem, nebo nějaký lakomec, nebo modloslužebník.“ (v. 11). Ty, které společně zavázal k pokání, pro ty také chtěl, aby společně dosáhli milosti. „S takovým ani nejezte.“ Jak přísný k zatvrzelým, jak milosrdný k odprošujícím. Proti tamtěm je ozbrojen Kristovým soudem, těmto spěje na pomoc vzýváním Krista.

95. A aby náhodou někdo nebyl znepokojen tím, že je napsáno: „Vydal jsem toho člověka satanovi k záhubě těla.“ (1Kor 5,5) a neříkal: „jak mohl dosáhnout milosti ten, jehož tělo bylo celé zničeno? Je přeci jasné, že člověk je vykoupen v obojím a v obojím je spasen: ani duše bez těla, ani tělo bez duše. Jsou (přece vzájemně) spojeny stejným údělem vykonaných činů. Jak by tedy duše s tělem mohla nebýt spojena i v trestu nebo odměně?“ Ať mu je odpovědí, že záhuba zde neznamena úplné zničení těla, ale jeho potrestání. Jako totiž (člověk) mrtvý hříchu žije Bohu, tak hynou lákadla těla a tělo umírá svým žádostem, aby ožilo čistotě a ostatním dobrým skutkům.

96. A jaký vhodnější příklad si vezmeme než z matky? Totiž ta, z níž jsme vzati, země. Po zorání a obdělání se zdá pustá a umírá buďto vinné révě nebo olivovní, jímž je země oseta, a přece neztrácí svou vlastní vláhu, která je jakoby nějakou její duší. A nakonec po

opětovném obdělání a po osetí vhodným semenem, povstává hojnějšími plody. Jinak tomu není ani s naším tělem, o němž se říká, že hyne, aby se věřilo, že je spíše trestáno, než ničeno.

Kniha druhá

Kapitola první

Ambrož hodlaje připojit k radám předešlé knihy nové věci, alegoricky vsouvá, že pokání je třeba konat zrale, a také nabádá k jeho konání: načez je k následování nabídnut jeho vzor v Apoštolovi, a stručně nabízí jeho různé plody.

1. Ačkoliv mnohé věci, které prospívají k povzbuzení k pokání, byly už napsány v předešlé knize, přeci i mnohé jiné mohou být dodány, a aby se nezdálo, že jsme pokrm našich slov zanechali napůl nedojedený, pokračujme tedy v započaté hostině.

2. Pokání je totiž třeba konat nejen horlivě, ale také zrale, aby snad nepřišel onen evangelijní hospodář, který ve své vinici vypěstoval fíkovník, a hledajíc na něm plod, jestliže by nenašel, řekl by vinohradníkovi: „*Vytni ho. Co tu zabírá půdu?*“ (Lk 13,7). A jestliže by vinohradník nezasáhl říkáje: „*Pane, ponech ho i tento rok, dokud ho neokopám a nehodím k němu koš hnoje, zdali by snad urodil, ne-li, ať je fíkovník vyřat.*“ (Lk 13,8-9).

3. Hnojme tedy i my toto pole, které vlastníme, a napodobujme pilné rolníky, kteří se nestydí sytit zemi žírným hnojem a sypat na pole nečistý popel, aby sklízeli hojnější plody.

4. A jakého způsobu hnůj, (to nás) učí Apoštol říkáje: „*A všechno pokládám za hnůj, abych získal Krista.*“ (Flp 3,8). On si zasloužil líbit se Kristu ve zlé i dobré pověsti. Předtím totiž četl, že když Abrahám v největší poníženosti vyznával, že je prach a popel, našel Boží milost (Gn 18,3). Četl, že Job sedíc na hnoji, dostal spět všechno, co ztratil (Job 24). Četl Davida prorokujícího, že Bůh ze země pozdvihuje ubožáka a chudého napřimuje z hnoje (Ž 112,7).

5. A my tedy, nestydíme se snad vyznávat Pánu své hříchy? Ano, pro každého je to hanba vyjevovat své hříchy,²⁷ ale tato hanba oře své pole, snáší neustálé trny, odtíná bodláčí, spaluje plody, o nichž věří, že jsou mrtvé. Následuj onoho, jenž dobře orajíc své pole, hledal plody věčné. „*Zlořečí nám*“, říká, „*a my žehnáme, trpíme pronásledování a snášíme to, rouhají se nám a my se modlíme, stali jsme se jako odpadky tohoto světa.*“ (1Kor 4,12-13). Jestliže bys i ty takto zoral, budeš sít duchovní (plody). Orej, abys odstranil hřích a získal plod. On oral, aby v sobě vykořenil náklonnost pronásledovatele. Co více nám mohl Kristus přispět k snaze o nápravu než to, že obrátil a dal nám z pronásledovatele učitele?

²⁷ Zde se jedná o vyznání, které někdo koná Bohu před knězem v úřadu jeho zástupce: „Je to hanba“ atd. Kdo by se však styděl vyznávat své hříchy před Bohem, o němž má poznání, že jsou mu tyto hříchy jasnější než jemu samému? Jistě, v tom, že je spáchal, může být hanba, ne však v jejich vyznání. Dále, pravda, když se říká, že každý vyjevuje své zločiny, z toho je dosti srozumitelné, že se nejedná jenom o veřejné zločiny a věci spojené s pohoršením, ale také o tajné a skryté, které jsou někým z vlastní pohnutky oznamovány knězi. Viz co je o vinném menších vinami řečeno níže kap. 4, č. 27.

Kapitola druhá

Rozřešuje Apoštolova slova namítaná heretiky proti pokání, která je třeba vztahovat na opakování křtu, vykládá jednotlivé části (citátu), pak ukazuje, že v toméž citátu se činí připomínka „křtů“ v (Starém) zákoně; i když dodává, že ono místo může být vztahováno i na to, že co je nemožné lidem, nikterak není nemožné Bohu.

6. I když jsou tedy usvědčováni tak zřejmým příkladem i samotného Apoštola i jeho listů, přesto se dosud chtějí vzpírat a říkají, že jim dopomáhá výrok Apoštola citující list Židům: „Nemožné je totiž, aby ti, kteří již jednou byli osvíceni a okusili nebeský dar a stali se účastnými Ducha svatého a okusili dobré slovo Boha a moc budoucího věku a (přesto) odpadli, znovu byli obnoveni v pokání, opět křtujícíce Syna Božího a uvádějící ho v posměch.“ (Žid 6,4n).

7. Zdali snad Pavel mohl kázat proti svému (vlastnímu) činu? Korintťanovi odpustil hřích skrze pokání (2Kor 2,10). Jak zde mohl sám odvrhnout vlastní mínění? Tedy protože nemohl bořit to, co předtím vybudoval, neříkejme, že si protirečil, nýbrž všimněme si rozdílu. Co si totiž protirečí, to vyvrací samo sebe; co však je rozdílné, má zpravidla odlišný důvod. Tak zde není protirečení, aby jedno bylo podporováno druhým. Také z důvodu, že kázal o odpuštění skrze pokání, nesměl mlčet i o těch, kteří se domnívají, že křest má být opakován. A nejprve bylo třeba nám odejmout znepokojení, abychom věděli, že i po křtu, jestliže někteří hřešili, může jim být hřích odpuštěn, aby ztratíce naději na odpuštění, nesmyslně nepřijímali představu opakování křtu. Následně bylo třeba i rozumnými důvody přesvědčovat, že křest nelze opakovat.

8. A že je to řečeno o křtu, to vysvětlují samotná slova, jimiž ukázal, že je nemožné, aby odpadnuvší byli obnoveni k pokání. Skrze koupel se totiž obnovujeme, skrze níž jsme znovuzrozeni, jak sám Pavel řekl: „Spolu s ním jsme totiž pohřbeni skrze křest do smrti, abychom tak jako Kristus vstal z mrtvých slávou Otce, tak i my chodili v novosti života.“ (Ř 6,4). A jinde: „Obnovte se duchem vaší mysli a oblečte nového člověka, který byl stvořen podle vzoru Boha.“ (Ef 4,23-24). A jinde: „Tvé mládí se obnoví jako mládí orla.“ (Ž 102,3). Protože i orel, když zemřel, znovu povstává k životu ze svých vlastních pozůstatků,²⁸ jako skrze svátost křtu, když jsme byli mrtví hříchem, znovu se rodíme Bohu a obnovujeme se. Učí tedy jeden křest, jak (je řečeno) na jiném místě: „Jedna víra, jeden křest.“ (Ef 4,5).

9. Zřejmé je také to, že v tom, kdo je křtěn, je křižován Syn Boží, protože naše tělo nemůže zahladit hřích, není-li ukřižováno v Kristu Ježíši. Ostatně je psáno, že: „všichni, kteří jsme byli pokřtěni v Kristu Ježíši, do jeho smrti jsme byli pokřtěni.“ (Ř 6,3). A níže: „Jestliže totiž jsme naroubováni na podobu jeho smrti, budeme zároveň i na vzkříšení, znajíce že náš starý člověk byl ukřižován spolu s křížem.“ (Ř 6,5-6). A Kolosanům říká: „Spolu s ním pohřbeni skrze křest, v němž jste také spolu vstali z mrtvých.“ (Kol 2,12). To je tedy napsáno, abychom věřili, že on je křižován v nás, aby skrze něj byly očištěny naše hříchy, aby náš dlužní úpis přibil na kříž sám ten, jenž jediný může odpouštět hříchy. Vždyť

²⁸ Ambrož zde připisuje orlu, co se všeobecně říká o fénixovi, o němž mnozí spisovatelé vyprávěli, že se znova rodí z vlastního popela.

o něm je psáno: „*Knížatstva a mocnosti předvedl (jako trofej), triumfujíc nad nimi sám v sobě.*“ (Kol 2,15).

10. Tedy to, co říká v listu Židům, že je nemožné, „*aby odpadnuvší byli obnoveni k pokání znovu křičující Syna Božího a uvádějice ho v posměch*“ (Žid 6,6), tím myslí, abychom věřili, že je to řečeno o křtu, v němž křičujeme Syna Božího v sobě, aby skrze něj byl svět ukřižován nám, kteří jakýmsi způsobem triumfujeme, když přijímáme podobu smrti toho, který ve svém kříži předvedl a pokořil knížatstva a mocnosti, abychom v jeho smrti také my slavili vítězství nad mocnostmi, jejichž jho odkládáme. Jednou totiž byl ukřižován Kristus, jednou zemřel hříchu, a tudíž ne mnohé křty, nýbrž jeden je křest.

11. Proč ale předeslal, že je i nauka o křtech? Protože v Zákoně byly mnohé „křty“. Proto je oprávněně kárá, že mají zanechat věci již dokonané a vyhledávat základ slova. Učí nás znát, že je třeba, aby byly zrušeny všechny „křty“ (Starého) zákona, a že ve svátosti Církve je jediný křest. Napomíná nás však, abychom zanechávající počátek slova směřovali k dokonalosti. „*A to také učiníme*“, jak říká, „*pravda, jestliže nám toho dopřeje Bůh.*“ (Žid 6,3). Nikdo totiž nemůže být dokonalým bez Boží přízně.

12. Jistě, tomu, kdo myslí, že je to řečeno o pokání, bych také mohl říci, že, co je nemožné u lidí, je možné u Boha. A Bůh má moc nám odpustit hříchy kdykoliv chce, a to i ty, o nichž si myslíme, že nemohou být odpuštěny. A tudíž, co nám se zdá nemožné dosáhnout, to Bůh může darovat. Vždyť se zdálo nemožným i to, aby hřích byl obmyt vodou. Ostatně ani Námán Syrský neuvěřil, že jeho lepra může být očištěna skrze vodu. Ale to, co bylo nemožným, učinil možným Bůh, který nám daroval tak velikou milost (2Král 5,11). Podobně se zdálo nemožným, aby hříchy byly odpouštěny skrze pokání, (a přece) to Kristus svěřil svým Apoštolům, a od Apoštolů byl tento úřad přenesen na kněze (J 20,22). Stalo se tedy možným to, co se zdálo nemožným. A přece, co bylo řečeno o křtu, aby ho někdo neopakoval, (dokládá Apoštol i dalšími) přesvědčivými důvody.

Kapitola třetí

Již uvedené závěry potvrzuje předloženým podobenstvím z Evangelia o marnotratném synovi, jehož jednotlivé části vykládaje, obrací je proti tvrzením novaciánů tak, že z toho nutně vyvozuje, že i člověku vinnému nejtěžším zločinem nemá být zamítnuto přijetí, jestliže jen vykonal vhodné pokání.

13. A Apoštol by nešel proti zřejmé nauce Krista, jenž (nám) předložil podobenství o hříšníkovi činícím pokání, který odešel do cizí krajiny utratil (tam) rozmařilým životem celé jmění obdržené od otce, a potom, když se živil lusky, zatoužil po chlebu otcově; a zasloužil si oděv, prsten, obuv a také obětování býčka. Tyto věci mají (v sobě) obraz Pánova utrpení, skrze něž je nám dána nebeská svátost (Lk 15,13n).

14. Dobře je řečeno, že „*odešel do cizí země*“ ten, jenž byl oddělen od posvátných oltářů, to jest totiž od onoho Jeruzaléma, který je v nebesích, a že je jaksi oddělen od občanství a domácnosti svatých. A proto i Apoštol říká: „*Tedy již nejste příchozí a pocestní, nýbrž občané svatých a domácí Boží.*“ (Ef 2,9).

15. A říká: „*promarnil své jmění.*“ Pochopitelně je promarnil ten, jehož víra ve skutcích pokulhávala: „*Víra*“ totiž „*je podstata těch věcí, v něž se doufá, důvod věcí nezjevných.*“ (Žid 11,1). A víra je dobré jmění, v němž je dědictví naší naděje.

16. Není divu, jestliže hynul hladem ten, kdo postrádal Božský pokrm. Pohnut touhou po něm řekl: „*Vstanu a půjdu k svému otci a řeknu mu: Otče, zhřešil jsem proti nebi i před tebou.*“ (Lk 15,18). Což si nevšímate, jak zřejmě je nám vyloženo, že zásluhou svátosti jsme pobízeni k prosbě (o odpuštění)? A vy chcete odejmout to, kvůli čemu se koná pokání? Vezmi kormidelníkovi naději na přístav a bude mezi proudy nejistě bloudit. Vezmi zápasníkovi korunu a bude nečinně ležet na zápasišti. Vezmi rybářovi úlovek a přestane házet sítě.²⁹ Jak tedy může ten, kdo trpí hladem své duše, usilovně prosit Boha, jestliže by neměl naději na posvátný pokrm?

17. Říká: „*Zhřešil jsem proti nebi i před tebou.*“ Vyznává rozhodně hřích k smrti, abyste si nemysleli, že ten, kdo spáchal jakýkoliv hřích, je vyloučen od práva činit pokání. On totiž zhřešil proti nebi nebo proti nebeskému království nebo proti své duši, což je hřích k smrti. Zhřešil před Bohem, jemuž samému je řečeno: „*Proti tobě samému jsem zhřešil a spáchal jsem, co je před tebou zlé.*“ (Ž 50,6).

18. Tak rychle si zasluhuje milost, že přicházejícímu a dosud daleko se nacházejícímu jde otec vstříc, uděluje mu polibek, což je znak svatého pokoje; přikazuje, aby byl přinesen oděv, který je svatebním rouchem, jenž kdo by neměl, je vyloučen ze svatební hostiny; nařizuje dát mu na ruku prsten, což je zárukou důvěry a znamením Ducha svatého; nařizuje přinést obuv (Ex 12,11), chce totiž slavit Pánovu Paschu, hodlá jíst Beránka - (kající syn) má být chráněn proti všem útokům duchovních šelem a proti tomu, aby měl (nějakou) stopu uštknutí hada - nařizuje zabít (vykrmené) tele, neboť „*Kristus, naše Pascha, byl obětován.*“ (1Kor 5,7). Taktéž kdykoliv přijímáme krev Páně, zvěstujeme smrt Páně (1Kor 12,26). Jako tedy byl obětován jednou za všechny, tak kdykoliv se odpouštějí hříchy, přijímáme svátost jeho těla, aby se odpuštění hříchů dělo skrze jeho krev.

19. Pánovým kázáním je tedy nepochybně nařízeno, že milost nebeské svátosti má být znovu udělena dokonce i těm, kdo jsou vinni nejtěžším zločinem, jestliže by z celého srdce a veřejným vyznáním konali pokání. A z toho je jisté, že nemáte nic na omluvu, že jste setrvali (ve svém bludu).³⁰

Kapitola čtvrtá

Jinou námitku ohledně rouhání proti Duchu svatému obrací na samotné novaciány; a ukazuje, že tím rouháním je třeba rozumět nepravou víru, což když potvrdil slovy Petrovými proti Šimonu mágovi a také svědectvím Evangelia, vybízí tyto heretiky k návratu do Církve a tvrdí, že dobrotivost Pána je tak veliká, že by byl býval nechtěl odmítnout milost ani zrádci Jidášovi, kdyby se byl býval kál u Krista.

20. Doneslo se k nám přece, že také máte ve zvyku namítat, že je psáno: „*Každý hřích i rouhání bývají lidem odpouštěny. Avšak rouhání proti Duchu se lidem neodpouští. A kdokoli by řekl slovo proti Synu člověka, odpouští se mu, kdo však řekne proti Duchu svatému, neodpouští se mu ani v tomto věku ani v budoucím.*“ (Mt 12,31n). Tímto citátem se veškeré vaše tvrzení hroutí a ruší. Bylo totiž napsáno: „*Každý hřích i rouhání se lidem*

²⁹ Velmi podobné příklady užívá Cyprián v listu 55 Antonínovi, z čehož se někteří zjednodušeně domnívali, že tento napodobuje našeho učitele.

³⁰ Jak účinným se toto místo Evangelia (podobenství o marnotratném synovi v Lk 15) zdá být proti novaciánům, to se dobře naučíš, jestliže jen nebudeš lenit pročíst si výklad téhož (autora) v Komentáři nad Lukášem, celou tu kapitolu.

odpouští. “ Proč tedy neodpouštíte? Proč nasazujete pouta, která nesnímate? Proč vážete uzly, které nerozvážete? Odpusťte (tedy) ostatním a jedněte o těch, o nichž se na základě autority Evangelia domníváte, že hřešice proti Duchu svatému jsou uvázáni napořád.

21. A přece, všimněme si, které (hříšníky Pán) uvazuje.³¹ Čtème znovu jeho slova, abychom (jim) tím jasněji porozuměli. Židé říkali: „*Tento vyhání démony jinak než jedině v Belzebubovi knížeti démonů.*“ Ježíš odpověděl: „*Každé království rozděleno proti sobě bude zničeno, a žádná obec nebo dům rozdělený proti sobě, nebude stát; jestliže tedy satan vyhání satana, je rozdělen proti sobě; jak tedy ob stojí jeho království? Co jestliže já v Belzebubovi vyháním démony, vaši synové vyhánějí v kom?*“ (Mt 12,24n).

22. Vidíme zajisté, že je to řečeno o těch, kteří říkali, že Pán Ježíš vyhání démony skrze Belzebuba, a jimž Pán odpověděl tak, že satanovo dědictví je v těch, kteří přirovnali Spasitele světa k satanovi a pokládali Kristovu milost za království ďáblov. A abychom rozuměli, že to řekl (právě) o tomto (jejich) rouhání, připojil: „*Pokolení zmijí, jak můžete mluvit dobré věci, když jste zlí?*“ O těch tedy, kteří říkají takové věci (tvrdí), že nedosahují milosti.

23. Nakonec Šimonovi, který se – znetvořen provozováním kouzelnického umění – domníval, že by Kristovu milost a vylití Ducha svatého získal penězi, Petr řekl: „*Ty nemáš částku ani podíl v této víře; neboť tvé srdce není přímé před Bohem. Čiň tedy pokání od této své ničemnosti, a pros Pána, jestli by ti snad byla odpuštěna tato představa tvého srdce; vidím totiž, že jsi ve svazku nepravosti a hořkosti žluči.*“ (Sk 8,21n). Vidíš, že apoštolskou

³¹ Tuto jistě nejtěžší námitku vyřešil týmiž dvěma odpověďmi také Pacianus v 3. dopisu Sympronovi, za polovinou. Dále těm samým slovům se věnuje Morinus v 9. knize o vysluhování pokání, 28. kapitole, a to tak, že oběma těmto otcům připisuje nauku, v níž podle něj skutečně ustanovili jakýsi neodpustitelný hřích. Přeci je nucen o Pacianovi uznat, že jeho (Morinovo) mínění prý vyjádřil tak, že dotčenými texty neoznačuje za neodpustitelné nic než setrvání v zločinu neboli konečnou nekajicnost. Co se týče Ambrožovy věty, k níž (Morinus) řekl: *Svědčí (totiž Ambrož), že ti, kteří se přímo rouhají jako oni farizeové, nemají naděje na milost*; k ní po dodání nemnoha slov připojil: *Aby přece zdůraznil sílu (svého) důvodu, vztáhl onen hřích na heretiky a schizmatiky, jimž, když činí pokání, se milost neodmítá; (a) jak vkládá, dokonce i ostatním bude Boží milosrdenství na blízku, jestliže by mohli konat pokání.* Tato (slova říká) Morinus, jenž zajisté měl (důvod) svědčit, že svatý učitel (Ambrož) se domníval, že rouhači tohoto druhu nemohou konat pokání, což je od něho velmi nepřesvědčivé. K jasnějšímu porozumění této otázky si všimni míst u heretiků pojednávajících o rouhání proti Duchu, zde je odpovídáno: 1. skrze řečnickou volnost, kterou se jejich argument obrací na ně samé 2. stručněji jsou tyto citáty vykládány a probírány tak, že přeci je jakýsi hřích proti Duchu.

Aby tedy byla věc osvětlena příklady: za vinné tímto zločinem jsou prohlašováni pochopitelně ti, kteří Krista křivě obviňovali, že vyhání démony Belzebubem, (dále) Šimon (Mág) a ti, kteří spolu s ním věřili, že dary milosti lze prodávat, a následovně heretici a schizmatici. Když však těmto posledním slibuje Ambrož hojně milost, pokud se navracejí, i když Morinus nesouhlasí, a také o Šimonovi (Mágovi) dokazuje v celé následující kapitole, že mu skutečně byla slíbena milost, jestliže by býval přišel k rozumu; není nic, proč bychom se nedomnívali, že totéž soudí i o (těch) prvních. Obzvlášť když v 1. knize 2. kapitole všeobecně prohlašuje: „*Pán žádný zločin nevyjímá, neboť odpouští všechny hříchy.*“ Jmenovaný teolog tedy tvrdí, že svatý (Ambrož) z tohoto svého všeobecného pravidla činí výjimku u rouhání, ale neuvádí v prospěch tohoto svého mínění žádný vhodný argument.

Zůstává tedy (konstatovat), že pro Ambrože nebyl žádný hřích bez naděje na milost, kromě konečné nekajicnosti. Také Augustin následoval toto mínění v této otázce, kterou v Enchiridion 8. kapitola a v Řeči o slovech Páně 71.38 uznává za nejobtížnější ze všech. Totéž říká i v knize *Retract.* v 19. kapitole. Jestliže však někdo řekne, že tímto způsobem je možno říci o všech hříších, že jsou neodpustitelné, uznáváme to jistě; ale dodáváme, že rouhání, protože má v sobě více zloby a pýchy než slabosti, a proto se daleko obtížněji odpouští, je pravda vysloveno z nějakého zvláštního důvodu. Viz Maldonatus na místo z Matouše, o němž se jedná a 22. Alexandrova práce o dějinách Církve v III. st.; a rovněž jiné komentátory jmenovaného Matoušova textu, i scholastiky na II. Sentencii, 43 oddíl, a Tomáše 2-2 B, quaest. 14, art. 3.

autoritou odsuzuje toho, kdo se ve své čarodějnické marnosti rouhal proti Duchu svatému; a to tím více, protože neměl čisté svědomí víry. A přeci mu neuzavřel naději na milost. Cožpak ho nevybídli k pokání?

24. To je tedy Pánova odpověď na rouhání farizeů. A tudíž milost své moci, která spočívá v odpuštění hříchů, odmítá těm, kteří o (působení) jeho nebeské moci prohlašovali, že se to děje za pomoci ďábla. A také prohlašuje, že ďábelského ducha užívají ti, kdo rozdělují Církev Boží, jako jsou heretici a schizmatici všech dob, jimž odmítá odpuštění. Hřích, který se týká jedněch, týká se všech. Náleží totiž ke spodině, ti, kdo chtějí rušit milost Kristovu a trhají údy Církve, pro kterou Pán Ježíš trpěl a byl nám dán Duch svatý.

25. Ostatně, abyste věděli, že to říká o těch, kdo rozdělují, máme takto napsáno: „*Kdo není se mnou, je proti mně, a kdo se mnou neshromáždí, rozptýlí.*“ (Mt 12,30). A bychom věděli, že to bylo řečeno o nich, hned dodává: „*Říkám vám tedy: každý hřích i rouhání se lidem odpouští, rouhání proti Duchu se však lidem neodpouští.*“ (v. 31). Když říká: „*říkám vám tedy*“, není tím (snad) zřejmé, že chtěl, abychom tomu porozuměli více než jiným (slovům)? A právem dodal: „*Dobrý strom nese dobré ovoce, avšak špatný strom nese ovoce zlé.*“ (Mt 7,17). Zlé shromáždění totiž nemůže přinést dobrý plod. Strom tedy je shromáždění, plody dobrého stromu jsou synové Církve.

26. Vraťte se tedy k Církvi, jestliže jste se oddělili bezbožně. Všem obráceným totiž slibuje milost, neboť je psáno: „*Každý kdokoliv bude vzývat jméno Páně, bude spasen.*“ (Joel 2,32). Ostatně i židovský lid, který o Pánu Ježíšovi říkal: „*má démona*“ (J 8,48); který říkal: „*vyhání demony v Belzebubovi*“ (Lk 11,15); a který ukřižoval Pána Ježíše, je Petrovým kázáním volán ke křtu, aby vinu tak velkého zločinu odložil.

27. Ale co je divného na tom, že odmítáte spásu jiným, když popíráte i svou vlastní. Budiž, ti, kteří od vás pokání žádají, se (od vás) ničím neliší. Soudím totiž, že i Jidáš by býval mohl tolikerým Božím slitováním nebýt vyloučen z milosti, kdyby býval konal pokání ne před židy, ale před Kristem. „*Zhřešil jsem*“ řekl, „*neboť jsem vydal nevinnou krev.*“ (Mt 27,54). Odpověděli: „*Co je nám do toho? Ty se starej.*“ V čem se vaše slova liší, když vám i (někdo) vinný menším hříchem vyzná vlastní čin? Co jiného odpovídáte než toto: „*Co je nám do toho? Ty se starej.*“ Tuto řeč následuje tím hroznější trest, čím menší je vina.

28. Ale jestliže se tihle neobracejí, vraťte se aspoň vy, kteří jste rozličným pokleskem odpadli od převysoké důstojnosti neposkvřenosti a víry. Máme dobrotivého Pána, který chce odpustit všem. On tě volal skrze proroka slovy: „*Já jsem, já, který zahlazuji nepravosti; a nebudu pamatovat: ty však pamatuj, suďme se.*“ (Iz 43,25).

Kapitola pátá

Protože (nováciáni) popírají milost slíbenou Petrem Šimonovi Mágovi, vysvětluje se nejprve, že Apoštol mohl výraz vyjadřující pochybnost užít kvůli poznání nevěře onoho mága: potom se však z několika míst Starého zákona, z užití světskými autory a konečně ze samotných evangelistů pohotově tvrdí, že příslovce „snad“ znamená častokrát i přisvědčení. Potom dodává, že pokání, jehož plody jsou ukázány na Davidovi, nám odevzdali Apoštolové. Nakonec uvádí příklad Efraimců a říká, že máme konat pokání jako oni, aby nám tak Božím milosrdenstvím byly dopřány i svátosti.

29. Vznášejí přece i otázku ohledně slov apoštola Petra, protože řekl: „*Snad ti odpustí.*“ (Sk 8,22). Nazdávají se, že Petr tím nepotvrdil, že činícímu pokání se odpouští hřích. Ale ať si všimnou, o kom se hovoří, to jest o Šimonovi, který věřil ne z víry, ale zamýšlel lest. Konečně i Pán tomu, kdo mu říkal: „*Budu tě následovat.*“, a jehož neúplnou upřímnost viděl, odpověděl: „*Lišky mají svá doupatá.*“ (Mt 8,20). Když tedy Pán nedovolil, aby ho následoval ten, o němž věděl, že je lstivý před křtem, divíš se, že Apoštol nerozhřešil toho, kdo se zpronevěřoval po křtu a o němž prohlásil, že setrvává v svazku nepravosti?

30. Ale budiž jim odpověď. Já však ani neříkám, že Petr pochyboval, ani nesoudím, že na základě jednoho slova je třeba řešit takový trapičský spor. Vždyť jestliže si myslí, že pochyboval Petr, cožpak pochyboval i Bůh, když řekl proroku Jeremiášovi: „*Stůj v nádvoří domu Pánova, a dáš odpověď celému Judsku, těm, kteří přicházejí klanět se v domě Pánově, všechna slova, která jsem ti ustanovil jim sdělit, neubírej (ani) slovo: snad uslyší a odvrátí se.*“ (Jer 26,2-3). Ať tedy (rovnou) řeknou, že ani Bůh neznal budoucnost.

31. Ale tímto slovem („snad“) se nevyjadřuje nevědomost, nýbrž v Písmu svatém se ho tímto způsobem často užívá i v prostých konstatováních. I Ezechielovi říká Hospodin: „*Synu člověka, já tě pošlu k domu Izraelskému, k těm, kteří mne sami roztrpčili, i jejich otcové až do dnešního dne, a řekneš jim: Toto praví Hospodin, jestliže snad uslyší a budou nastrašeni.*“ (Ez 2,4-5). Nevěděl tedy, zda se mohou nebo nemohou obrátit? Tedy ne vždy tento výraz náleží pochybujícímu.

32. Ostatně sami moudří světa, kteří veškerou svou slávu staví na slovních výrazech, to, co latinsky řekneme snad (forte), řecky ταχα, ne vždy užívají pro vyjádření pochybnosti. Tak říkají, že jejich první básník Homér řekl: „*Η ταχα χηρα εσομαι*“, což znamená: „*Rychle se stanu vdovou.*“ A jinde: „*ταχα γαρ σε κατακτανεουσιν Αχαιοι παντες εφορμηθεντες*“ (Homér, Ilias, III. kniha.). („*Brzy na tebe zaútočí všichni achájské muži a zabijí tě.*“) Nepochyboval totiž, že když na něj všichni společně zaútočí, může být jeden všemi lehce poražen.

33. Ale užívejme více vlastních než cizích. Ostatně máš v Evangelii, že sám Syn říká o Otci (když poslal služebníky na svou vinici a zabili je), že Otec řekl: „*Pošlu svého nejmilejšího Syna, jeho snad budou mít v úctě.*“ (Mt 21,37). A jinde sám Syn říká: „*Neznáte ani mne, ani mého Otce. Jestliže byste totiž poznali mne, i mého Otce byste snad poznali.*“ (J 8,19).

34. Jestliže tedy Petr použil ta slova, která užil i Bůh bez zpochybnění své vědomosti, proč nepřijímáme, že i Petr těch slov užil bez zpochybnění své víry? Nemohl totiž pochybovat o úloze svěřené mu Kristem, který mu dal moc odpouštět hříchy (Mt 16,19); především když se neslušelo nechávat místo chytrostem heretiků, kteří totiž chtějí podkopat

lidskou nadějí, aby u zoufajících si mohli snadněji navodit přesvědčení o (možném) opakování křtu.

35. Ale Apoštolové majíce toto (poslání odpouštět hříchy) učili pokání podle Kristova učitelského úřadu; slíbili milost, odpustili vinu, jak učil i David slovy: „*Blažení, jimž jsou odpuštěny nepravosti, a jejichž hříchy jsou přikryty. Blažený muž, jemuž Hospodin nepřičítá hřích.*“ (Ž 31,1-2).³² Oba totiž nazývá blaženými, i toho jehož nepravost je odpuštěna skrze koupel, i toho jehož hřích je přikryt dobrými skutky. Totiž ten kdo činí pokání, je nejen povinen obmývat svůj hřích slzami, ale také nápravnými činy přikrývat a zakrývat předešlé zločiny, aby se mu nepočítal hřích.

36. Přikrývejme tedy své pády pozdějšími činy, očišťujme je nářky. Ať nás Pán, náš Bůh slyší lkát, jako uslyšel plačícího Efraima, jak je psáno: „*Poslouchajíc uslyšel jsem Efraima plačícího.*“ (Jer 31,18). A vyjádřil i samotná slova plačícího Efraima říká: „*Potrestal jsi mne, a jsem ztrestán, jako býček neztkrocený jsem byl.*“ (tamtéž). Býček totiž poskakuje a opouští chlév, a tudíž Efraim byl jako býček – neztkrocený, ležící daleko od chléva, protože opustil chlév Pánův, a následovavše Jeroboáma klaněl se býčkům (Tob 1,5) - což už dopředu oznámilo proroctví Áronovo, že židovský lid má v budoucnosti takto padnout. A tedy činíc pokání říká: „*Obrat' mne a budu obrácen, neboť ty jsi můj Bůh. Neboť na konci svého zajetí jsem činil pokání, a potom co jsem poznal, zanařikal jsem nad dny své hanby, a jsem ti podřízen; neboť jsem přijal opovržení a zjevil jsem tebe.*“ (Jer 31,19).

37. Všimněme si, jak je třeba konat pokání, jakými slovy, s jakými nářky; tak, že jsou dny hříchů nazývány dny hanby. Je totiž hanbou, když je popírán Kristus.

38. Podříd'me se tedy Bohu a nebud'me poddáni hříchu; a opouštěje vzpomínku na své hříchy styd'me se jako při nadávce. Nehlásejme je jako nějakou slávu, jako někteří, co se chválí přemoženou cudností a utlačenou spravedlností. Obrácení ať se stane takovým, aby my, kteří jsme Boha neznali, již ho budeme druhým ukazovat, aby Pán pohnut takovýmto naším obrácením nám řekl: „*Od mého mládí je mi milým můj syn Efraim, oblíbený syn; protože má slova jsou v něm, v paměti na něj budu pamatovat; protože jsem se unáhlil nad ním, v milosrdenství se nad ním slituji, praví Hospodin.*“ (Jer 31,20).

39. Jaké milosrdenství nám slibuje, to ukazuje dále slovy: „*Napojil jsem každou duši žíznící a každou duši hladovou jsem nasytil. Procítl jsem a uzřel a můj spánek je mi*

³² Tato Davidova slova se dvakrát nacházejí v předešlém svazku (tj. PL 15) v knize o Noemovi a Arše, kap. 31, č. 117, a v Apologii Davida kap. 9, č. 49. Na těchto místech sv. doktor učí, že prorok ukazuje na křest a pokání. Zadruhé pak není nezajímavé, že Ambrož mezi skutky, kterými David svůj zločin zakryl, počítá také ty, které Davidův pád předcházely. Z toho plyne názor některých teologů, podle něž dobré skutky, usmrčené některým smrtelným hříchem, skrze pokání ožívají, a tento názor má velkou vážnost. Zde pravda v rozpravě proti novaciánům zkoumá věc důkladněji. A tak rozlišil v pokání dvě věci, totiž obmýt hřích slzami a přikrýt ho nápravnými činy. A všichni katolíci se shodují, že to první se lehce vztahuje k lítosti a to druhé k zadostiučinění. A skutečně o tom prvním ani sám Dallaeus v 7. knize O pokání a zadostiučinění, kap. 8. se od nás (svým názorem) neliší. O tom druhém se však tamtéž, disputujíc proti kardinálovi Bellarminovi, pře, že sv. Ambrož mluví v tom smyslu, že chce u hříšníka dosud vězící rány hříchů již odpuštěných jakoby zastínit a pokrýt opravou a nějakou omítkou. Ale sled řeči otevřeně ukazuje opak. Hlavně a obzvlášť onen následující příklad Efraimců. Sám od sebe porozumíš, že mluví o slzách a skutcích, které přinášejí nejen přikrytí hříchů již odpuštěných, ale také hříšníkům naklánějí Boží milosrdenství, tak aby se usilovali o odpuštění spáchaných (hříchů). Co se týče první části téhož citátu žalmu 31, kterou Ambrož vykládá o křtu, tak ji, jak známo, řeší i vykladači Pavla, od něž se tatáž slova nabízejí v Ř 4,7.

sladkým.“ (Jer 31,25-26). Všimněme si tedy, že hřešícím Pán slibuje své svátosti, a obraťme se všichni k Bohu.

Kapitola šestá

Hodlajíc povzbuzovat odpadlé od víry nebo nevinnosti k pokání učí z Izajáše, co mají očekávat od Boha a co sami mají činit. Nato po vzpomnutí Kristových výčitek Židům (vyřčených) v přísloví, vztahuje totéž přísloví na duchovní smysl. Potom z toho, jak Jeremiáš bere na sebe pokání za Jeruzalém ukazuje, které podmínky tato ctnost vyžaduje. Nakonec jasněji podává kolikeré jsou účinky tohoto léku a vypočítává mnohé, kteří se rozhodli ho užít buď za sebe anebo za jiné.

40. Ale jestliže se tihle neobracejí, navraťte se aspoň vy, kteří jste rozličným pokleskem odpadli od převysoké důstojnosti neposkvrněnosti a víry. Máme dobrotivého Pána, který chce odpustit všem. On tě volal skrze proroka slovy: „*Já jsem, já, který zahlazuji tvé nepravosti; a nebudu pamatovat: ty však pamatuj, suďme se.*“ (Iz 43,25). Říká: „*Já nebudu pamatovat, ty však pamatuj.*“ To znamená, nevybavuji si znovu žádné zločiny, které jsem ti odpustil, ať jsou jakoby přikryty nějakým zapomenutím. „*Ty však pamatuj.*“ Říká tedy: já nebudu pamatovat kvůli milosti, ty však pamatuj kvůli nápravě. Pamatuj, abys věděl, že byl odpuštěn hřích, aby ses nechválil jako neposkvrněný, aby ses ospravedlňujíc sebe ještě více neobtěžil (vinou). Ale jestliže chceš být ospravedlněn, vyznávej svůj přestupek. Skromné vyznání vin totiž rozvazuje svazek hříchů.³³

41. Vidíš, co od tebe vyžaduje tvůj Bůh, abys pamatoval na milost, kterou jsi dostal, a nechválil se jako bys nedostal. Vidíš, jakým slibem odpuštění tě vyzývá k vyznání. Hleď, abys vzpíráním se nebeským příkazům neupadl do bezbožnosti Židů, kterým Pán Ježíš říká: „*Zpívali jsme vám, a netancovali jste, naříkali jsme, a neplakali jste.*“ (Lk 7,32).

42. Prostá slova, ne však prosté tajemství. Proto pozor, aby si někdo sveden nějakým lidovým výkladem těchto slov nemyslel, že se nám nařizují klátivé divadelní pohyby a bláznivá představení. Ta jsou závadná dokonce i ve věku dospívání. Ale nařizuje tanec, který tancoval David před Hospodinovou archou. Všechno totiž, cokoliv se vztahuje k zbožnosti, se sluší. Nestyďme se za žádnou službu, která přispívá k uctění Krista a k poslušnosti jemu.

43. Nekáže se (nám) onen tanec, který je průvodcem provinění a rozmařilosti, ale ten, kterým člověk pozdvihuje nelenivé tělo. Údy nemají lenivě ležet na zemi ani je nemáme nechat malátnět loudavými kroky. Duchovně tančil Pavel, když se pro nás namáhal a zapomínaje na minulé a upíraje se k věcem důležitým, usiloval se o Kristův vítězný věnec (Flp 3,13-14). Ty také, když přicházíš ke křtu, jsi napomínán, abys pozdvihoval ruce, a nohy, jimiž vystupuješ k věčnosti, abys měl rychlejší. Takový tanec je společníkem víry, průvodcem milosti.

³³ Mnozí z pravověrných teologů tvrdí, že se zde jedná o vyznání svátostné, a někteří z nich to i prohlašují za „nad slunce jasnější“. My však přece musíme přiznat, že ona jednoznačnost by zde byla žádoucí, protože se zde mluví spíš o vyznání hříchů, které už byly Bohem odpuštěny. Přece je však mínění oněch teologů dosti správné, a to pro předcházející slova: „jestliže chceš být ospravedlněn, vyznávej svůj přestupek“ a také pro předešlá: „navraťte se aspoň vy, kteří jste rozličným pokleskem odpadli...“. To je zde a v celém díle skutečně jisté, že se mluví o tomto vyznání. Tyto knihy totiž všude učí, že tři části svátostné zpovědi – lítost, vyznání hříchů a zadostiučinění – jsou k odpuštění hříchů nutné.

44. Toto je tedy tajemství (těch slov): „*Zpívali jsme vám*“, zajisté píseň Nového zákona; „*a netancovali jste*“, to jest, nepozdvihli jste duši k duchovní milosti. „*Naríkali jsme, a neplakali jste.*“, to jest, nekonali jste pokání. A proto byl opuštěn židovský lid, protože neučinil pokání a odmítl milost. Skrze Jana pokání, skrze Krista milost. Milost dává Kristus jako Pán. Pokání ohlašuje Jan jako služebník. Obojí tedy Církev zachovává, milost následuje a pokání neodvrhuje. Milost je totiž darem dobrodince. Pokání lékem pro hříšníka.

45. Jeremiáš věděl, že pokání je velkým lékem, a také ho v knize Nářků podstoupil za Jeruzalém. Říká zde, že sám Jeruzalém činí pokání: „*V pláči zaplakala v noci, slzy jí kanou po tvářích, a není toho, kdo by ji potěšil ode všech, kdo ji milují. Cesty Siónu jsou prázdné.*“ (Pláč 1,2). A dodává: „*Nad těmi věcmi tedy pláču, oči mé potemněly od nářku, neboť ode mne vzdálil toho, kdo mne potěšoval.*“ (Pláč 1,16). Vidíme, že to (dcera Jeruzalémská) pokládala za nejtrpčí vrchol svých zel, když byl pryč ten, kdo provinilou potěšoval. Jak to, že tedy vy, kteří popíráte naději na konec pokání, odnímate i samotnou útěchu?

46. Ale ať slyší, ti, kdo činí pokání, jakým způsobem ho mají konat, s jakým úsilím, s jakým zanícením, s jakým úmyslem, s jakým pohnutím nejhlubšího nitra, s jakým obrácením srdce. Říká: „*Pohleď, Pane, neboť se soužím, mé nitro je rozehvěno od mého pláče, srdce se mi obrací v nitru.*“ (Pláč 1,20).

47. Poznal jsi úmysl, poznej (také) víru a rozpoložení těla. Říká: „*Starší siónské dcery seděli na zemi a mlčeli a sypali si hlínu na hlavu, opásali se žínici, knížata ležela na zemi, jeruzalémské panny strádaly v slzách, oči se mi zatemnily, vnitřnosti se mi zachvěly, má sláva byla rozlita po zemi.*“ (Pláč 2,10-11).

48. Takto plakal i lid (města) Ninive a unikl od ohlášeného zničení města (Jon 3,5). Taková je totiž léčivá síla pokání, že se zdá jako by Bůh změnil své mínění. Na tobě tedy je, abys vyvázl. Pán chce být prošen, chce, aby se v něj doufalo, chce být doprošován. Jsi člověk a chceš být prošen, abys odpustil, a myslíš, že Bůh ti odpustí, když ho neprosíš?

49. Sám Pán oplakával Jeruzalém (Lk 19,41), aby když sám plakat nechtěl, dosáhl milosti Pánovými slzami. Chce, abychom plakali my sami, a tak jsme mohli vyváznout, jak máš napsáno v Evangelii: „*Dcery Jeruzalémské, neplačte nade mnou, ale plačte sami nad sebou.*“ (Lk 23,28).

50. Plakal David a dosáhl toho, že Božím milosrdenstvím odvrátil smrt hynoucího lidu (2Sam 24,10), když si, po tom, co mu byly předloženy tři možnosti, vybral tu, ve které očekával větší Hospodinovo slitování. Proč se tedy ty stydíš oplakávat své hříchy, když Bůh dokonce prorokům nařídil plakat za národy?

51. Ostatně i Ezechielovi bylo přikázáno oplakávat Jeruzalém a dostal knihu, v jejíž hlavě bylo napsáno: „*Nářek, zpěv a běda.*“ (Ez 2,9). Dvě zarmucující věci a jedna potěšující. Ten totiž bude v budoucnosti spasen, kdo v tomto světě více plakal. „*Srdce moudrých je totiž v domě nářku a srdce hlupáků v domě hodování.*“ (Kaz 7,5). A sám Pán říká: „*Blahoslavení vy, kdo nyní pláčete, neboť se budete smát.*“ (Lk 6,22).

Kapitola sedmá

Povzbuzuje k oplakávání a vyznávání hříchů prohlašujíc, že Kristus je slzami hříšníka a Církve burcován, aby ho ospravedlnil, což obdivuhodně osvětluje přizpůsobeným příběhem vzkříšeného Lazara. Pak ukazuje, že novaciáni jsou následníky Židů uvažujících o zabití Lazara; učí, že dokonalé ospravedlnění člověka z hříchu je vyjádřeno skrze vůni masti vylité Marií na Kristovy nohy; a znovu ukazuje, že titíž heretici jsou naznačeni v osobě Jidáše, (který) záviděl, zatím co se ostatní radovali.

52. Plačme tedy načas, abychom jásali navěky. Obávejme se Pána, předejděme ho vyznáváním našich hříchů, napravme své pády, opravme omyl; aby se neříkalo i o nás: „*Běda mi, duše má! Zbožný vyhynul ze země a toho, kdo by napravoval, není mezi lidmi.*“ (Mich 7,2).

53. Co se obáváš vyznávat své hříchy před (tak) dobrým Pánem? (On) říká: „*Pověz své nepravosti, abys byl ospravedlněn.*“ (Iz 43,26). Obžalovanému se dosud nabízí ospravedlnění od viny. Ten se totiž ospravedlňuje, kdo nejprve sám od sebe poznal svůj zločin. Ostatně: „*Spravedlivý je v úvodu řeči svým žalobcem.*“ (Př 18,17). Pán ví všechno, ale čeká na tvůj hlas, ne aby trestal, ale aby odpustil. Nechce, aby tě napadl ďábel a usvědčil tě, že zakrýváš své hříchy. Předběhni svého žalobce. Jestliže se sám ponížíš, i kdybys byl mrtev, znovu ožiješ.

54. K tvému hrobu přichází Kristus, a jestliže uvidí nad tebou plakat Martu, ženu dobré obsluhy, (uvidí) plakat Marii, která pozorně poslouchala Boží slovo, tak jako svatá Církev, a která si vyvolila lepší podíl, (pak) bude pohnut milosrdenstvím. A když při tvé smrti uvidí slzy mnohých, řekne: „*Kam jste ho položili?*“ (J 11,34). To jest, v kterém je stavu viníků, v kterém řádu kajícníků?³⁴ Podívám se na toho, nad nímž pláčete, aby mě svými slzami pohnul sám. Ať vidím, jestli ten, jehož omilostnění se žádá, už zemřel hříchu.

55. Řekne mu lid: „*Pojď a podívej se.*“ Co znamená „*pojď*“? To je: ať přijde odpuštění hříchů, ať přijde život zesnulých, vzkříšení mrtvých, ať i k tomuto hříšníkovi přijde tvé království.

56. Přijde a rozkáže, aby byl zvednut kámen, který na šíji hříšníka přivalil (jeho) pád. Mohl kámen odvalit (pouhým) slovem rozkazu. Když totiž rozkazuje Kristus, poslouchá dokonce i neživá příroda. Mohl náhrobní kámen přenést tichou silou skrytého působení. Vždyť při jeho umučení se náhle pohnulo kamení a mnohé hroby zesnulých se otevřely. Ale rozkázal lidem, aby kámen odvalili, zajisté pravda proto, aby nevěřící věřili tomu, co viděli, a podívali se na vstávajícího mrtvého. Je to vzor, že nám dal (poslání), abychom

³⁴ Tato a následující slova, která se od sv. Ambrože pod tímto číslem podávají, plně osvětlují vše, co se výše zdálo, že bylo řečeno o vyznání pouze před Bohem v tajnosti, že je tomu třeba rozumět v tom smyslu, aby se to vyjevilo také před samotným knězem. V této věci se s námi Dallaeus rozchází, ale pouze v tom, že prosazuje, že totéž vyznání se má dít veřejně před Církví. Protože však myslí, že se jeho tvrzení dokazuje z 10. kapitoly téže knihy, budeme jeho důvodům oponovat tam. Zatím zde všeobecně ukážeme, jaké byly stupně kajícníků, a jaké jednotlivé skutky se jich týkaly. Na tomto místě se nám hodí je představit slovy Matthea Blastara na Nomokánon. Říká: „Kajícníci se dělí do čtyřech řádů: plačící, poslouchající, podřízení a spolustojící. Plačící jsou ti, kteří stojí před branou chrámu a žádají od vycházejících a vycházejících věřících i pomoc v modlitbách i odpuštění hříchu. Poslouchající jsou ti, kteří stojí před branou na místě, kterému se říká nartex a poslouchají Písmo svaté a výklad obecné nauky a potom vycházejí spolu s katechumeny. Podřízení však jsou ti, kteří stojí uvnitř chrámu, ale za ambonem, a také oni vycházejí spolu s katechumeny, když se jáhnem slavnostně prohlašuje ono: Kteříkoliv jste katechumeni. A konečně spolustojící se modlí a zpívají spolu s věrnými, ale přece se zdržují od účasti na svátostech, dokud nejsou v stanovený čas přijati k sv. přijímání.“ Tolik M. Blastar, jehož jsme zde citovali, protože věc nejzřejměji vysvětluje.

zvedali břemena provinění, to, co viníky jaksí zatěžuje. Na nás je břemena odvalovat, na něm je křísit, na něm je vysvobozené z pout vyvádět z hrobů.

57. Pán Ježíš tedy vidící těžké břemeno hříšníka pláče. Nestrpí totiž, aby Církev plakala sama. Trpí spolu se svou milovanou a říká zesnulému: „*Pojď ven.*“ (J 11,43). To jest: Co ležíš v temnotách svědomí a špíně svých provinění jako v žaláři odsouzenců. Vyjdi ven! Vyznej svůj hřích, abys byl ospravedlněn. „*Vyznání ústy totiž vede ke spáse.*“ (Ř, 10,10).

58. Jestliže vyznáš, jsi volán Kristem, závory se zlomí a všechna pouta budou rozvázána, i kdyby zápach tělesného rozkladu byl těžký. Ten, jehož tělo zapáchalo v hrobě, byl (mrtv) čtyři dny. Ten však, jehož tělo nezná porušení, byl v hrobě tři dny. Neznal totiž neduhy těla složeného ze čtyř podstat živlů. Jakýkoliv by tedy byl zápach mrtvého, všechn se zahlazuje tam, kde se rozlévá vůně svatého pomazání. Mrtvý vstává, je nařizeno rozvázat pouta toho, kdo je dosud v hříchu. Z jeho tváře se snímá rouška, která zastiňovala pravdu milosti, jež předtím přijal. (Nyní) ale protože byl omilostněn, se mu nařizuje ukázat tvář, odkrýt obličej. Nemá se totiž co stydět, ten, komu byl hřích odpuštěn.

59. Avšak při tak veliké Pánově milosti a takovém divu Božího daru, když se slušelo, aby všichni jásali, byli bezbožníci pobouřeni, svolali radu proti Kristu a chtěli zabít také Lazara (J 11,47). Což se oprávněně nepoznáváte coby následníci těch, jejichž zatvrzelosti jste dědici? (J 12,10). I vy jste totiž rozhořčeni a svoláváte radu proti Církvi, neboť vidíte, že v Církvi znovu ožívají mrtví a hříšníci jsou darovanou milostí křišeni. Tedy, je-li na vás, pro závist chcete vzkříšené znovu zabít.

60. Ale Ježíš dobrodiní neodvolává, ba dokonce vrchovatě rozmnožuje svou štědrost. Vzkříšeného znovu starostlivě navštěvuje a radostný přichází na hostinu (uspořádanou) na oslavu vzkříšení, kterou mu připravila jeho Církev, a při níž se ten, který byl předtím mrtv, nachází jako jeden ze stolujících spolu s Kristem.

61. Nyní se podivují všichni, obzvláště ti, kteří hledí čistým zrakem myslí, kteří neznají závist. Takové syny má totiž Církev. Podivují se, jak jsem řekl, jak to že ten, kdo včera a předečtírem ležel v hrobě, je jedním ze stolujících s Pánem Ježíšem.

62. Sama Maria vylévá mast na nohy Pána Ježíše. Proto snad na nohy, že ze smrti byl vyrván jeden z nejnižších. My všichni jsme totiž tělo Kristovo, ale někteří jsou snad ušlechtilejšími údy (1Kor 10,17). Ústy byl apoštol Kristův, který říkal: „*Hledáte důkaz toho, který ve mně mluví?*“ (2Kor 13,3). Jeho ústa jsou proroci, skrze něž mluvil věci budoucí. Kéž i já si zasloužím být jeho nohou a kéž na mne Maria vylije svou drahocennou mast a pomaže mne a setře hřích!

63. Co tedy čtete o Lazarovi, máme věřit o každém obráceném hříšníkovi, který i kdyby zapáchal, přece je očištěn drahocennou mastí víry. Víra totiž má takovou milost, že tam kde včera zapáchal mrtvý, naplňuje se (nyní) celý dům líbeznou vůní.

64. Zapáchal dům korintské (církve), když o něm bylo napsáno: „*Proslýchá se mezi vámi o smilstvu, a to takovém smilstvu, které není ani mezi pohany.*“ (1Kor 5,1). Byl (tam) zápach, protože trocha kvasu zkazila celé těsto. (Ten dům však) začal vonět, když se říká: „*Jestliže jste mu vy odpustili, také já. A co jsem já odpustil, (odpustil jsem) kvůli vám v osobě Kristově.*“ (2Kor 2,10). Proto po osvobození hříšníka nad ním nastala veliká radost a celý dům znovu zavoněl líbeznou vůní. A proto Apoštol dobře si vědom, že mast

odpuštění rozlil na všechny, říká: „*Jsmo líbeznuo vůní Kristovou těm, kteří jsou zachraňováni.*“ (v. 15).

65. Rozlitím tohoto pomazání se tedy těší všichni, jen sám Jidáš protiřečí (J 12,4). Tedy i nyní, ten, kdo je přestupníkem protiřečí; zrádce kárá. Ale sám je kárán Kristem, protože nezná Pánův lék smrti a nerozumí tajemství takového pohřbu. Proto totiž Pán trpěl i zemřel, aby nás vykoupil ze smrti. Tím ukazuje na vynikající cenu své smrti, kterou se hříšník rozhřešuje a je přijímán do nové milosti, aby všichni přišli a divili se, jak to že (hříšník) stoluje spolu s Kristem, a chválíce Boha, aby říkali: „*Jezme a hodujme, neboť tento byl mrtev, a ožil; ztratil se, a je nalezen.*“ (Lk 15,24). Jestli však někdo nevěřící namítne, proč (Pán) jí s celníky a hříšníky, odpovídá se mu: „*Lékaře nepotřebují zdraví, ale nemocní.*“ (Mt 9,12).

Kapitola osmá

Pokračujíc v naléhání k vyznání a slzám obrací řeč sám k sobě. A když vyjádřil touhu obmýt Pánovy nohy jako žena v Evangeliu, o jejímž činu říká, že byl vzorem pokání; (dodává), že jestli snad někdo její příklad dokonalosti nedosáhl, přece i tak Kristus chce přistoupit k jeho hrobu. Jej prosí, aby ho navštívil a obživil v jeho nejponiženějším duchu, především však, aby mu dal soustrast s hříšníky, o nichž má přesvědčení, že jejich zločiny jsou lehčí než jeho vlastní. Nemají tedy být vysmíváni ti, za něž zemřel Kristus, jimž touží být také přibrán mezi stébla, které (on) neodhazuje.

66. Ukaž tedy svou ránu lékaři, ať můžeš být uzdraven. I kdybys neukázal, (on ji) zná, ale vyžaduje od tebe, aby slyšel tvé přiznání. Obmyj své jizvy svými slzami. Tak setřela svůj hřích a odstranila zápach svého bludu žena v Evangeliu, tak smyla svou vinu, když umyla Ježíšovy nohy slzami (Mt 9,22).

67. Kéž také mně, Ježíši, necháš prach z tvých nohou, které sis zamazal svým přebýváním ve mne. Kéž i mě podáš k očištění bláto z tvých stop, které jsem na tvé kroky nanesl já svým skutkem. Ale kde vezmu živou vodu, kterou bych tvé nohy mohl obmýt? Jestliže nemám vodu, mám slzy, a zatím co jimi obmývám tvé nohy, kéž obmyji sám sebe! A jak to že i o mně říkáš: „*Jsou mu odpuštěny mnohé hříchy, protože mnoho miloval.*“? (Lk 7,47). Vyznávám, že jsem dlužil více a více bylo odpuštěno mě, který jsem byl ke kněžství povolán od ruchu soudních při a od postrachu veřejné služby. A proto se obávám, abych nebyl shledán nehodným, když méně miluji, ač mi bylo odpuštěno více.

68. Ale ne všichni se mohou rovnat oné ženě, která byla právem postavena i nad Šimona, který Pána hostil. Ona líbáním Kristových nohou, umýváním slzami, utíráním vlasy a mazáním mastí poskytla příklad všem, kdo si chtějí zasloužit milost.

69. V políbení je znak lásky, a proto Pán Ježíš říká: „*Ať mne líbá polibkem svých úst.*“ (Pís 1,2). Vlasy, co znamenají, ne-li to, abys věděl, že je třeba odložit všechnu hodnost světských ozdob a úpěnlivě prosit o odpuštění; a aby ses plačíc vrhl na zem a ležíc na zemi pohnul (Boží) milosrdenství? V pomazání je vyjádřena také vůně upřímného obrácení. David, ač byl králem říkal: „*Noc co noc budu obmývat své lůžko, svými slzami budu smáčet své lože.*“ (Ž 6,7). A proto si zasloužil takovou milost, že z jeho rodu byla vybrána Panna, která nám svým porodem dala Krista. Tedy tato žena je v Evangeliu velebena.

70. A přece i když se jí nemůžeme rovnat, Pán Ježíš může přijít na pomoc i slabým. I tam kde není ta, která by mohla připravit hostinu, ani ta, která by přinesla masť (J 12,7); ta, která s sebou nese pramen vody živé. Sám přichází k hrobu.

71. Kéž tedy ráčíš přistoupit k tomuto mému hrobu (J 11,34), Pane Ježíši, a umyješ mne svými slzami; neboť mám tvrdší oči a nemám takové slzy, abych mohl obmýt svá provinění! Jestliže zaslzíš za mě, budu zachráněn. Jestli budu hoden tvých slz, odstraním zápach všech provinění; jestli budu hoden, abys trošičku zaslzel, zavoláš mne z hrobu tohoto těla a řekneš: „*Pojď ven.*“ (J 11,43), aby se mé myšlenky nedržely uzavřené uvnitř úžiny tohoto těla, ale aby vyšly ke Kristu a zůstávaly ve světle, abych nezamýšlel skutky temnoty, ale skutky světla. Kdo totiž zamýšlí hřích, snaží se uzavřít sám do svého svědomí.

72. Zavolej tedy svého otroka ven. I když jsem svázán pouty svých hříchů a nohy mám v okovech, ruce zapletené a mrtvými myšlenkami i skutky jsem už pohřben; když (však) ty voláš, vyjdu svobodný a budu shledán jedním ze spolustolujících na tvé hostině a tvůj dům bude naplněn drahocennou masťou; jestliže jsi (mě) ráčil vykoupit, uchráníš mě. Říká se totiž: Hle on nebyl vychován v lůně Církve, nebyl cvičen od dětství, ale odtržen od soudních dvorů, odveden od marností tohoto světa, od hlasu řečníka přeucen na píseň žalmisty, nesetrvává v kněžství vlastní silou, ale Kristovou milostí, a stoluje mezi hosty nebeského stolu.³⁵

73. Zachovej, Pane, tvůj úřad, chraň dar, který jsi vložil i na utíkajícího. Já jsem přeci věděl, že nejsem hoden být povolán za biskupa, neboť jsem se předtím oddal tomuto světu. Ale tvou milostí jsem, co jsem. A jsem pravda nejmenší ze všech biskupů a právem nejnižší. A přece, protože i já jsem podstoupil jakési utrpení pro tvou svatou Církev, chraň toto ovoce, abys nedopustil ztracení toho, jehož jsi jako ztraceného povolal ke kněžství. A především dej, abych dokázal mít cit srdečné soustrasti s hřešícími. To je totiž nejvyšší ctnost, neboť je psáno: „*A nebudeš se radovat nad syny Judy v den jejich zkázy, a nebudeš mluvit povýšeně v den jejich soužení.*“ (Abd 12). Ale ať mám soustrast, kdykoliv se ukáže hřích někoho, kdo padl. Ať pyšně nevyčítám, ale ať lkám a oplakávám, abych zatím co pláču nad druhým, oplakával sám sebe říkáje: „*Spravedlivější je Tamar než já.*“ (Gn 38,25).

74. Mladá dívka snad padla vlivem příležitostí, které jako troud³⁶ (mohou vést ke vzplanutí a) provinění. Byla svedena a poražena, hřešíme i my starší. Zákon tohoto těla v nás bojuje proti zákonu naší mysli a jako zajatce nás táhne do hříchu, abychom dělali, co

³⁵ Co zde Ambrož říká, že „*nebyl vychován v lůně Církve*“, tomu nesmíme rozumět jako by o sobě svědčil, že někdy žil v shromáždění modlářů nebo heretiků či schyzmatiků. On pouze přisvědčuje, že nebyl vychován mezi těmi, kteří určeni k službě oltáře byli od dětství vyučováni v Církvi. O tomto vyučování chlapců v Církvi pak viz list 1. Sirika, kap. 3. a 9.; též 3. koncil kartaginský kán. 19; biskupa Paulina 4. píseň o sv. Felicioví; jáhna Paulina na Ambrožův život mluvícího o sobě; samotného Ambrože Povzbuzení pannám o Laurencioví a též jinde; Augustina 1. knihu o zvycích kartaginské církve, kap. 33, a jiné autory. Ambrož k tomuto našemu místu dodává také: „*ale odtržen od soudních dvorů*“, což jsou slova, která se nacházejí též v 1. knize Oficií, kap. 1. č. 4. Naproti hlasu řečníka, který obvykle svolává shromáždění a chystá na náměstí veřejné slyšení, příznačně klade zpěv žalmisty, tedy melodie církevních zpěvů. Níže však, kde svědčí, že pro Církev podstoupil jakási utrpení, pravděpodobně to není nic jiného než boje proti Symachovi nebo císařovně Justýně vyvolané tímtež (Symachem). Všechna tato svědectví osobního ponížení zde i jinde roztroušená mluví tak jasně, že autorem (textu) je Ambrož, že se zdá podivné, co si usmyslel Sotus, když kvůli týmž věcem našemu biskupovi tento spis upřel.

³⁶ Lehce zápalná organická látka, která snadno vzplane od jiskry, např. prach z trouchnivého dřeva. Užíval se na rozdělávání ohně (slovensky práchno) (pozn. překl.).

nechceme (Ř 7,23). Ona má omluvu pro svůj věk, já už omluvu nemám. Ona je tou, která se má učit, my těmi, kdo máme vyučovat. Tedy: „*Spravedlivější je Tamar než já.*“

75. Odsuzujeme něčí lakotu? Rozpomeňme se, jestli jsme sami něco neudělali z lakomství, protože lakomství je kořenem zla (1Tim 6,10), plíží se v našem těle skrytě jako pod zemí. Řekněme tedy každý: „*Spravedlivější je Tamar než já.*“

76. Jestliže se na někoho moc rozčílíme, v takové věci má menší vinu laik než biskup, pokud něco udělá v hněvu. Omluvme se a řekněme: *Spravedlivější než já je tamten, který je usvědčován hněvem. To když řekneme, chráníme sami sebe, aby nám neřekl Pán Ježíš nebo někdo z jeho učedníků: „Třísku v oku svého bratra vidíš; trám však, který je v tvém oku, nevidíš. Pokrytče, vyjmi nejprve trám ze svého oka, a pak budeš vidět, abys odstranil třísku z oka svého bratra.“ (Mt 6,4-5).*

77. Nestydíme se tedy říci, že naše vina je větší než vina toho, jehož pokládáme za hodného obvinění. Tak to řekl Juda, který obžaloval Tamar, ale vzpomenuvši si sám na svou vinu, zvolal: „*Spravedlivější je Tamar než já.*“ (Gn 38,26). V tom je i hluboké tajemství i mravní ponaučení. Proto mu jeho vina nebyla přičítána, protože se sám obvinil dřív, než byl obviněn druhými.

78. Neradujme se tedy z něčího hříchu, ale spíše naříkejme, neboť je psáno: „*Neraduj se nade mnou, má nepřítelkyně. Neboť jsem padla, ale vstanu; neboť až jestliže budu sedět v temnotách, Hospodin mne osvítí. Hněv Hospodinův budu snášet, neboť jsem zhřešila proti němu, dokud nerozsoudí mou při a nenastolí mé právo a nevyvede mne k světlu a uzřím jeho spravedlnost. Má nepřítelkyně (to) uvidí a pokryje se zahanbením, protože mi říká: Kde je Hospodin tvůj Bůh? Mé oči ji uvidí a bude pošlapána jako bláto na cestě.“ (Mich 7,8n).* (To neříká) bez důvodu, protože ti, kdo se radují z cizího pádu, radují se ďáblovým vítězstvím. A proto se spíše rmuťme, když slyšíme, že zahynul člověk, za nějž zemřel Kristus, který při žních neopomene ani stéblo.

79. Kéž při žních neodhodí ani toto stéblo, to jest prázdnou větévku mých skutků, ale sebere ji, jak říká kdosi: „*Běda mi, jsem jako ten, kdo o žních paběrkuje, o vinobraní sbírá stopku.*“ (Mich 7,1). Kéž ve mě aspoň požije prvotiny své milosti, kdyby i neschválil následující (skutky).

Kapitola devátá

Jak je víra nutná k pokání. Kolik prostředků stačí každému na zaplacení dluhů. Že modlitba, pláč a posty jsou silnější než peníze. Což když potvrdil příklady a dodal, že k (získání) milosti je velmi užitečná šlechetnost, ale spojená s vírou, sděluje některé vady téže šlechetnosti. K tomu přidává některé jiné nedostatky pokání, totiž těch, kteří žádají, aby byli hned přijati nic nezanechávající z obvyklého přepychu, nebo těch, kteří pokání vidí jen v samotném zdržování se od svátostí, nebo konečně těch, kteří se v naději na pokání oddávají rozkošim.

80. Sluší se tedy, abychom věřili, že je třeba i konat pokání i obdržet milost; abychom v milost doufali tak jako z víry, ne jako z povinnosti. Jiné je totiž něco si zasloužit a jiné (se zásluhou) předem počítat. Víra dostává tak jako z dlužního úpisu; očekávání (platu) je však bližší tomu, kdo si činí nároky, než (člověku) prosícímu. Nejprve zaplat', co jsi povinen, aby sis (pak) zasloužil to, v co doufáš. Zaplat' cit dobrého dlužníka, ať neděláš dluh, ale daní své víry zrušíš svůj dlužní úpis.

81. Ten, kdo dluží Bohu, má více prostředků na zaplacení než ten, kdo dluží člověku. Člověk vymáhá peníze za peníze, a ty dlužník ne vždy má po ruce. Bůh požaduje rozpoložení myslí, které je v tvé moci. Nikdo, kdo dluží Bohu, není chudým, jedině ten, kdo se sám chudým učinil. I když snad nemá, co by prodal, má čím zaplatit. Modlitba, slzy, posty jsou poplatkem dobrého dlužníka, a to mnohem hodnotnějším, než když někdo bez víry přináší peníze z prodeje svých statků.

82. Ostatně chudým byl Ananiáš, když po prodeji pole přinášel peníze k Apoštolům, a proto se nedokázal vykoupit, ale zapletl se (Sk 5,1-2). Bohatá byla (naopak) ona vdova, která do chrámové pokladnice hodila dvě drobné mince, a o níž je řečeno: „*Tato chudička vdova hodila víc než všichni (ostatní)*.“ (Lk 21,2). Bůh totiž nehledá peníze, ale víru.

83. Já nepopírám, že dobročinné skutky k chudým mohou zmenšit hřích, ale jen když almužny doporučuje víra. Co tedy prospěje rozdat v almužnách své dědictví bez milosrdné lásky?

84. Někteří pro chlubitost baží po pouhé ozdobě štědrosti, aby se zdáli dobrými před lidmi tím, že si nic neponechávají pro sebe. Ale zatímco vyhledávají odměnu přítomného věku, nešetří pro budoucí; a protože zde už svou odměnu dostali, tam (v ni) doufat nemohou.

85. Jiní podnikání rozčilením myslí přinesli své majetky Církvi, avšak ne s trvalým rozhodnutím, a potom se domnívali, že je mohou žádat zpět. Těm se nepočítala ani první odměna ani druhá, protože předtím neměli (skutečný) úmysl (darovat) a potom se chtěli dopustit svatokrádeže.³⁷

86. Jiní zase litují, že své majetky (sice) rozdělili chudým, ale těm (chudým), kteří konají pokání. Toho samotného není správné litovat, aby snad nečinili pokání ze samotného pokání. Neboť velmi mnozí žádají pokání ve strachu si uvědomujícíce budoucí trest za své hříchy, a když jsou k němu přijati, ze studu se zdržují veřejného ponižování. Ti vypadají jako by toužili po zlu a litovali dobra.

87. Někteří žádají pokání proto, že chtějí, aby jim zase hned bylo uděleno sv. přijímání. Ti nechtějí ani tak sami sebe rozvázat, jako spíš svázat kněze. Svědomí totiž viny nezavazuje a svědomí kněze obtěžuje. Jemu je přikázáno: „*Nedávejte svaté psům a neházejte své perly před svině*.“, to znamená, že špinavým a neočištěným nemá být udělena účast na sv. přijímání.

88. Pohled' na ně: vykračují si v nových šatech, zatímco by měli lkát a naříkat, že si špiní onen oděv křestní milosti. Ženy si zatěžují uši perlami, sklánějí šíje, ale ne před Kristem, nýbrž aby je ověšely zlatem. Měly by plakat sami nad sebou, protože ztratily tu perlu, která je z nebe.

89. Jsou i takoví, kteří pokládají za pokání to, že se zdržují od nebeských svátostí. Ti jsou sami sobě příliš přísnými soudci, sami si předpisují trest a odmítají lék, zatím co by měli žet nad svým trestem, že jsou pozbaveni nebeské milosti.

³⁷ Je na místě zde obdivovat, jak sv. Ambrož odrazuje od lakomství. Přitom však dává najevo, že dary už jednou Církvi obětované a odevzdané je žádajícímu vlastníkovu připraven vrátit. Ducha svobodného od lakomství výtečně následoval i jeho učedník sv. Augustin, jak o tom v jeho životopise kap. 24 svědčí Possidius. Také na jiných místech se Ambrož ukazuje jako člověk pohrdající bohatstvím. Viz co o této věci říká ve výkladu na Lukášovo evangelium, kniha 8, č. 79; a také v dopise O neodevzdaných bazilikách.

90. Jiní myslí, že nabízená naděje na pokání jim uděluje dovolení hřešit. Pokání je ale lékem na hřích, ne pobídkou k hříchu. Lék je potřebný kvůli ráně, ne rána kvůli léku. Lék se vyhledává pro ránu, a nikdo netouží po ráně, aby mohl užít léku. Nakonec, slabá je ta naděje, která se opírá o čas, protože veškerý čas je nejistý a naději na budoucí pokání nezbude pozůstatý.

Kapitola desátá

Aby zapudil stud, kterým jsou (lidé) odrazováni od veřejného pokání, po předložení argumentů ze světských úkonů, ukazuje na užitečnost proseb vysílaných společně celou Církví a též užívá příklady truchlících svatých. Pak kárá ty, kteří tvrdí, že toto pokání se má častěji opakovat, a vysvětluje, jak obtížné je ho správně konat a jakým způsobem se vykonávat má.

91. Máš se snad stydět prosit Boha, když prosit člověka se nestydíš? Hanbíš se snad doprošovat Boha, před nímž nejsi skryt? Vždyť vyznávat své hříchy člověku, před nímž skryt jsi, se nestydíš.³⁸ Anebo snad unikáš před účastí svědků³⁹ svých proseb, když je třeba přinést nějakou náhradu člověku? Tehdy se na ně naopak obracíš s prosbou a žádáš je, aby se tě ráčili zastat. Padáš na kolena, líbáš nohy, přivádíš dosud nevinné děti jako prosebníky za milost pro otce. A snažně prosit Boha v Církví, abys na prosby svatého lidu našel (nebeské) dědictví, to se ti oškliví? Zde není nic, za co se třeba stydět, jedině za to, že se nepřiznáváš. Zde jsme všichni hříšníci. Zde je chvályhodnější ten, kdo je poníženější; spravedlivější ten, kdo sám před sebou opovrženější.

92. Ať za tebe pláče matka Církev a obmývá tvou vinu slzami, ať tě Kristus vidí naříkajícího, aby řekl: „*Blahoslavení vy plačící, neboť se budete radovat.*“ (Lk 6,21). Má rád, když za jednoho prosí mnozí. Ostatně v Evangelii pohnut slzami vdovy, protože pro ni plakali mnozí, vzkřísil jejího syna (Lk 7,13). Proto rychleji vyslyšel Petra, aby vzkřísil Dorkas (Sk 9,36), protože smrt (této) ženy oplakávali chudí. Proto i samotnému Petrovi hned odpustil, protože přehořce plakal. A ty, jestliže bys přehořce plakal, Kristus na tebe pohlédne, vina odstoupí (Lk 22,62). Návyk lítosti totiž odstraňuje přebujelost viny a požitek z poblouzení. Tak když litujeme spáchaných (hříchů), vylučujeme (jejich další) páchání. Z odsouzení viny ať se stane jakési cvičení v nevinosti.

93. Ať tě tedy nic neodrazuje od pokání, ono je tím, co máš společného se svatými. Kéž je (tvé pokání) tolik následováníhodné, jako nářky svatých. David jedl popel jako chléb a svůj nápoj ředil se slzami (Ž 101,10), a proto se nyní tím velkolepěji raduje, čím více plakal. Říká: „*Pramenem vod sestoupili mé oči.*“ (Ž 118,136).

94. Jan mnoho plakal a říká, že mu byla odhalena Kristova tajemství (Zj 5,4). A naopak ona žena (sedící na dravé šelmě) - která zatím co byla v hříších a byla povinna plakat, se (místo toho) radovala a odívala se purpurem a šarlatem a zdobila se mnohým zlatem a vzácnými kameny - ta nyní naříká ve věčných útrapách a pláče (Zj 17,4).

³⁸ Myslí se na nitro a svědomí člověka, které je před Bohem odkryto a před člověkem skryto (pozn. překl.).

³⁹ Migneho poznámka udává, že většina rukopisů místo „svědků proseb“ má „předřečníků proseb“. Což se může vztahovat na kněze nebo jáhny, kteří byli biskupem ustanovováni, aby vedli modlitby kajících. Tyto modlitby byly součástí veřejného pokání, které vlastně bylo kajícím ukládáno coby zadostiučinění za jejich hříchy vyznané už předtím v soukromí knězi. Při veřejném pokání se tedy už nevyznávali, z jakých konkrétních tajných hříchů pokání činí, aby tím nevzbuzovali pohoršení. Tajné hříchy vyznali v tajnosti knězi, a ten jim stanovil, jak dlouho mají být mezi kajícími zařazeni.

95. Právem jsou káráni ti, kteří myslí, že pokání je třeba konat častěji, protože (taková) hýří v Kristu.⁴⁰ Vždyť jestli by konali pokání opravdově, nedomnívali by se potom, že má být opakováno. Tak jako je jeden křest, tak je i jedno pokání, totiž to, které se koná veřejně, neboť jsme povinni se kát i z každodenních hříchů, avšak to je pokání z lehčích (provinění), tamto však z těžších.

96. Snadněji však jsem našel ty, kdo zachovali nevinnost než ty, kdo náležitě vykonali pokání. Nebo snad někdo pokládá za pokání to, co je spojeno s ucházením se o nabytí úřadu? Nebo to, když víno teče proudem? Nebo i samotné užívání manželského spojení?⁴¹ Je třeba se odříct světa a i samotnému spánku se oddávat méně než si žádá příroda. Spánek má být přerušován pláčem, přeráván vzdycháním, odkládán kvůli modlitbám. Žít je třeba tak, abychom umírali užívání tohoto života. Člověk ať se zřekne sám sebe a cele se změní, jak to vyprávějí pověsti o jakémisi mladíkovi, který se kvůli milování nevěstek vydal na cestu a po vyprchání té lásky se vrátil. Potom potkal starou milou, která když jím nebyla oslovena, s podivem si myslela, že nebyla poznána, a znovu mu jdouc vstříc řekla: „To jsem já.“ On však odpověděl: „Ale já nejsem já.“

97. Proto Pán vhodně říká: „*Kdo chce jít za mnou, zřekni se sám sebe, vezmi svůj kříž a následuj mě.*“ (Mt 16,24). A skutečně, kdo zemřeli a byli pohřbeni spolu s Kristem, nemají právo jako žijící znovu rozhodovat o tomto světě. Říká přece: „*Neberte to do rukou, ani se nedotýkejte všech těch věcí, které se samotným použitím ničí.*“ (Kol 2,20). To proto, že samotné užívání tohoto světa znamená kažení neporušenosti.

⁴⁰ Jasně se zde vyhláší, že kdysi bylo zvykem jednou vykonané veřejné pokání již více neopakovat, tak jako křest. Totéž se říká také na konci následující kapitoly. Že je toto Ambrožovo mínění společné i ostatním Otcům můžeme poznat z Tertulliana O pokání kap. 7; papeže Siricia, list I k Himer. kán. 4; Augustina, list 157 nového vydání a jiných. Nejinak jsou tato Ambrožova slova chápána Petrem Lombardským v IV. dist. 14; sv. Tomášem Akvinským III. část, quaest. 80, art. 10, ad 2; a po nich i jinými teology. Ti se však zmýlili v tom, že se domnívali, jako by ti, kdo po vykonání veřejného pokání znovu padli do hříchu, byli odkázáni na pokání tajné. Avšak opravdu ti, kdo se vraceli k starým zločinům jako psi k svému vývratku, byli již ponecháváni sami sobě, aby prosili Boha, jak by jen mohli. Pouze v hodině smrti, smíření rozhřešením, byli zaopatřováni přijímáním sv. viatika. O čemž viz Morina o vysluhování pokání kniha 9, c. 29; a Alexandra Saec. III. disertace o církevních dějinách 10. Ostatně kromě onoho pokání z těžkých hříchů bylo i jiné pro lehčí a každodenní viny. Ačkoliv oba druhy hříchů jsou Ambrožem vhodně rozlišovány, přece neříká, které mají být pokládány za lehké a které za těžké. V tom čtenáře odkazujeme na autora té řeči, která je vydána mezi pochybnými Augustinovými spisy 352, č. 7.

⁴¹ Zde není řeč o smilstvu, které je zakázáno všem, ale o spojení manželském, od něž je nařizováno se zdržovat pouze kajícím. Snad se divíš, proč Ambrož vyžaduje zdrženlivost tohoto druhu, když ostatní Otcové mezi skutky, které mají kající vykonávat, něco takového nejmoují. Avšak od papeže Siricia z listu Himeriovi č. 5 se dozvídáme, že ti, kteří vykonali veřejné pokání, už nesměli uzavřít nové manželství, a pokud toto nařízení porušili, byli znovu vyloučeni od sv. přijímání, které jim pak smělo být uděleno jen před smrtí. Také sněm Arelatánský 2.21-22 nařizuje, aby nikomu nebylo ukládáno veřejné pokání bez souhlasu jeho manželky. Rovněž list papeže Lva Rustikovi Narbonskému, 6. toledský sněm, kán. 8, a také 2. tulánský řeší otázku těch, kteří byli v nebezpečí, že v důsledku vyžadování takovéto zdrženlivosti upadnou do smilstva, a to tak, že je pro ně dovolováno, aby užívali legitimního manželského spojení. A není divu, že tato zdrženlivost byla vyžadována pro veřejné kající, když se vztahovala i na všechny křesťany v období čtyřicetidenního postu, o čemž viz Thaumassina. Co se však týče ostatních skutků veřejného pokání, které jsou zde Ambrožem popisovány, ty také najdeš vyloženy u ostatních Otců, jako např. u Tertulliana O pokání kap. 9-12; Cypriána v jeho listech s římským klérem o padlých; Řehoře Nysského kázání o pokání; Paciána napomenutí ke kajícím; Caesaria, homilie 8; i jinde.

Kapitola jedenáctá

Když předeslal, aby křest nebyl odkládán až k (hodině) smrti, protože máme i pokání; vzletnými slovy naléhá na ty, kterými je pokání odkládáno. Přeci však připojuje, že nemá být konáno tehdy, když dosud (v člověku) kypí vášně, ale je vhodné čekat až se utiší a budou poraženy.

98. Pokání je tedy dobré, a kdyby ho nebylo, všichni by milost (křestního) obmytí odkládali na stáří. Takovým je dostatečně odpovědět, že je lepší, abych měl co zašívát, než abych neměl, co si obléknout. Ale jako jedním zašitím se (oděvy) opravují, tak častým zašíváním se (naopak) ničí.

99. Ty však, kteří pokání odkládají, napomenul dost sám Pán slovy: „*Čiňte pokání, neboť se přiblížilo nebeské království.*“ (Mt 4,14). Nevíme tedy v kterou hodinu přijde zloděj, nevíme, zda od nás bude naše duše vyžádána této noci. Adama Bůh vyhnal z ráje hned po provinění. Neodkládal, ale hned ho oddělil od rozkoší, aby konal pokání. Hned mu oděl koženou suknicí, ne hedvábnou. (Gn 3,21).

100. Co tedy odkládáš? Snad abys toho napáchal ještě víc? Tedy, protože Bůh je dobrý, ty však zlý, pohrdáš bohatstvím jeho dobroty a milosrdenství? (Ř 2,4). Ale Pánova dobrota tě má spíše přivést k pokání. Proto svatý David říká všem: „*Pojďte a pokloňme se a padněme před ním a plačme před naším Pánem, který nás stvořil.*“ (Ž 94,6). Avšak pro hříšníka mrtvého bez pokání, když nezůstávalo nic než těžce naříkat, nic než pláč, sám plakal a volal: „*Abšalome, synu můj, můj synu, Abšalome.*“ (2Sam 18,33). Kdo je totiž zcela mrtev, je bez výjimky oplakáván.

101. O těch však, kteří se (jako) vyhnání a pocestní (vzdálení od) otcovských mezí, které předepsal svatý Mojžíšův zákon, budou zaplétat se světskými bludy, slyšíš zpívajícího: „*U řek Babylonských tam jsme sedávali a plakávali, když jsme se rozpomínali na Sión.*“ (Ž 136,1). Uvádí tedy náрек padnuvších. Třeba tím rozumět ty, kdo se dosud nacházejí v stavu (tohoto) přítomného času a porušitelných věcí. Je to zřejmě (názorný) příklad těch, kteří za mzdu hříchu byli svedeni do svízele zajetí.

102. Nic totiž není tak navýsost zarmucující, jako když se člověk podrobený zajetí hříchu rozpomíná odkud padl a klesl, protože se k tělesným a pozemským věcem uchýlil od nádherného a krásného úsilí o Božské poznání.

103. Tak máš (psáno), že i Adam se skrýval, když poznal, že je přítomen Bůh a hledá ho, a chtěl se ukrýt. Byl Hospodinem volán tím hlasem, který hlodal uvnitř jeho svědomí a říkal: „*Adame, kde jsi?*“ (Gn 3,9). To jest: „*Proč se skrýváš? Proč utíkáš před tím, jehož jsi toužil vidět?*“ Vina je pro svědomí tak tíživá, že se sama trestá i bez soudce, a touží se ukrýt, ačkoliv před Bohem je nahý.

104. A proto nikdo nacházející se v hříchu si nemá nárokovat pravomoc nebo užívání svátostí, neboť je psáno: „*Zhřešil jsi, ustaň.*“ (Gn 4,10). A v již uvedeném žalmu David říká: „*Na vrbách uprostřed něho jsme zavěsili své nástroje.*“ A níže: „*Jak budeme zpívat píseň Hospodinovu v zemi cizí?*“ (Ž 136,1-2). Jestliže totiž tělo vzdoruje mysli a nepodřídilo se vládě ducha a tomu, co mu mysl rozkazuje, je to cizí země, která není podmaněna obráběním zemědělce, a proto nemůže přinášet plody lásky, trpělivosti a pokoje. Tehdy je tedy lepší ustát, když nezmužeš konat skutky pokání, aby se v samotném pokání nepřihodilo něco, z čeho by potom bylo třeba konat pokání. Jestliže je totiž pokání jednou využito, a

přítom není náležitě vykonáváno, nejdřív ani nepřináší užitek a zbaví (možnosti) pozdějšího užití.⁴²

105. Samozřejmě, i když se tělo vzpírá, mysl má být obrácena k Bohu. I když ji skutky nenásledují, víra ať ji neopouští. A jestli by i útočily buďto nástrahy těla nebo nepřátelské moci, mysl ať zůstává oddána Bohu (Ř 7,23). Tehdy jsme totiž nejvíce tísněni, když tělo hyne. A jsou (nepřátelé), kteří prudčeji naléhají na ubohou duši usilující se (jí) odejmout každou ochranu. Proto je taky řečeno: „*Bořte, bořte až do základů.*“ (Ž 136,7).

106. S jakou lítostí David říká: „*Bídna dcera Babylónská.*“ (v. 8). Bídna zajisté protože je dcerou Babylónu, protože přestala být dcerou Boží. A přeci jí nabízí lékař říká: „*Blažený, kdo uchopí a roztříští tvé maličké o skálu.*“ (v. 9). To znamená: kdo choré a slizké myšlenky přirazí ke Kristu, který svou důstojností a rozsouzením tříští všechna nerozumná hnutí, aby jestliže by někdo byl zachvácen falešnou láskou, vyloučil oheň a setkání s nevěstkou, svým úsilím se zřekl sám sebe a našel Krista.

107. Naučili jsme se tedy, že je třeba konat pokání i to, že je třeba ho konat v čase, kdy se vybouří bujnost viny; a také to, že když se nacházíme v zajetí hříchu, máme být uctivější, a ne si něco nárokovat. Vždyť i Mojžíšovi bažícímu přistoupit blíže, aby načerpal poznání nebeského tajemství, je řečeno: „*Zuj opánky ze svých nohou.*“ (Ex 3,5). O co více my, máme vyzout nohy své duše z pout tělesnosti a všechny své kroky osvobodit od svazku s tímto světem?

⁴² Ačkoliv Ambrož po příkladu ostatních Otců v těchto knihách ve všeobecnosti hříšníky naléhavě pobízí, aby pokání příliš neodkládali, přeci jen, z již uvedeného důvodu, že toto pokání se neopakovalo, je také moudře poučuje, že má být konáno ve věku úplné dospělosti a zralosti. Ti, kteří byli dosud zachvázeni horečkou mladické žádostivosti a těžko se dalo očekávat, že neupadnou znovu do předešlého zlovyku, nebyli tedy k tomuto veřejnému pokání Ambrožem pobádáni. Ze stejného důvodu také sv. Monika odkládala křest svého syna Augustina. Avšak i těm, kdo dosud nebyli zralými k veřejnému pokání, předpisuje sv. učitel, co mají zachovávat. Na prvním místě je varuje před neoprávněným nárokováním si svátostí, tedy před nehodným přijímáním eucharistie. K tomu pěkně uzpůsobuje ono místo z knihy Genesis, vždyť slovíčkem „ustaň“ zde Bůh skutečně Kaina odvrací od nehodného přinesení oběti. Totéž slovo vztahuje Ambrož jasně k zákazu omlouvání neboli bránění hříchu v 2. knize o Kainovi a Ábelovi, kap. 7.

Život sv. Ambrože (340-397) podle knihy: *Mučedníci a jiní svatí*.⁴³

Svatý Ambrož pocházel z jedné z nejvýznačnějších římských rodin. Jeho otec, rovněž Ambrož, byl náměstkem císaře v Galii. Právě tam, ve městě Trevír, se v roce 340 narodil sv. Ambrož. Po brzké smrti otce se matka s dětmi, nejstarší Marcelínou, Ambrožem a nejmladším Satyrem vrátila do Říma. Nadaný Ambrož se stal advokátem, známým svým řečnickým talentem. Římský prefekt Anicius Probus, Ambrožův ochránce, se za něj přimluvil u vládcy Valentiniana I. (364–375) a ten mu svěřil úřad místodržitele Ligurie a Emílie. Před odjezdem na určené místo Ambrož dostal od přítele Proba takovou radu: „*Jdi tam a jednej ne jako soudce, ale jako biskup.*“ Hlavním městem toho kraje bylo Miláno. Tamější biskupský stolec už 20 let okupoval heretik Auxentius. Zanedlouho po příjezdu Ambrože však zemřel. Lid se rozdělil, protože pravověrní chtěli vybrat svého kandidáta a ariáni svého. Hrozilo povstání. Nový místodržitel směle vešel mezi zneprátelené strany a v ohnivé řeči je vybízel k míru a lásce. Tehdy se stal zázrak. Jedno dítě, ještě kojeneček, z Božího dopuštění vykřiklo: „*Ať je Ambrož biskupem!*“ Všichni přítomní se za to chytli a začali volat to samé. Ambrož se ale všelijak vymlouval. Tvrdil, že nemá bohoslovecké vzdělání, a podle tehdejších zvyklostí nepřijal ještě ani křest svatý, byl pouze katechumenem. Nic to však nepomohlo. Aby unikl tak vysokému úřadu, začal o sobě rozšiřovat, že nemilosrdně mučí odsouzence. Lidé však odhalili podvod a křičeli: „*Tvůj hřích ať je na nás! Hlavně přijmi biskupství!*“ Ambrož se rozhodl utéct. Nikým nespátrán vyšel v noci z města, ale sám Bůh překazil jeho úmysl. Celou noc bloudil jako omráčený a ráno se znovu ocitl před bránou Milána. Obyvatelé k němu postavili stráž a císař, když se dozvěděl o všem, co se stalo, zaradoval se, že se jeho místodržitel stal hodným tak významného úřadu a rozkázal co nejrychleji provést svěcení. Ambrož viděl, že Pán to chce, a proto se nakonec podřídil. Nechal se pokřtít pravověrným knězem a za osm dní přijal postupně nižší a potom vyšší svěcení. 7. prosince 374 byl ustanoven biskupem Milána. Papež Damas I. mu poslal pomoc — moudrého presbytera Simpliciana.

První, co Ambrož jako biskup udělal, bylo to, že rozdal svůj majetek chudobným, protože podle příkladu Spasitele nechtěl být bohatým. Jen malou část nechal na živobytí své sestry, která už zůstala z jeho příbuzných jediná. Pak se začal důkladně učit Písmo svaté a práce otců církve, především Basila Velikého, Řehoře Naziánského (Teologa) a Origena. Ambrož byl často nucen věnovat čas studiu a modlitbě v noci, neboť během dne za ním přicházelo mnoho potřebných lidí, pro něž byly dveře biskupského sídla vždy otevřené. Chudobní, sirotci a vdovy v něm našli skutečného otce. Svátý smířoval zneprátelené, radil nejistým, utěšoval utrápené. Ambrož vedl mimořádně přísný život. Mnoho se postil a nikdy se neúčastnil hostin, protože je pokládal za blízkou příležitost ke hříchu, a to především hedonismu, pijáctví a pomluv. Každý den sloužil svatou liturgií pro lid a v neděli kázal. Pověst o jeho krasořečnictví se brzy rozšířila po celé říši, takže dokonce i světští lidé přicházeli, aby si ho poslechli. V roce 384 Boží prozřetelnost přivedla do Milána jednoho ztraceného hříšníka jménem Augustin. Biskupova kázání nejprve navštěvoval jen ze zvědavosti, ale postupně začal otevírat své srdce pravdě. Za nějaký čas se odřekl manichejské hereze a přijal z rukou sv. Ambrože křest svatý.

S obzvláštní horlivostí sv. Ambrož kázal o ctnosti čistoty. Jeho slova byla naplněna Boží milostí a dotýkala se srdcí mladých dívek natolik, že toužily jen po jednom — zasvětit své panenství Ježíši.

⁴³ +Eluáš – Tuptalo, *Mučedníci a jiní svatí, Čtení z životů svatých na každý den, IV. díl říjen-listopad-prosinec*. Praha : Slovanská kulturní tradice z. s. 2021. ISBN: 978-80-11-00439-2, s. 343.

Milánské matky proto bránily svým dcerám poslouchat kázání jejich biskupa. Ve zpovědnici Ambrož sloužil neúnavně. Hodinami poslouchal zpovědi kajících. Jednou k němu přišel ke zpovědi muž, který se styděl přiznat své hříchy. Svatý mu řekl: „**Proč se stydíš vyznat před církví své hříchy? Není hanbou je vyznat, neboť my všichni jsme hříšníci. A není snad nejspravedlivější ten, kdo je ve vlastních očích nejmenší?**“ S hříšníky měl tak hluboký soucit, že nejednou sám lítostivě oplakával jejich hříchy. Slzy dobrého pastýře pohnuly k upřímné lítosti i ty nejzatrzelejší hříšníky. Ariáni, kterých byla ve městě většina, doufali, že Ambrož se jako bývalý císařský úředník z opatrnosti přidá na jejich stranu. Brzy se však přesvědčili, jak moc se mýlili. Horlivý ochránce pravověrnosti slovem i perem bojoval proti heretickému podvodu. Císařovna Justina, vdova po Valentinianovi I., byla zaťatou ariánkou. Všemi silami pomáhala odpadlíkům. V městě Sirmium zemřel místní biskup. Justina se tam hned odebrala, aby se postarala o zvolení heretika na biskupský stolec. Ambrož tam však také spěchal ochránit Kristovo stádo. Nastal duchovní boj. Jednoho dne se všichni občané sešli v chrámu. Nějaká žena, heretička, kterou císařovna navedla, přistoupila k biskupovi Ambrožovi, aby ho shodila z ambonu. On jí s pokorou řekl: „*I když nejsem hoden této hodnosti, neměla bys pozvedat ruku na nikoho z Pánových pomazaných. Boj se Božího soudu, aby tě nenadále nestihlo neštěstí.*“ Druhého dne nešťastnice náhle zemřela. Ariáni dostali strach a přestali pravověrnému biskupovi působit těžkosti. Podlá Justina si však našla pomocníka, knížete Eutymia. Slíbila mu mnoho peněz a přemluvila ho, aby svatého unesl a odvezl do vyhnanství. Ničema všechno připravil a čekal na příhodnou chvíli. Pán však zjevil své spravedlivé soudy, protože v den, kdy chtěl odpadlík zrealizovat svůj plán, přišel rozkaz císaře Graciána, aby byl Eutymius poslán do vyhnanství. Tak Eutymia odvezli na povoze, který připravil pro svatého. Zanedlouho Ambrož našel podle Božího zjevení ostatky svatých mučedníků Protasia a Gervasia. Pán oslavil tuto událost mnoha zázraky. Heretici se vysmívali Boží moci a říkali, že biskup podplatil jakési lidi, aby ze sebe dělali posedlé a nemocné, kteří se pak jakoby uzdraví. Najednou na jednoho z těch ničemníků zaútočil démon a on úděsně zakřičel: „*At' se to, co se stalo se mnou, stane se všemi, kteří urážejí svaté mučedníky a nevěří v Nejsvětější Trojici, v níž učí věřit Ambrož.*“ Odpadlíci se polekali, ale místo toho, aby dělali pokání a uvěřili, posedlého vzali a utopili v jezeře.

V tom čase vojevůdce Maximus zabil císaře Graciána, staršího Valentinianova syna, a Justina spolu se svým neplnoletým synem Valentinianem II. začala řídit říši. Tehdy se rozhodla biskupa Ambrože zcela zlikvidovat. Nejprve ho však využila, aby přesvědčil uzurpátora, který s vojskem vytáhl na Řím, k uzavření míru. Svatý, nevzpomínaje Justině křivdy, směle stanul před Maximem a prosil ho o zachování míru. Císařovna se Ambrožovi odvděčila tím, že se u svého syna domohla příkazu, aby velký chrám v Miláně byl dán ariánům. Sluha Boží rozhodně prohlásil, že nikdy chrám nevydá. Řekl: „*Císař má moc nad městskými hradbami a příkopy, ale nad svatyněmi právo nemá, to jsou domy Boží!*“ Pak přišli vojáci, aby násilně obsadili chrám. Věřící se shromáždili uvnitř, byli tam nepřetržitě tři dny a statečně se postavili proti nespravedlivému příkazu vladaře. Na hrozby Ambrož odpovídal: „**Chrám Boží vlkům nevydám, nezdám Kristovo stádo. Pokud Pán dopustí, aby mě zabili, tak potom zde na stupních oltáře; nic od Něj vřeleti nežádám. Vyhrožují mi vyhnanstvím, smrtí, ohněm, ale skuteční Boží služebníci se naučili ničeho z toho se nebát.**“ Když to císař uslyšel, zrušil svůj rozkaz. Ničemné Justině se záměr nepodařil, proto na biskupa poslala vraha. Už se chystal Ambrože probodnout, avšak najednou mu znehybněla ruka. Hříšník litoval svého hříchu a milosrdný biskup ho zázračně uzdravil. Po nějakém čase pyšný vojevůdce Maximus

znovu vyvolal vzpouru. Císařovna podruhé požádala biskupa o přímluvu. Dobrotivý Ambrož šel, ale tentokrát nic neovlivnil. Vyhlásil tedy na zatvřelého vojevůdce anathemu. Rozpoutala se válka. Mladý císař spolu s matkou utekli k východnímu císaři Teodosiovi Velikému. Ten shromáždil vojska a nepřítel přemohl. Této šťastné chvíle se však už Justina nedočkala, protože zemřela v nekajícím. Její syn Valentinian II. se přidal k pravověrným.

Tehdy se stala i tato událost: Ve městě Soluni došlo k nepokojům: zabili místního vojevůdce spolu s několika jeho důstojníky. Když se to Teodosius, který měl od přirozenosti sklón k hněvu, dozvěděl, velmi se rozzuřil. Ambrož i jiní biskupové ho prosili, aby potrestal jen viníky. On ale rozkázal nešetřit nikoho. V hrozné řeži vojáci zabili 7000 občanů, mezi nimi i starce a děti. Ambrož se velmi zarmoutil kvůli takové krutosti ze strany křesťanského vládce a neváhal veřejně vyloučit Teodosia z Církve. Pamatoval na hlavní povinnost pastýře, kterou je napomínat císaře k pokání. Napsal mu: „*Chceš-li obdržet odpuštění, pokoř se před Bohem. Jsi člověk a tvůj hřích je důkazem lidské slabosti. Statečně ji překonej. Hříchy nesetře ani anděl, ani nikdo jiný. Může je odpustit jen sám Bůh těm, kteří se kají. Tedy jen pokání tě spasí. Proto tě prosím, kaj se, já tě varuji a napomínám tě. Mé srdce je přeplněné bolestí, když vidím, že ty, vzor zbožnosti, jsi rozkázal zabít tolik nevinných lidí. Veliká byla sláva tvých ctností, teď d'ábel uhasil jejich lesk. Ale snaž se nad ním obdržet vítězství, dokud na to máš ještě čas.*“ Císař však slovům Božího služebníka nevěnoval pozornost. Jednoho dne se rozhodl jít do chrámu na svatou liturgii. Ambrož mu vyšel vstříc a řekl: „*Zastav se, císaři! Ještě jsi nepoznal ohavnost svého hříchu? Jak se můžeš odvážit chtít přijímat Nejsvětější Tělo a Krev Pána Ježíše, jestliže tvé ruce jsou potřísněny nevinnou krví? Nepřidávej k prvnímu hříchu i druhý — svatokrádež, a raději se podrob spásitelnému trestu, který vyléčí tvou duši.*“ Teodosius se snažil vymluvit a poukazoval na Davida, který se také těžce provinil. Biskup mu odpověděl: „*Následoval jsi Davida v hříchu, tak ho následuj i v pokání!*“ Vladaře se to dotklo, padl na zem a hořce se rozplakal. **Pokání trvalo osm měsíců. Během toho času císař veřejně stál před chrámem a spolu s jinými hříšníky oplakával svůj hřích. Až potom mu biskup dovolil vstoupit do chrámu a přijmout svaté přijímání.** Vladař stanul mezi duchovenstvem v kněžišti, protože tak bylo v Cařihradě zvykem, že císař přijímal svaté svátosti spolu s duchovenstvem. Ale Ambrož za ním poslal se vzkazem: „*Purpurový plášť činí krále králi, ale ne kněžími.*“ Teodosius pokorně sestoupil mezi lid a od té doby vždy stál v chrámu mezi lidem. Když se ho cařihradský patriarcha Nektárius zeptal, proč nedodrжуje dávnou tradici, odpověděl: „*Nevěděl jsem, že je rozdíl mezi knězem a vládcem, ale nyní už to vím, neboť mě poučil učitel pravdy, Ambrož. Jen v něm jsem poznal muže, který mi říká pravdu. On jediný je hoden nazývat se biskupem.*“

Po třech letech se Teodosius Veliký vrátil do východních zemí. Zanedlouho Valentinian II. zahynul kvůli zradě vojevůdce Arbogasta. Na císařský stolec usedl Eugenius, křesťan jen jménem a srdcem pohan. Otevřel modlářská obětiště a obnovil přinášení obětí běsům. Svatý Ambrož se nechtěl s takovým ničem ani vidět. Opustil Miláno a cestoval po Itálii. Když byl v Bologni, zázrakem našel ostatky mučedníků Vitálie a Agrikoly. Zanedlouho císař Teodosius v boji zcela rozdrtil bezbožníka Eugenia. Když se Teodosius setkal s Ambrožem, padl mu k nohám, protože si byl vědom, že za obdržené vítězství patří dík jeho modlitbám. Za krátký čas Teodosius cítil, že přichází konec jeho života, a tak rozdělil říši mezi své dva syny. Staršího Arkádia ustanovil nad východní částí a mladšího Honoria nad západní. Oběma přikázal poslouchat Ambrože jako otce. Dobře se připravil na smrt a na rukou milánského biskupa odevzdal svého ducha Pánu.

Ambrož běsům opravdu naháněl hrůzu. Jeden čaroděj, který byl vyslýchán a souzen, během muk svědčil, že mnohem víc tyranie mu způsobuje Ambrožův anděl strážný než mučitelé. Když se ho zeptali na důvod, čeho se dopustil, řekl: *„Jednou jsem vylezl na vrcholek chrámu v Miláně a o půlnoci jsem tam přinášel oběti bohům. Takovým způsobem jsem chtěl vyvolat v lidech nepřátelství vůči biskupovi, ale stal se pravý opak. Lid si ho ještě více zamiloval a byl posílen v pravé víře. Proto jsem poslal do biskupova domu běsy, aby ho zabili. Vrátili se však s nepořízenou a oznámili, že nejen k biskupovi, ale dokonce ani ke dveřím jeho domu nemohou přistoupit, neboť odtud vychází oheň a spaluje je.“* Zpráva o Božím služebníkovi došla až za hranice říše. Královna kmene Markomanů Fritigilda k němu poslala s prosbou, aby ji naučil víře v Krista, protože touží po křtu svatém. Poslal jí písemné vysvětlení hlavních křesťanských pravd, které královnu natolik ohromily, že se rozhodla osobně se s Ambrožem setkat. Živého ho však už nezastihla. Ambrož před svou smrtí onemocněl. Když to náměstek císaře Honorio Stilioho uslyšel, řekl: *„Jestli ten světec zemře, Itálie zahyne“* a poslal počestné měšťany Milána za Ambrožem, aby si u Boha vyprosili prodloužení života. Ambrož jim odpověděl: *„Nežil jsem mezi vámi tak, abych se styděl ještě žít, ale smrti se nebojím, protože máme dobrého Pána.“* Ambrož jmenoval svým nástupcem Simpliciana. Když se umírající Ambrož modlil, uviděl Ježíše Krista s rozzářenou tváří, jak k němu přichází a laskavě se usmívá. V Ambrožově domě tehdy přebýval sv. Honorát. V noci uslyšel hlas z nebe: *„Vstaň! Pospěš si, protože dnes odejde.“* Rychle přišel k nemocnému a naposledy podal biskupu Ambrožovi svaté přijímání. Hned potom Ambrož v pokoji odevzdal svou duši do náruče nebeského Otce. Stalo se to 4. května roku 397, na Bílou sobotu.

Seznam spisů sv. Ambrože Milánského

PL 14:	
Hexaameron	Stvoření světa v šesti dnech
De paradiso	O ráji
De Cain et Abel	O Kainovi a Ábelovi
De Noe et Arca	O Noem a arše
Fragmentum	Zlomek
De Abraham	O Abrahámovi
De Isaac et Anima	O Izákovi a o duši
De bono mortis	O dobru smrti
De fuga saeculi	O útěku od světa
De Jacob et vita beata	O Jakubovi a blaženém životě
De Joseph Patriarcha	O patriarchovi Josefovi
De benedictionibus patriarcharum	O požehnáních patriarchů
De Elia et jejunio	O Eliášovi a postu
De Nabuthe Jezraelita	O Nábатовi Jezreelském (kterého zavraždila Jezábel)
De Tobia	O Tobiášovi
De interpellatione Job et David	O námitkách (stížnostech) Joba a Davida
Apologia Prophetæ David	Apologie proroka Davida
Apologia altera prophetæ David	Druhá apologie proroka Davida
Enarrationes in XII psalmos Davidicos	Výklad dvanácti žalmů Davidových
PL 15:	
Expositio in žalmum David CXVIII	Výklad žalmu 118
Expositio Evangelii secundum Lucam	Výklad Lukášova evangelia
Commentarius in Cantica canticorum	Komentář na Píseň písní
De excidio urbis Hierosolymitanae	O zničení města Jeruzaléma
Anacephalaeosis Historiae de excidio Hierosolymitanae urbis	Shrnutí vyprávění o zničení Jeruzaléma

PL 16	
De officiis ministrorum	O povinnostech služebníků
De virginibus	O pannách
De viduis	O vdovách
De virginitate	O panenství
De institutione virginis	O způsobu života panny
Exhortatio virginitatis	Povzbuzení k panenství
De lapsu virginis consecratae	O pádu zasvěcené panny
De mysteriis	O tajemstvích
De sacramentis	O svátostech
De poenitentia	O pokání
De fide	O víře
De Spiritu Sancto	O Duchu svatém
De incarnationis Dominicae	O svátosti Pánova vtělení
sacramento	
Fragmentum ex Theodoretō	Zlomek převzatý od Theodoretā
desumptum	
Epistolarum classis I	Dopisy část I
Epistolarum classis II	Dopisy část II
De excessu fratris sui Satyrus	O zesnutí svého bratra Satyra
De obitu Valentiniani consolatio	Potěšení při zesnutí Valentiana
De obitu Theodosii oratio	Řeč k zesnutí Theodosia
Hymni	Hymny